JOHANN WOLFGANG VON

GOETHE

GENÇ WERTHER'İN ACILARI

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN: MAHMURE KAHRAMAN

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

AYDINLANMANIN ROMANI

"Genç Werther'in Acıları" Üzerine Birkaç Düşünce

Goethe, 28 Ağustos 1999 günü 250 yaşında olurken, onun dünya çapındaki erken ününün ilk temel taşı olan "Genç Werther'in Acıları" romanının ilk basımının üzerinden de tam 225 yıl geçmiş bulunuyor. Goethe, romanını 1774 yılının Şubat-Mayıs ayları arasında yazdı. Aynı yılın güzünde ilk kez yayımladı. Okurlar üzerinde beklenmedik yoğunlukta etki yaratan roman, kısa sürede birçok Avrupa diline çevrildi, aynı etkiyi diğer dillerin okurları üzerinde de bıraktı.

18. yüzyıl Almanyası'nda bireysel özgürlüğün gündeme geldiği yetmişli yıllarda bireyin duygusu, gündemin ağırlıklı maddesiydi. Fransa ve İngiltere gibi Avrupa ülkelerinin siyasal örgütlülük ve ulusal birlik, toplumsal gelişmişlik ve ekonomik kalkınma açısından çok gerisinde bulunan, siyasal birliği olmayan Almanya, sanat, edebiyat ve felsefe alanlarında bütün Avrupa'da öne fırlayarak, feodal toplumdan burjuva toplumuna, uyruktan yurttaşa, yığınlıktan bireyliğe

geçiş sürecinin sanat ve düşün alanındaki önderliğini üstlenmiştir.

"Werther", işte böyle bir sürecin ilk romanı olarak henüz yirmi beş yaşındaki Geothe'ye, Almanca'nın ve Almanya'nın sınırları ötesinde ün kazanmanın kapılarını da ardına kadar açmıştır. Bireysel özgürleşme ve aydınlanma sürecinin romanı olam "Werther" günümüze dek etkisinden ve öneminden hiçbir şey yitirmedi.

Genç Goethe, hem kendisinin, hem yakın çevresindeki kişilerin çarpıcı duygusal yaşantılarından yararlanmıştır "Werther"i yazarken, ama bütün eleştirmenlerin ve yazınbilimcilerin saptadıkları ve kanıtladıkları gibi, bu yaşantılardan yola çıkarak, eksiksiz bir kurgu ve roman yapısı ortaya koymuştur. Romanın yayımlanmasından yaklaşık on yıl sonra arkadaşı Eckermann'a, "Werther"in kendi yaşantılarıyla ilişkisini şu sözlerle belirtir:

"Parmaklarımın ucunda yanarak beni sıkıntıya sokan bireysel, çok yakın ilişkilerdi, bunlar beni sonunda Werther'i ortaya çıkaran ruh durumuna soktu. Yaşamış, sevmiş ve çok acı çekmiştim."

Lahn Irmağı kıyısındaki Wetzlar kentine gelen genç Goethe, 9 Haziran 1772 günü gittiği Volpertshausen'deki baloda Lotte Buff ile tanıştı. Lotte Buff, on dokuz yaşında olup dört yıldır, kendisinden on bir yaş büyük elçilik yazmanı Johann Christian Kestner ile nişanlıydı.

1772 yılının yaz aylarında Lotte Buff'e duyduğu aşk, daha sonra "Werther" romanının kıvılcımı olacaktı. Romanda

önemli bir yeri olan veda izleği de, Goethe'nin aynı yılın 10 Eylül günü Lotte ile Kestner'e vedasından kaynaklandı. Bu veda sırasında da Goethe, romanın birinci bölümünün sonunda doruk oluşturan, ayrılık ve öbür dünyada yeniden buluşma üzerine konuşmuştu. Romanın ikinci bölümünün sonunda Werther'in kendini öldürmesi de böylece birinci bölümün sonundaki bu veda konuşmasına bağlanıyor. Zira, Werther, Lotte ile öbür dünyada buluşacağından emin ve bu amaçla intihar ediyor.

Goethe, 11 Eylül sabahı bir daha veda etmeden Wetzlar'dan ayrılır, yolda Ehrenbreitstein kasabasında Laroche ailesini ziyaret ederek, ailenin 16 yaşındaki kızı Maximiliane ile tanışır. Oradan Frankfurt'a dönerek avukat olarak çalışmaya başlayan Goethe, tam Lotte'ye aşkını unutmaya çalışırken, Wetzlar'dan aldığı bir haber, kendisini allak bullak eder. Leipzig'te öğrenim yıllarından tanıdığı, Volpertshausen'deki baloda yeniden karşılaştığı arkadaşı, elçilik yazmanı Jerusalem, evli bir kadına aşkı yüzünden kendini öldürmüştür. Goethe, bu intiharla ilgili olarak Kestner'den ayrıntılı bilgi ister. Kestner gereken bilgileri kasım ayında Goethe'ye yazar.

Kestner ile Lotte, 4 Nisan 1773 günü evlenirler ve Hannover'e taşınırlar. Çiftin nikâh yüzüklerini Frankfurt'tan alıp gönderen Goethe'nin evlilik gerçekleştikten sonra bundan haberi olur. Temmuz 1773 tarihinde de bayan Laroche kızı Maximiliane ile Frankfurt'ta Goethelere konuk olur.

Ancak, bundan altı ay kadar sonra 9 Ocak 1774 tarihinde Maximiliane Frankfurtlu tecimen Peter Anton Brentano ile evlenir ve bu evlilikten Alman edebiyatının önemli adlarından Bettina ve Clemens Brentano doğar, evleri de Alman

Romantik Akımı'nın beşiği olur. Böylece Goethe ikinci kez, eğilim gösterdiği bir kızın başkasıyla evlenmesini yaşar, kendi kıskançlığının yanı sıra kocanın ona karşı kıskançlığının da deneyimini derinden duyumsar.

1 Şubat'ta yazmaya başlayıp çok kısa bir süre içinde mayıs ayında tamamladığı "Werther" romanının dış çatısı bu yaşantılardan oluştu. Ama yaratılan yapıtla yaşantılar arasında daha başka bir bağlantı kurmak olası değil. Zira, ortaya gerçekten baştan sona en sağlam biçimde tasarlanmış bir kurguyla bir yazın yapıtı çıkmıştır.

Kurguyu oluşturan "Werther"deki mektuplar, Goethe'nin 1772 yılında gerçekten yazdığı mektuplarla karşılaştırıldığı zaman, yaşamla yazınsal kurgu arasındaki ayrım ve sanatlaşma süreci görülür.

"Genç Werther'in Acıları" romanıyla Goethe, dünya edebiyatının en etkili, en ünlü yapıtlarından birini henüz yirmi beş yaşındayken verdi. Etkisi, böylesine doğrudan olan az sayıda yapıt vardır dünya edebiyatında. Romanı okuyan bazı kişiler, roman kahramanı Werther'in etkisi altında kalarak yalnızca Almanya'da değil, romanın çevrildiği başka ülkelerde de intihar etmişler ya da intihara kalkışmışlardır.

Ama romanın okur üzerindeki büyük etkisi, konusuyla olaylar dizisinden ziyade, Goethe'nin dilinden kaynaklanmaktadır. Bir yandan ev, aile, arkadaşlık ilişkileri, köylü, hizmetçi gibi insanların günlük yaşamları günlük bir dille anlatılırken, bir yandan Werther'in tutulduğu aşk hummaları, coşku ve heyecanları, öfke ve sıkıntıları, duygu ve düşünce dorukları, müthiş bir söyleyiş ve anlatış

tırmanışına geçiyor. Zaman zaman bu tırmanışın sonu gelmiyor; dil ve anlatım duygulara, coşkulara, umut ve düş kırıklıklarına, öfke ve kızgınlıklara aynı hızla ayak uyduramıyor; tümce tıkanıyor, kopuyor, ama okuru kendi sezgi ve imgelem gücüyle, algılamasıyla tümcenin kesildiği yerden öteye anlamı ulatmaya götürüyor. Goethe'nin dil ve anlatım zenginliğinin yanı sıra, anlatım öğeleriyle dokuma ve kurgulamayı da dahiyane bir ustalıkla başardığını görüyoruz bu gençlik romanında.

"Werther" romanını Alman Aydınlanması'nın bir ürünü olarak değerlendiren Georg Lukacs, bu romanın yayımlanır yayımlanmaz dünya çapında ünlenmesiyle Alman Aydınlanması'nın Avrupa'da öne çıktığını belirtiyor. Aydınlanmanın özü akılcılık, akılcılık ise birey olmakla olası. Lukacs, "Aydınlanmada aklın özü nedir?" sorusuna şöyle karşılık veriyor: "Aklın özü 'açıkça dinin, ilahiyatın bulaştığı felsefenin, feodal mutlakiyet kurumlarının, feodal-dinsel erdem koşullarının vb. ödünsüz eleştirisinde' yatmaktadır."

Aydınlanmanın neden ve sonuçları arasında burjuva devriminin kesinlikle yer aldığını saptayan Lukacs, genç Goethe'nin, Schiller'in anlayışına göre de devrimci olmadığını, ama "geniş bir tarihsel anlamda, burjuva devriminin temel sorunlarıyla içsel bağıntısı anlamında, genç Goethe'nin yapıtlarının, Avrupa Aydınlanma Hareketi'nin, Büyük Fransız Devrimi'nin ideolojik hazırlığının doruklarından biri" olduğunu söylüyor.

Goethe'nin temel bir ilkesi var. İnsanın sözle ya da eylemle ya da başka bir yoldan ortaya çıkardığı her şey, onun bütün güçlerinin birleşiminden kaynaklanmalıdır; her tekillik

sakattır, diyor. Lukacs, "Werther"in yazınsal ana içeriğinin bu ilkenin gerçekleştirilmesi, bunun gerçekleştirilmesinin karşısındaki iç ve dış engellerle savaş olduğunu belirterek, estetik açıdan bu savaşın kurallara karşı verildiğini saptıyor. Aydınlanmaya göre de, kurallar insanlar için yapılır, yoksa insanı kurallara köle etmek için değil. Yasalar da öyle.

Lukacs'a göre, "Werther"deki erdem sorunları hep bu savaşın çerçevesinde işlenmektedir. Goethe, yaşlılık yıllarında, intihar hakkını da, kurallara ve dogmalara başkaldırı, devrimsel tavır olarak niteler. Lukacs da Goethe'nin bu açıklamasına gönderme yaparak, bu hakkı istemenin Montesquieu'ye dayandırılmasını, "Werther" ile aydınlanma bağıntısı açısından çok ilginç olarak değerlendiriyor. Kurallarla ve dogmalarla insan için savaşım, hümanist ideallerin gerçekleştirilmesi açısından, genç Goethe'de halkçılık eğilimiyle iç içedir, diyen Lukacs, "Werther" üzerine şu saptamayı yapıyor:

"Bütün "Werther", burjuva devriminin hazırlık sürecindeki yeni insana, burjuva toplumunun gelişmesinin ortaya çıkardığı insanlaşmaya, her yönde edim için insanın uyanışına inandır - ve aynı zamanda trajik olarak batmaya yargılı. Bu yeni insanın canlandırılması sürekli olarak sınıflı toplumla ve darkafalılıkla dramatik bir çatışma içinde oluşur."

Lukacs, "Werther"in dünya yazınındaki yerini belirlerken, bunu geçici, aşırı, abartılı bir duygusallık olarak değerlendirmenin yanlış bir kısıtlama olacağını vurgular, gelenekçi eleştirmenleri eleştirir aynı zamanda. Lukacs için "Werther" çok daha önemli bir yere sahip:

"Werther"deki halkçı-hümanist başkaldırı, Fransız Devrimi'nin hazırlık sürecinde burjuva ideolojisinin en devrimci anlatımlarından biridir. "Werther"de, genç Goethe'nin her yönden gelişmiş, özgür insan için, "Götz" ve "Prometheus" fragmanıyla "Faust"un ilk tasarımlarında vb.de dile gelen çabalarının bireşmesidir."

Goethe'yi, Richardson ve Rousseau'nun yanında, Fielding ile Goldsmith'in de uzantısında gören Lukacs, "Werther"in, 18. yüzyılın büyük gerçekçi eğilimlerinin sanatsal birleşimini sunduğunu savunarak, romanın dünya çapındaki başarısını da, burjuva devrimi çizgisinin yazınsal bir başarısı olarak değerlendiriyor. Homeros'un öğrencisi olarak gördüğü genç Goethe, "Werther" ile yalnızca 18. yüzyıl yazınının doruklarından birini yaratmakla kalmıyor, Lukacs'a göre, aynı zamanda 19. yüzyıl gerçekçiliğinin de öncüsü oluyor. Balzac ve Stendhal, "Werther"deki gerçek eğilimleri sürdürüyorlar," diyor.

İnsanın kişilik sahibi olması süreci elbete çelişkisiz ve pürüzsüz yürümüyor. Bir aşk çelişkisi içinde genç Geothe, bireyin kişilik kazanma kavgasındaki büyük sorunları da romanın örgüsüne organik olarak katıyor, yine Lukacs'ın saptamasıyla. Bu aşk çelişkisiyle Goethe, daha da öteye giderek, kişilik geliştirmeyle burjuva toplumu arasındaki derin çelişkileri de ortaya seriyor. Facianın kaynağı da zatenbu Lukacs'a göre: "Lotte, bir burjuva kadını, yetenekli ve saygın bir adamla evliliğine sıkı sıkıya bağlı kalarak, kendi tutkusundan ürküp sendeliyor."

Ve Lukacs'tan bir son saptama: "Goethe, kendi döneminin yaşamını bütün çatışmalarıyla birlikte bu aşk trajedisinde

yoğunlaştırdığı için, "Werther'in Acıları" dünya edebiyatının en büyük aşk romanlarından biridir."

Birkaç söz de bu çeviriye ilişkin:

"Werther"i Cumhuriyet için çevirmekte olduğumu açtığım, kültür adamı bir Alman dost, kuşku duyan bir bakışla, nasıl becereceksin Goethe'nin o tümcelerini çevirmeyi, demeye getirdi. Yüzde yüz haklıydı. Ben de, yazarının 250. doğum yıldönümünde ve yazılışından, ilk basımından 225 yıl sonra "Werther"i yeniden çevirmenin, Goethe'nin dil zenginliğinin yanı sıra biçem özelliklerinin de günümüz Türkçesinde elden geldiğince yansıtılmasıyla bir anlamı olacağını düşünüyordum.

Goethe'nin anlatım özelliklerini ve tümce yapılarını olduğu gibi korumaya çalıştım. Yoksa, bazı upuzun tümceleri, daha kısa birkaç tümceyle vermek benim de işimi çok kolaylaştırırdı. Ama 18. yüzyıldan bugüne dek Almanca okuyanlar, o tümceleri okuyup hâlâ etkilendiklerine göre, Türkçede de aynı sonuç niçin alınmasın, diye bir çabaya kalkıştım.

Tümce yapılarını korurken, Goethe'nin özel noktalama imlerini de çeviride yansıttım. Özellikle tümce içinde, deyiş ve anlatış biçeminin ve mektup türünün sonucu olarak, ünlem imleri kullanıp, aynı tümceyi küçük harfle sürdürüyor Goethe. Bu ve bunun gibi küçük yazımları ve diğer yazım özelliklerini kolladım.

Ayrıca, 18. yüzyılda yazılmış bu roman, özgün dilinde günümüzde de okunuyor. Bu yüzden, Türkçeye çevirirken,

elbette günümüz Türkçesi hedef dil, ama günümüz Türkçesinde kullanılan bazı eskicil sözcük ve kavramla, romanın oluştuğu döneme hafiften imsel gönderme amaçlandı. Oysa, örneğin, romanın sonuna doğru yer alan Ossian metni, arı Türkçeyle roman içinde ayrı bir metin olarak da ortaya çıkarılıyor.

Yüksel Pazarkaya

Mayıs 1

GENÇ WERTHER'İN ACILARI

Zavallı Werther'in öyküsüyle ilgili olarak bulabildiğim her şeyi özenle topladım ve burada size sunuyorum, bunun için bana şükran duyacağınızı biliyorum. Onun anlağına, benliğine sevginizi ve hayranlığınızı, yazgısınaysa gözyaşlarınızı esirgeyemezsiniz.

Ve sen, aynı onun gibi tutkulu istem duyan sevgili can, onun acısından avuntu bul ve ister tecelli olsun, ister kendi suçun yüzünden, kendine daha yakın birini bulamazsan, bu kitapçığı dost edin.

Birinci Kitap

4 Mayıs 1771.

Ne mutluyum, gitmekten! Can dost, insan kalbi ne tuhaf! Öylesine sevdiğim senden hiç ayrılamazken, seni bırakıp da yüreği hoş olmak. Diğer bütün ilişkilerim, benimki gibi bir yüreği korkutmak için, yazgının cilveleri değil miydi? Zavallı Leonore! Yine de ben suçsuzdum. Kızkardeşi kendince çekimiyle gönlümü hoşça eğlendirirken, bu zavallı yürekte bir tutkunun kıvılcımlanması karşısında elimden ne gelirdi! Yine de - salt suçsuz muyum? Ben de onun duygularını beslemedim mi? Bizi hiç gülünçlüğe düşmeden öylesine çok güldüren doğanın o pek sahih anlatımlarıyla kendim gönenmedim mi, ben yapmadım mı - Hey, insan ne ki, kendinden yakınabiliyor! İstiyorum, sevgili dost, sana söz veriyorum, daha iyi olmak istiyorum, yazgının bize sunduğu bir parça kötülüğü, hep yaptığım gibi, artık geviş getirip durmak istemiyorum; geçmişi geçmişte bırakmak ve şimdinin tadını çıkarmak istiyorum. Elbette, haklısın, kuzum, - niçin böyle yaratıldıklarını Tanrı bilir - ama insanlar, düşlem güçlerini, umursamaz şimdilerine katlanmaktan çok, geçmiş

kötülüklerin anılarını çağrıştırmak için böylesine zorlamasalardı, aralarındaki acılar daha ufak olurdu.

Anneme, işini en iyi biçimde yürüttüğümü ve buna ilişkin haberi ilk fırsatta ulaştıracağımı söylersen, iyi edersin. Teyzemle konuştum ve bizde sözü edilen o kötü karıyı bulmadım onda. Çok iyi yürekli, neşeli ve hararetli bir kadın. Miras payının alıkonmasına ilişkin annemin yakınmalarını ona anlattım; o da bana, hangi durum ve koşulda tamamını vermeye hazır olduğunu söyledi, istediğimizden de fazlasını. - Kısacası, bu konuda şimdi yazmak istemiyorum; anneme, her şeyin iyi olacağını, söyle. Ve sevgili dostum, bu ufak işle ilgilenirken, dünyayı hile ve kötülükten çok, belki yanlış anlamaların karıştırdığını gördüm. Hiç değilse, hile ve desise daha seyrek görülüyor. Burada aslında keyfim pekâlâ yerinde, bu cennet köşede yalnızlık kalbime merhem ve bu gençlik mevsimi, sıkça ürperen yüreğimi bütün gürlüğüyle ısıtıyor. Her ağaç, her çalı bir çiçek demeti ve insan, bu güzel kokular denizinde süzülmek ve bütün besinini oradan toplamak için, mayısböceği olmak istiyor.

Kentin kendisi hoş değil, ama çepçevre doğanın tanımsız güzelliği. Bu da, Kont von M..'yi, bahçesini, en güzel çeşitlemeler içinde birbiriyle kesişerek şirin vadiler oluşturan tepelerden birinde kurmaya yöneltmiş. Bahçe basit ve insan buraya girer girmez, bir bahçevanın bilimsel yöntemle değil de, tasarımı, burada kendini dinlemek isteyen duyarlı bir yüreğin yaptığını sezinliyor. Onun da, benim de en sevdiğimiz yer olan yıkık köşkçükte merhum için epeyce gözyaşı döktüm. Yakında bahçenin sahibi olacağım; bahçevan bana

karşı, yalnızca şu birkaç gündür iyi davranıyor, onun için de kötü olmayacak.

10 Mayıs günü.

Bütün gönlümle tadını çıkardığım tatlı bahar sabahları gibi şahane bir şenlik bütün ruhumu sardı. Benimki gibi ruhlar için yaratılmış bu yörede yalnızım ve yaşamımdan sevinç duyuyorum. Öylesine mutluyum, dostum, böyle erinç içinde varlık duygusuna büsbütün dalmış olmaktan sanatım rahatsız. Şimdi resim yapamam, bir çizgi bile çizemem, ama hiçbir zaman şu anlarda olduğumdan daha büyük ressam olmadım. Çevremdeki şirin vadi buharlanıp, tepede duran güneş ormanın geçit vermez karanlığına abanırken, yalnızca tek tük ışınlar benim kutsal yerime kaçınca, ben de aşağıya doğru akan derenin kıyısında uzun otlara uzanıp, toprakta binbir çeşit ot beni bir tuhaf edince; otların arasındaki küçük evrenin kaynaşmasını, sivrisinekçiklerin, kurtçukların, akıl sır ermez sayısız biçimlerini kalbimin yakınında duyumsayınca ve bizi kendince yaratan yüce varlığın huzurunu, bizi sonsuz hazza boğarak uçurtup koruyan yüce sevenin esimini duyumsayınca; dostum! sonra gözlerimin etrafı alacalaşıp da çepçevre dünya ve gökyüzü, bir sevgilinin endamı gibi, bütün ruhumda sükûta varınca - o zaman sıkça özlem duyarak düşünüyorum: ah, içinde dolu dolu sımsıcak yaşayanı bir ifade edebilsen, ona kâğıt üzerinde nefes verebilsen; bu ruhunun aynası olsa, sonsuz Tanrı, ruhunun aynası olduğu gibi! - Dostum - Ama bu beni mahvediyor, bu görünümlerin ihtişamının şiddeti altında yok oluyorum.

12 Mayıs günü.

Yanıltıcı ruhlar mı bu yörede uçuşuyor, yoksa kalbimdeki sıcak ilâhi hayalgücü mü, bana çepçevre her şeyi cennet gibi yapıyor, bilmiyorum. Hemen her yerin önünde bir kaynak var, beni büyüleyen bir kaynak, tıpkı kızkardeşleriyle Melusine gibi. - Ufak bir tepeden aşağıya inince, bir kubbeyle karşılaşıyorsun, yirmi kadar merdiven, aşağıda mermer kayadan en berrak suyun aktığı yere iniyor. Yukarda çevreleyen küçük duvar, alanı çepçevre saran yüksek ağaçlar, yerin serinliği: bütün bunlarda bir dokunaklılık, bir ürperticilik var. Orada bir saat oturmadığım gün yok. O zaman kentten kızlar su almaya geliyorlar, eskiden kral kızlarının da bizzat yaptıkları en masum, en gerekli iş. Orada öyle otururken, babaerkil görüş çevremde canlanıyor, bütün o atalar çeşme başında görüşüp evleniyorlar ve çeşmelerin, kaynakların çevresinde iyilik ruhları dolanıyor. Oh, bunu duyumsamayan bir kişi, zorlu bir yaz günü yürüyüşünün ardından bir çeşmenin serinliğinde canına can katmış olamaz.

13 Mayıs günü.

Kitaplarını göndereyim mi, diye soruyorsun? - Canım, Tanrı aşkına, lütfen, bırak onlar uzak dursunlar benden! Artık yönlendirilmek, dürtülmek, şevklendirilmek istemiyorum, bu yürek zaten kendiliğinden kabarıyor yeterince; bana ninni gerek, onu da Homer'imde bol bol buldum. Asi kanımı yatıştırmak için ne çok ninni söylüyorum, zira bu yürekten daha denksiz, daha sebatsız bir şey görmemişsindir. Can! benim sıkıntılardan sefahate, tatlı hüzünlerden uğursuz tutkulara geçişimi görme zahmetine bunca sık katlanan sana bunu söylemem gerekli mi? Yüreciğime hem sayrı bir çocuk

gibi bakıyorum; o istediğini yapıyor. Bunu başkalarına söyleme; duyarlarsa, hoş görmeyecek kişiler var.

15 Mayıs günü.

Bu yerin sıradan insanları artık beni tanıyor ve seviyorlar, özellikle çocuklar. Başlangıçta onlara samimiyetle yanaşıp, şunu bunu sormamı, bazıları kendileriyle alay ediyorum sanıp, bana kaba davrandılar. Ama yılmadım; yalnızca, dikkatimi çeken bir şeyi en şiddetli biçimde duyumsadım: belli bir zümrenin insanları, yakınına gelince sanki bir şey yitireceklermiş gibi, sıradan halktan hep soğuk bir mesafede duruyorlar; bir de zavallı halkın düzeyine iniyormuş gibi yapıp, sonra daha da kırıcı biçimde kibir gösteren mülteciler ve horatacılar var.

Eşit olmadığımızı ve olamayacağımızı biliyorum; ama bence, saygınlık bulmak için, sözde ayaktakımından uzak durması gerektiğini sananla, yenilmekten korktuğu için düşmandan kaçan alçak arasında bir ayrım yok.

Son kez çeşme başına geldiğimde, genç bir hizmetçi kız, kabını en alt basamağa koymuş, onu başına kaldırmaya yardım edecek bir kız arkadaşı geliyor mu diye çevresine bakınıyordu. Aşağıya inip, yüzüne baktım. - Kendisine, yardım edeyim mi, hanım kız? dedim. - Kızarıp bozardı. - Yok, yok, bey! dedi. - Zahmet etmeyin! - Yastık başlığı yerleştirdi, ben de ona yardım ettim. Teşekkür edip, yukarıya çıktı.

17 Mayıs günü.

Çeşit çeşit insanla tanıştım, henüz bir arkadaş bulamadım. İnsanlara neyim itici geliyor, bilmiyorum; çok kişi benden hoşlanıp ilişki kuruyor, ancak çok kısa bir yolu birlikte gitmek, beni incitiyor. İnsanların burada nasıl olduklarını sorarsan, yanıtım şu olur: her yerdeki gibi! Bu insansoyu denen, pek tekdüze bir şey. Pek çoğu, zamanın en büyük bölümünü sırf yaşamak için harcıyor ve kalan bir parçacık özgürlükten de öylesine korkuyor ki, ondan kurtulmak için elinden geleni yapıyor. Ey, insan yazgısı!

Ama halkı oldukça iyi cinsinden! Bazen kendimden geçersem, bazen insanlar için arta kalan sevincin keyfini onlarla birlikte çıkarırsam, akıllı uslu bir masanın çevresinde bütün açık kalpliliğim ve içtenliğimle şakalaşırsam, uygun bir zamanda bir araba gezintisine, bir dansa katılırsam ve buna benzer başka şeyler yaparsam, kendimi pek iyi hissediyorum; yalnızca kullanılmaya kullanılmaya çürüyüp giden ve sıkı sıkı saklamaya çalıştığım daha bir sürü gücün içimde pineklediği aklıma gelmemeli. Ah, kalbi öylesine sıkıştırıyor bu - Yine de! anlaşılmamak bizim gibilerin yazgısı.

Ah, gençliğimin kız arkadaşının yitip gitmesi! ah, onu tanımış olmam! - Diyorum: sen bir budalasın! burada olmayanı arıyorsun. Ama ona sahiptim, onun olabileceğim her şeyi olduğum için, onun huzurundayken olduğumdan da büyük göründüğüm o yüreği, o ulu ruhu duyumsadım. Ya Rab! o zaman ruhumda kullanılmamış en ufak bir güç kaldı mı? Onun karşısında, kalbimin bütün doğayı sarmaladığı o müthiş duyguyu geliştirmiş değil miydim? Bizim ilişkilerimiz, en ince duyumsamanın değişkeleri, kötü alışkanlığa kadar hepsi, dehanın damgasını taşıyan en keskin

zekânın sonsuz bir dokuması değil miydi? Ya şimdi! - Ah, onun benden ilerdeki yılları, onu benden önce mezara götürdü. Hiç unutmayacağım onu, sarsılmaz duygusunu, ulu tahammülünü.

Birkaç gün önce bir V.. ile, mutlu yüzü olan açık bir gençle buluştum. Akademiyi henüz bitirmiş, bilgiçlik taslamamakla birlikte, başkalarından daha fazla bildiğini sanıyor. Her şeyinden sezdiğimce, çalışkan biriydi de; kısaca, oldukça bilgisi var. Benim çizim yaptığımı ve Yunanca bildiğimi (iki göktaşı buralarda) işittiği için, bana başvurup, Batteux'den Wood'a, de Piles'den Winckelmann'a epey bilgi ortaya koyup, Sulzer'in kuramını, birinci bölümü, baştan sona okuduğunu, ayrıca elinde Antik dönem araştırmalarını içeren Heynen'den bir metin bulunduğunu vurguladı. Oralı olmadım.

Bir başka aklı başında adamla daha tanıştım, Prens'in memurlarından, açık, temiz yürekli bir insan. Dokuz çocuğu varmış ve onu çocuklarıyla birlikte görmenin, insanın içini açtığını söylüyorlar; özellikle en büyük kızından büyük sitayişle söz ediliyor. Beni davet etti, en kısa zamanda onu ziyaret edeceğim. Buradan bir buçuk saatlik bir mesafede prensliğin bir av köşkünde oturuyor, karısının ölümünden sonra burada kentte ve memuriyet konutunda kalmak ona acı verdiği için, oraya taşınma izni almış.

Bunun dışında birkaç acayip yaratık çıktı karşıma, her şeyleriyle, özellikle de tahammülfersa dostluk gösterileriyle dayanılmaz şeyler.

Esen kal! mektup tam senin istediğin gibi, bol havadisli.

22 Mayıs günü.

İnsan yaşamı bir düştür görüşü, bazılarınca böyle algılanmıştır, bu duygu beni de devamlı meşgul ediyor. İnsanın yaratıcı ve araştırıcı gücünü kapatan sınırlamalara bakınca; bütün edimlerin, zavallı varlığımızı uzatmaktan başka hiçbir işe yaramayan ihtiyaçlarımızı karşılamaya yönelik olduğunu görünce, sonra da araştırmanın belli noktalarından duyulan avuntunun sadece düşsel bir tevekkülden başka bir şey olmadığını, zira arasına sıkışıp kalınan duvarlar renkli biçimler ve ışıklı umutlarla çizilmekte - bütün bunlar, Wilhelm, beni dilsiz yapıyor. İçime kapanıp, bir dünya buluyorum! Yine canlandırma ve kanlı canlı bir güç yerine, sezimle, koyu bir hevesle. Duyularımda her şey yüzüp duruyor, ben de düşte gibi dünyaya gülümseyip gidiyorum.

Çocukların neyi, niçin istediklerini bilmedikleri konusunda, bütün yüksek öğretmenler ve hocalar hemfikirler; ama çocuklar gibi yetişkinlerin de bu yeryüzünde sendeleye sendeleye dolandıkları, onlar gibi, nereden gelip nereye gittiklerini bilmedikleri, aynı biçimde gerçek amaçlar için uğraşmak yerine, bisküi, pasta ve huş sütlacıyla yönetildikleri konusuna gelince: kimse buna inanmak istemiyor, ama sanırım, elle tutulacak denli açık bu.

Seve seve itiraf edeyim sana, zira bu konuda bana söyleyeceğini biliyorum, çocuklar gibi gününü gün eden, oyuncak bebeklerini yanlarında sürükleyen, soyup giydiren, annenin şekerli ekmeği sakladığı dolabın çevresinde büyük bir saygıyla sessiz dönenen, arzu ettikleri şeyi en sonunda ele geçirince, avurtlarını şişire şişire yiyerek, daha daha! diye bağıranlar en mutlu kişilerdir. - Bunlar mutlu yaratıklar.

Paçavra uğraşlarına ya da giderek kendi meraklarına muhteşem isimler vererek, bunları insansoyuna onların iyiliği ve refahı diye satanların da keyfi yerindedir. - Ne mutlu, bunu yapabilene! Ama huşu içinde bunun insanı nereye götürdüğünü görense, tuzu kuru vatandaşın, kendi küçük bahçesini budayıp cennete çevirdiğini, mutsuz olanın bile, sırtındaki yükle ahlayıp oflayarak ilerlemeye çalıştığını ve hepsinin, şu güneşin ışığını bir dakikacık daha uzun görmek için aynı isteği duyduğunu bilense - evet, o sakindir ve kendi içinde kendi dünyasını kurar ve bir insan olduğu için, o da mutludur. Sonra, ne kadar darda olsa bile, yüreğinde yine hep özgürlüğün ve istediği zaman bu zindanı terk edebilmenin tatlı duygusunu taşır.

26 Mayıs günü.

Sen eskiden beri, benim kendimi geliştirme, herhangi güvenli bir yerde bir kulübecik kurup, orada bütün mahrumiyetle yaşama tavrımı bilirsin.

Burada da beni çeken bir köşeciğe rasladım.

Kentten yaklaşık bir saat uzaklıkta Wahlheim* adında bir yer var. Bir tepenin üstündeki konumu çok ilginç ve üst patikadan yürüyerek köyden çıkınca, birden bütün bir vadi gözler önüne seriliyor. Yaşına karşın dinç, canayakın bir kadının yerinde şarap, bira, kahve sunuluyor; hepsinden güzeli de, köy evlerinin, samanlık ve çiftliklerin çevirdiği, kilisenin önündeki küçük meydanın üstünü geniş dallarıyla örten iki ıhlamur ağacı. Böyle saklı, böyle samimi bir yeri kolay kolay bulamam, meyhaneden de masamı, iskemlemi oraya çıkarttırıp, orada kahvemi yudumluyor, Homerimi

okuyorum. Güzel bir öğle sonrasında bir raslantıyla ilk kez ıhlamurların altına geldiğimde, burayı ıpıssız buldum. Herkes tarladaydı, yalnız dört yaşlarında bir oğlan yerde , bacaklarının arasına oturttuğu, yarım yaşında var yok, başka bir çocuğu, elleriyle sarmış, sanki kendisi bir oturakmış gibi, göğsüne çekiyor, kara gözlerinde ışıyan canlılığa karşın, sakin sakin oturuyordu. Bu görüntü hoşuma gitti: onun karşısında duran bir sabana oturup, bu kardeşçe pozu büyük bir keyifle çizdim. Yakındaki bir çiti, bir samanlık kapısını ve birkaç kırık araba tekerini de, durdukları gibi art arda buna ekledim ve bir saat içinde kendimden en ufak bir şey katmaksızın, yerli yerince istiflenmiş, pek ilginç bir çizimin ortaya çıktığını gördüm. Bundan sonra yalnızca doğaya yönelme niyetimi güçlendirdi bu. Yalnızca odur, sonsuz zengin ve yalnızca o, büyük sanatçıyı yoğurabilir. Kurallar lehine, burjuva toplumuna övgü olarak söylenene benzer çok şey söylenebilir. Kendini onlara uygun olarak yetiştiren insan, hiçbir zaman münasebetsiz ve kötü bir şey meydana getirmez, tıpkı kendini yasalara ve refaha göre biçimleyen biri, hiçbir zaman çekilmez bir komşu, hiçbir zaman acayip bir şerir olamayacağı gibi; buna karşılık, ne denirse densin, bütün kurallar, doğanıngerçek duygusunu vegerçekifadesinitahripeder! İstersen, bu çok katı, de! kural yalnızca kısıtlar, azgın asmaları budar vb. - Azizim, sana bir kıssa vereyim mi? Buradaki ilişki, aşk ilişkisi gibi. Genç bir yürek, bir kıza salt bağlanır, günün bütün saatlerini onun yanında geçirir, kendini tamamen ona vakfettiğini her an ifade edebilmek için, bütün gücünü, bütün varlığını harcar. O sırada bağnaz biri, bir dairede çalışan biri gelip ona şöyle dese: Kibar delikanlı! sevmek insanidir, ama insani sevmelisiniz! Saatlerinizi bölüştürün, bir kısmını çalışmaya ayırın,

dinlenme saatlerinizi de kıza verin. Varlığınızın hesabını yapın ve kendi gereksinmenizin dışında arta kalandan, çok sık olmamak üzere, diyelim, doğum ya da isim gününde ona bir armağan almanızı sizden esirgeyecek değilim vb. - İnsan buna uyarsa, o zaman aklı başında genç bir insan olur, o zaman ben de her hükümdara meclise alması için onu öneririm; yalnızca o zaman aşkı tükenir, bir sanatçıysa, sanatı da biter. Ey, benim dostlarım! dehanın akımı niçin böyle seyrek kopar, yüksek dalgalarla niçin böyle seyrek çağlayıp gelir ve şaşkın ruhunuzu sarsar? - Sevgili dostlar, işte kıyının iki yakasında beyler huzur içinde oturuyorlar, bahçeli evleri, lale bahçeleri ve lahana tarlaları mahvolmasın diye, gelecekte ortaya çıkacak tehlikeyi, setlerle ve arklarla def etmeyi bilirler.

27 Mayıs günü.

Görüyorum ki, cezbeye, mecazlara ve inşata düşüp, bu arada, çocuklara daha sonra ne olduğunu, sana sonuna kadar anlatmayı unuttum. Dünkü sayfada sana bölük pörçük belirttiğim gibi, resimsel duyarlığa dalıp, sabanımda nerdeyse iki saat oturdum. Akşama doğru kolunda bir sepetle gençten bir kadın, kıpırtısız duran çocuklara uzaktan seslenerek yaklaştı: Philipps, uslu uslu bekliyorsun. - Beni selâmladı, teşekkür edip, ayağa kalktım, yanına giderek, çocukların annesi mi, diye sordum. Evet derken, büyüğe bir çörek verdi, küçüğü de kucağına alıp, bir annenin bütün sevgisiyle öptü. - Philippsime, dedi, küçüğü bırakıp, en büyükle kente gittim, beyaz ekmekle şeker ve toprak bir lâpa tavası almak için. - Hepsini kapağı düşmüş sepette gördüm. - Hans'ıma (en küçüğün adıydı bu) akşam bir çorbacık pişireceğim; yaramaz büyük, dün lâpanın dibini kazımak için, Philipps ile kavga

ederken, küçük tavayı kırdı. - Ben en büyüğünü sorunca, çayırda kazları kovalıyor demesine kalmadan, o zıplaya zıplaya gelip, ikinciye bir fındık dalı getirdi. Kadınla söyleşiyi sürdürerek, öğretmenin kızı olduğunu, kocasının bir kuzeninden kalan mirası almak üzere İsviçre'ye gittiğini öğrendim. - Onu kandırmak istediler, dedi kadın, mektuplarına cevap vermediler; bunun üzerine kalktı, kendisi oraya gitti. Başına bir belâ gelmiş olmasa! Ondan hiç haber almıyorum. - Kadından ayrılmak bana zor geliyordu, çocukların her birine birer metelik verdim, en ufağınkini kadının eline sıkıştırdım, kente gittiğinde çorbanın yanına ona bir çörek alması için, böylece ayrıldık.

Sana şunu söyleyeyim, can, hiçbir şeye dayanamayacak duruma gelince, mutlu bir tevekkülle varlığının dar çevresinde yürüyen, günü birlik yaşayan, yaprakların düştüğünü görünce, kış geliyordan başka bir şey düşünmeyen böyle bir yaratıkla karşılaşmak, sıkıntıları hafifletiyor.

O zamandan beri sık sık dışardayım. Çocuklar bana iyice alıştılar, kahve içerken şekeri onlara veriyorum ve akşam yağlı ekmekle ayranı bölüşüyoruz. Pazarları meteliklerini eksik etmiyorum, ayin saatinden sonra orada olmazsam, pansiyoncu kadına, parayı vermesi için, talimatım var.

Bana alıştılar, her şeyleri anlatıyorlar ve özellikle köyün öbür çocuklarıyla buluştukları zaman, tutkularının, basit hırslarının ortaya çıkmasını keyifle izliyorum.

Annelerinin, çocuklar efendiyi rahatsız ediyorlar telaşını gidermek için epey uğraşmam gerekti.

30 Mayıs günü.

Geçende sana resim üzerine söylediklerim, elbette şiir sanatı için de geçerli; burada önemli olan, fevkalâde olanı seçerek, bunu ifade etme cesaretini göstermektir, bunu da azla çok şey söyleyerek yapmak. Bugün bir sahne izledim, olduğu gibi kâğıda geçirince, dünyanın en güzel idili olurdu; ancak yazın, sahne ve idil ne olmalı? Bir doğa görünümünden pay çıkarmak için, hep ince eleyip sık mı dokumalı?

Bu girişten sonra çok yüksek ve üstün şeyler bekleyecek olursan, yine fena halde yanıltıldın sayılır; beni böylesine coşkulu bir paylaşmaya çeken, sıradan bir köylü delikanlıdan başkası değil. Her zamanki gibi, kötü anlatacağım, sen de beni, her zamanki gibi, abartılı bulacaksın; söz konusu yer yine Wahlheim, hep Wahlheim, böyle ender şeyleri gösteren.

Dışarda ıhlamurların altında bir topluluk kahve içiyordu. Bana pek uymadığı için, bir bahaneyle uzak durdum.

Bir köylü delikanlı, komşu evlerin birinden çıkıp, geçende resmini çizdiğim sabanda bir şeyi düzeltmek için uğraşmaya başladı. Mizacı hoşuma gittiği için, kendisiyle konuşup, halini hatırını sordum, hemen tanış olduk, giderek bu tür insanlarla âdetim olduğu üzre, kısa sürede samimi olduk. Bir dul kadının yanında iş gördüğünü ve kadının kendisine iyi davrandığını anlattı. Kadından böylesine çok ve övgüyle söz etmesinden, ona canı gönülden bağlı olduğunu hemen anladım. Kadının genç sayılmayacağını, ilk kocasının ona kötü davrandığını, bir daha evlenmek istemediğini anlatırken, onun gözünde ne kadar güzel, ne alımlı olduğu ve ilk kocasının kötü izlerini silmek için, kadının kendisini

seçmesini ne çok istediği belli oluyordu; bu insanın eğilimini, sevgisini ve bağlılığını sana anlatabilmek için, onun söylediklerini sözcüğü sözcüğüne yinelemem gerek. Evet, sana aynı zamanda onun yüz ifadelerini, sesindeki uyumu, bakışlarındaki gizli ateşi canlandırabilmek için, bende en büyük bir şairin yeteneği olmalıydı. Yok, bütün varlığındaki ve ifadesindeki ince duyguyu anlatmaya sözcükler yetmez; benim yineleyebileceklerim hep kaba kalır. Kadınla ilişkisi hakkında uygunsuz düşünüp, davranışından kuşku duyabileceğim korkusu, beni özellikle duygulandırdı. Kadının eşkâlinden ve gençlik alımlılığı olmaksızın, onu karşı konmaz biçimde kendine çekip sımsıkı bağlayan vücudundan söz edişindeki sevimliliği, ancak ruhumun derininde yineleyebilirim. Şiddetli eğilimi ve ateşli, tutkulu arzuyu hayatımda bu saflıkta görmedim, evet şunu diyebilirim: bu saflıkta düşünmedim ve düşlemedim. Bu masumiyet ve sahihliği hatırladıkça, ruhumun en derinden tutuştuğunu, bu sadakat ve hassasiyet resminin peşimi hiçbir yerde bırakmadığını, benim de kendiliğimden tutuşup eridiğimi söylersem, beni azarlama.

Şimdi ben de o kadını en kısa zamanda görmenin yolunu arayacağım, ama doğrusu, aslında onu görmekten kaçınmalıyım. En iyisi onu sevdalısının gözüyle görmek; belki benim gözümle, şimdi bana geldiği gibi görünmeyebilir, oysa bu güzel resmi niçin bozayım?

16 Haziran günü.

Sana niçin mi yazmıyorum? - Bunu soruyorsun, ama sen bilgin birisin. Keyfimin yerinde olduğunu tahmin edebilirsin,

hem de - kısacası, kalbimi yakından ilgilendiren bir tanışma yaptım. Yaptım - bilmiyorum.

En sevilesi varlıklardan biriyle nasıl olup da tanıştığımı, sana sırasıyla anlatmak, zor olacak. Neşem yerinde, yani iyi bir öykü yazarı değilim.

Bir melek! - Tuu! bunu kendi sevdiği hakkında herkes söyler, değil mi? Yine de, onun nasıl mükemmel olduğunu, niçin mükemmel olduğunu, sana anlatmaya muktedir değilim; yeter, bütün duyularımı tutsak etti.

Bunca saflık yanında bunca zekâ, bunca sağlamlık yanında bunca iyilik ve gerçek yaşamla edim karşısında bu iç huzuru. -

Onunla ilgili olarak bu söylediklerimin hepsi birer kötü herze, onun bir tek çizgisini bile ifadeden yoksun sıkıcı soyutlamalar. Bir başka sefer - Yok, bir başka sefer değil, hemen şimdi sana anlatmalıyım. Şimdi anlatmazsam, başka hiç olmaz. Zira, lâf aramızda, yazmaya başladığımdan beri üç defa kalemi elimden bırakıp, atımı eğerlettirmeye ve binip ona gitmeye kalkıştım. Ama işte bu sabah ata binmemek, ata binip gitmemek için yemin ettim, yine de her an pencereye gidip, güneşin ne kadar yükseldiğine bakıyorum. -

Kendime egemen olamayıp, ona gitmek zorunda kaldım. Şimdi yine buradayım, Wilhelm, yağlı ekmeğimi yeyip, sana yazacağım. Onu sevimli, neşeli çocukların, sekiz kardeşinin arasında görmek, ruhum için ne büyük bir haz! -

Böyle devam edersem, sonunda da başta bildiğinden daha fazlasını öğrenmiş olmayacaksın. Bak, dinle, ayrıntılara girmeye gayret edeceğim.

Sana daha önce, prenslik danışmanı S.. ile nasıl tanıştığımı, beni en kısa zamanda onu inzivagâhında ya da aslında küçük krallığında ziyaret etmemi istediğini yazdım. Bu ziyareti ihmal ettim ve talih bana o sakin yöredeki gizli defineyi tesadüfen keşfettirmiş olmasaydı, belki de hiç oraya varmayacaktım.

Bizim gençler dışarda bir balo düzenlediler, gitmeye benim de gönlüm oldu. Buralı, iyi, güzel, ama önemsiz bir kızı refakatime almayı teklif ettim, dans refakatçimle yanında teyzesi, kiralayacağım arabayla eğlence yerine gitmeyi, yolda da Charlotte S..'yi almayı kararlaştırdık. - Seyrek, ama yaygın ormandan geçip av köşküne giderken, refakatçim, güzel bir hanımla tanışacaksınız, dedi. - Dikkat edin, diye karıştı teyzesi, âşık olmayın! - Niçin? dedim. - Sahibi var, diye karşılık verdi, babası öldüğü için, işlerini halletmek üzere seyahatte, çok iyi bir adam, hatırı sayılır bir geçim kapısı için de başvuracak. - Bu haber beni pek ilgilendirmedi.

Köşkün kapısına vardığımızda, güneş daha bir çeyrek saat tepenin üstündeydi. Hava çok bunaltıcıydı ve kadınlar, ufuk çevreninde boz beyaz, boğucu ağır bulutçuklarla kopmaya hazırlanan bir fırtına yüzünden endişeye kapıldılar. Kendim de eğlencemizin suya düşebileceğinden çekinmeye başlamama karşın, hava tahmincisi tavrıyla onların korkularını dağıttım.

Ben arabadan inmiştim ki, kapıya gelen bir hizmetçi kadın, biraz durmamızı rica ederek, Matmazel Lotteciğin hemen geleceğini, söyledi. Avludan geçip, iyi inşa edilmiş binaya yürüdüm ve merdivenlerden çıkıp tam kapıdan girince, hayatımda gördüğüm en alımlı oyun gözlerimi kamaştırdı. Ön salonda altı çocuk, on birden iki yaşına kadar, orta boylu, güzel endamlı, kollarında ve göğsünde soluk kırmızı kurdeleler olan, sade beyaz giysili bir kızın etrafında oynaşıyordu. Elinde kara bir somun tutuyor ve bundan çevresindeki küçüklerin yaşlarına ve iştahlarına uygun parçalar kesip, büyük bir sevimlilikle dağıtıyor, küçükler de buna tek tek hiç sahtesiz sesleniyorlardı: Teşekkür! minik ellerini, daha kendi dilimleri kesilmeden havaya uzatıyorlar, sonra da akşam ekmeğini alan neşeyle zıplayıp ya da tabiatına uygun, sakin geri çekilip, Lottelerini de alıp götürecek olan yabancılarla arabayı görmek için, avlu kapısına doğru yürüyordu. - Sizi içeriye kadar getirip zahmet verdiğim, hanımları da beklettiğim için, bağışlayınız, dedi. Giyinmeyle ve yokluğumda ev için gerekli tedariklerle uğraşırken, çocuklarıma ekmeklerini vermeyi unuttum, benden başka kimseden dilimlerini almak istemiyorlar. Önemsiz bir iltifatta bulundum, bütün ruhum onun endamı, sesi ve tavrı üstünde toplandı ve eldivenleriyle yelpazesini almak üzere odaya seyirttiğinde, bu şaşkınlıktan sıyrılmaya zaman buldum. Küçükler, yandan, belli bir mesafeden beni gördüler, ben de mutluluk timsali yüzü olan en küçüğe doğru yürüdüm. Çocuk geri çekilirken, Lotte kapıda göründü ve çocuğa seslendi: Louis, kuzenin elini sık. - Oğlan isteneni yaptı, ben de minik, sümüklü burnuna aldırmadan, onu yürekten öpmeden edemedim. - Kuzen? dedim, elimi ona doğru uzatırken, sizinle akraba olma mutluluğunu hak ediyor muyum acaba? -

Oh, dedi, hafif bir gülücükle, bizde uzaktan kuzenlik pek çok, aralarında en kötüsü siz olursanız, üzülürüm. - Giderken, on bir yaşındaki kendisinden sonra gelen en büyük kız kardeşi Sophie'ye, kardeşlerine iyi dikkat etmesini, babası at gezintisinden dönünce, onu karşılamasını tembihledi. Küçüklere de, ablaları Sophie'ye kendisiymiş gibi itaat etmelerini söyledi, aralarından bir ikisi, yüksek sesle buna söz verdi. Sarışın şımarık bir küçükse, altı yaşında var yok, itiraz etti: Ama o sen değilsin ki, Lottecik, biz seni daha çok seviyoruz. - En büyük iki oğlan arabaya tırmanmıştı ve yaramazlık etmeyeceklerine söz verirlerse, benim iznimle, orman başına kadar arabayla gelebileceklerdi.

Henüz yerleşmiştik ki, kadınlar karşılıklı hal hatır sorup, giysiler, özellikle şapkalar üzerine görüş bildirdiler ve beklenen topluluğu da bir iyice dilden geçirdiler, sonra Lotte arabacıyı durdurtup, iki kardeşini indirdi, oğlanlar inerken, ablalarının elini bir daha öpmek istediler, büyüğü on beş yaşa uygun tam bir kibarlıkla öperken, öbürü kabaca baştan savdı. Evdeki küçüklere tekrar selam söyleyip, yolumuza devam ettik.

Teyze, ona bir süre önce gönderdiği kitabı bitirip bitirmediğini sordu. - Yok, dedi Lotte, hoşuma gitmiyor; geri alabilirsiniz. Önceki de daha iyi değildi. Ne tür kitaplar olduğunu sorduğumda, aldığım yanıt beni şaşırttı*: - Söylediği her şeyde derin bir karakter buldum, her sözle yeni şirinlikler, yeni zekâ ışınları yüz hatlarından doğuyor ve benim kendisini anladığımı sezdiği için, hatları art arda daha neşeli ve daha açık görünüyordu.

Gençken, diye konuştu, romanı sevdiğim kadar başka hiçbir şey sevmiyordum. Pazar günleri bir köşeye çekilip, bütün kalbimle bir Miss Janny'nin mutluluğunu ve musibetini paylaşmaktan ne kadar hoşlandığımı, Tanrı biliyor. Türün benim için daha başka çekicilikleri olduğunu da inkâr etmiyorum. Ama elime öylesine seyrek bir kitap geçiyor ki, o zaman da bunun benim zevkime uygun olmasını istiyorum. Ve en sevdiğim yazar, kendimi, dünyamı bulduğum, etrafımdaki olayların meydana geldiği ve hikâyesi pek tabii bir cennet olmamakla birlikte, tanımsız bir saadetin kaynağı olan kendi ev yaşamımdaki gibi ilginç ve içten olan yazardır.

Bu sözler üzerine içimdeki devinileri saklamaya çalıştım. Ancak olmadı: zira, bir şey yokmuş gibi böylesine doğrulukla Wakefield köy papazından, -*dan söz edince, tamamen kendimden geçip, ona söylemek zorunda olduğum her şeyi söyledim, ancak bir süre sonra, Lotte konuşmayı öbürlerine yöneltince, bunların bütün zaman boyunca, sanki orada değillermişçesine, açık gözlerle orada oturduklarını farkettim. Teyze, bir defadan da fazla alaycı burun kıvırarak baktı, buysa beni hiç ilgilendirmiyordu.

Söz, dansdan alınan zevke geldi. - Bu tutku bir hataysa, dedi Lotte, size seve seve itiraf ederim, dansın üstünde bir şey bilmiyorum. Kafam da bir şeye takılmışsa, bozuk akortlu piyanomla bir kontra dans vurursam, yine her şey iyi olur.

Konuşma sırasında siyah gözlerde nasıl gönendim! kanlı canlı dudaklarla körpe diri yanaklar bütün ruhumu nasıl da çekiyordu! konuşmasının harikulâde manasına büsbütün dalmış, kendisini ifade ettiği sözlerin çoğunu işitmiyordum! - beni bildiğin için, bunu sen de tahayyül edebilirsin. Sözün

kısası, köşkün önünde durunca, arabadan bir düşçü gibi indim ve böyle düşler içinde, aydınlanmış salondan aşağı bize doğru vuran müziğe dikkat edemeyecek denli, çepçevre akşam alacasındaki dünyada yittim.

Teyzeyle Lotte'nin dans eşleri iki bey, Audran ile mahut bir N.N. - kim bunca adı aklında tutabilir ki! - bizi girişte karşıladı, kadınlarına yapıştılar, ben de benimkini yukarıya götürdüm.

Menüetlerle birbirimize dolandık; bir kadını bırakıp öbürünü dansa kaldırdım, böylece en çekilmez olanlar el uzatıp, buna son veremediler. Lotte ile dansçısı bir İngiliz dansına başladılar, figürü yapmak için sıra bize gelince, nasıl hoş olduğumu, hissedebilirsin. Onu dans ederken görmeli! Bak, bütün kalbiyle ve bütün ruhuyla yapıyor, bütün vücudu bir uyum, bundan başka bir şey değilmiş, bundan başka bir şey düşünmüyormuş, duyumsamıyormuşçasına, öyle tasasız, öyle arık, o an aslında önünde her şey yitiyor.

Ondan ikinci kontra dansı rica ettim; üçüncüsü için söz vererek, dünyanın en sevimli açık sözlülüğüyle Alman dansı yapmaktan çok hoşlandığını bildirdi. - Burada moda öyle, diye devam etti, birlikte olan her çift Alman dansında birlikte kalır, benim şapkaysa, ayaklarını iyi oynatamadığı için, onu bu işten affedersem, bana müteşekkir olur. Sizin kadında da iş yok ve hoşlanmıyor, ama İngiliz dansında sizin ayaklarınızın iyi gittiğini gördüm; Almanda benimle olmak isterseniz, o zaman gidip benim kavalyeden izin alın, ben de sizin dama gideyim. - Bunun üzerine ona elimi verdim ve bu arada onun dansçısının benim dansçımla sohbet etmesini kararlaştırdık.

Sonra başladı! ve bir süre kolların çeşit çeşit dolanmasıyla eğlendik. Nasıl bir alımla, nasıl bir eğnilikle deviniyordu! ve sıra dönmeye gelince, daireler de birbirine dolanmaya başlayınca, çok az kimse bildiği için, başlangıçta tabii biraz çingene çaldı kürt oynadı. Akıllılık edip bıraktık kurtlarını döksünler, en beceriksizler ortadan çekilince, biz girişip, bir çiftle beraber, Audran ve damıyla, sonuna kadar adamakıllı dayandık. Hiç bu kadar kolay hareket etmemiştim. Artık bir insan değildim. En sevimli varlığı kollarında tutup, onunla çevredeki her şeyin yittiği hava gibi uçuşmak ve - Wilhelm, samimi olmam gerekirse, ama sevdiğim, kendisinde hak iddia ettiğim bir kızın, mahvolsam bile, benden başka hiç kimseyle dans etmeyeceğine dair, bu yüzden yemin ettim. Beni anlıyorsun!

Soluklanmak için, salonda yürüyerek birkaç tur atıyoruz. Sonra yerine oturdu ve kenara koyduğum kalan son portakallar fevkalâde iyi geldi, yalnız yanındaki münasebetsiz bir komşuya kibarlık olsun diye verdiği her dilim kalbime battı.

Üçüncü İngiliz dansında ikinci çifttik. Sıradan aşağı dans ederken ve ben, Tanrı bilir, ne kadar büyük bir hazla onun kollarında ve en açık, en arı zevkin ifadesiyle dolu gözlerinde asılıyken, artık pek de genç olmayan yüzü, sevimli çehresiyle bana tuhaf görünen bir kadının yanına vardık. Lotte'ye gülümseyerek bakıp, tehdit ederce parmağını kaldırıyor ve yanımızdan uçup geçerken iki defa manidar bir biçimde Albert adını anıyor.

Albert kim? dedim Lotte'ye, haddim olmayarak sorabilirsem. - Cevap verecekti ki, büyük sekizi yapmak

üzere, ayrılmak zorunda kaldık, ve birbirimizin önünden çaprazlama geçerken, alnında bazı düşünceler gördüğümü sandım. - Sizden ne saklayayım, dedi, gezinti için elini uzatırken, Albert iyi bir insan, onunla nişanlı sayılırım. - Aslında bu benim için yeni bir şey değildi (zira kızlar bunu bana yolda söylemişlerdi), yine de bunu böylesine kısacık bir an içinde benim için öylesine değer kazanan biriyle ilişkili olarak düşünmediğim için, tamamen yeniydi. Yeter, kafam karıştı, kendimi unuttum, her şeyi birbirine karıştıracak biçimde uygunsuz çiftin arasına girdim ve durumu hemencecik düzeltebilmek için, Lotte'nin çekip sündürmesi gerekti.

Çoktandır ufukta parladığını gördüğümüz ve hep havanın serinlemesi saydığım şimşekler çok daha şiddetlenmeye ve gök gürültüsü müziği yutmaya başladığı zaman, dans henüz bitmemişti. Üç kadın koşarak sıradan çıktı, erkekler de peşlerinden; ortalık karışınca, müzik de sustu. Eğlence sırasında bir kaza ya da korkunç bir şey bizi şaşırtırsa, kısmen şiddetle duyumsanan karşıtlıkla, kısmen de ve daha çok, duyularımız bir kere duyumsamaya açıldığı için, yani etkiyi daha çabuk algıladığımız için, olağandan daha kuvvetli izlenim kazanmamız doğaldır. Bir çok karının yüz çarpılmasını, bu nedenlere yoruyorum. En akıllısı, sırtını pencereye vererek, bir köşeye oturup kulaklarını tıkadı. Bir diğeri de onun önünde diz çöküp, başını birincinin kucağına gömdü. Bir üçüncüsü, bu ikisinin arasına sokulup, küçük kızkardeşlerine gözyaşlarıyla sarıldı. Birkaçı eve gitmek istedi; ne yaptıklarını o kadarcık da bilmeyen başkaları, göğe yönelmiş korkulu bütün duaları güzel ürkeklerin dudaklarından çekip almak için, çok meşgul görünen bizim

genç haspaları yönlendirecek şuurda değillerdi. Bizim beylerden birkaçı, rahat rahat bir pipo içmek için aşağıya gitmişlerdi; lokal sahibesinin aklına bize pancurlu perdeli bir oda gösterme fikri gelince, geride kalan topluluk da bunu reddetmedi. Odaya girer girmez, Lotte sandalyaları bir daire şeklinde yerleştirmeye başladı ve onun isteği üzerine topluluk oturunca, bir oyun anlatmaya koyuldu.

Okkalı bir ödül umuduyla dudaklarını sivrilterek gerinenleri gördüm. - Sayım oynuyoruz, dedi. Şimdi dikkat edin! Ben çemberde sağdan sola dolanacağım, siz de böyle sırayla sayacaksınız, herkes, kendi sırasının sayısını söyleyecek, ama bu şimşek süratiyle olacak ve kim takılır ya da hata yaparsa, bir tokat yiyecek, ve böyle bine kadar. - İşte bunu seyretmek eğlenceliydi. Kolunu uzatarak dairede yürüdü. Bir, diye başladı birinci, yanındaki iki, daha sonra gelen üç ve böyle sürdü gitti. Sonra daha hızlı dönmeye başladı, hep daha hızlı; o sıra biri yanlış söyledi, şap! bir tokat ve gülüşmelerle bir yanlış daha, öbürüne de şap! Ve hep daha hızlı. Kendim de iki şaplak yeyip, içten bir keyifle, bunların diğerlerine vurduğundan daha kuvvetli olduğunu sandım. Genel bir gülüşme ve coşkuyla daha bine gelmeden oyun son buldu. Aralarında en samimi olanlar bir köşeye çekildiler, fırtına da geçmişti, ben Lotte'nin peşinden salona gittim. Giderken şöyle dedi: Tokatlarla havayı mavayı unuttular! - Ona bir şey diyemedim. - Ben, diye devam etti, en korkaklardan biriydim, öbürlerine cesaret vermek için kendimi yürekli gösterince, ben de cesaretlendim. - Pencereye gittik. Gök gürlemesi öteye doğru çekiliyordu ve şahane yağmur toprağa hışıldıyordu ve sıcak havayla dopdolu bir hoş koku cana can katarak bize doğru yükseliyordu. Dirseklerine

dayanmış duruyordu, bakışı çevreyi delip geçiyordu, gökyüzüne, sonra bana baktı, gözü yaş doluydu, elini benimkine koyup konuştu: - Klopstock! - Hemencecik aklına düşen o görkemli ağıtı hatırlayarak, bu isimle üstüme boca ettiği duyguların akımına daldım. Dayanamayıp, eline eğildim ve en büyük hazzı veren gözyaşlarıyla öptüm. Yine onun gözlerine baktım - Azizim! bu bakıştaki tanrısallaşmayı bir görseydin, ve kutsallığı çiğnenmiş adının söylenişini bir daha hiç işitmek istemiyorum.

19 Haziran günü.

Geçende öykümün neresinde kaldığımı artık bilmiyorum; yatağa gidişim, gecenin saat ikisiydi, bunu yazmak yerine sana anlatabilseydim, seni belki sabahın körüne kadar tutmuş olacağımı biliyorum.

Balodan dönüşümüzde olanı henüz anlatmadım, bugün de vaktim olmayacak.

En görkemli gün doğuşuydu. Hafiften damlayan orman ve çepçevre tazelenmiş kır! Bayan refakatçilerimiz uyukladılar. Benim de beraber olmak isteyip istemediğimi sordu? onun yüzünden kendimi sıkmamalıymışım. - Bu gözleri açık gördüğüm sürece, deyip bakışımı kuvvetle ona diktim, hiçbir tehlike yok. - Ve ikimiz de onun kapısına kadar dayandık, orada hizmetkâr kız kapıyı yavaşça açarak, Lotte'nin sorusu üzerine, babasının ve küçüklerin iyi olup hâlâ uyuduklarını söyledi. Kendisini daha aynı gün görebilmeyi isteyerek, oradan ayrıldım; kabul etti ve kalkıp geldim; ve o zamandan beri güneş, ay ve yıldızlar rahatça işlerine bakabilirler, benim için gece de gündüz de bir ve çevremde bütün dünya yitiyor.

21 Haziran günü.

Tanrı'nın azizlerine ayırdığı günler gibi mutlu günleri yaşıyorum; artık bana ne olursa olsun, sevinçlerin, hayatın en temiz sevinçlerinin tadına varmadığımı söyleyemem. - Wahlheim'imi biliyorsun, oraya tamamen yerleştim, oradan Lotte'ye yalnızca yarım saat, orada kendimi ve insana nasip olan bütün mutluluğu hissediyorum.

Wahlheim'i gezintilerimin hedefi olarak seçtiğim zaman, buranın cennete bu kadar yakın olduğunu düşünür müydüm! Şimdi bütün arzularımı içinde kapsayan av köşkünü, uzun yürüyüşlerimde, kiminde dağdan, kiminde ovadan, nehrin ötesinde kaç kez gördüm!

Sevgili Wilhelm, insanın içindeki açılma, yeni keşifler yapma, dolanıp durma hevesi üzerine çokça düşündüm; sonra yine kısıtlamalara kendini isteyerek teslim etme, alışkanlığın rayında, sağa sola aldırmadan, öylesine gitme içgüdüsü üzerine.

Enfes: buraya gelip, tepeden güzel vadiyi seyrettim, çepçevre beni çekimine aldı. - Orada küçük orman! - Ah, gölgesine karışabilir miydin! - Orada dağın doruğu! Ah, oradan geniş çevreyi seyredebilir miydin! - İç içe zincirlenmiş tepelerle gizemli vadiler! - Oh, kendimi oralarda yitirebilir miydim! - - Oraya koşup döndüm, umduğumu bulamadım. Oh, uzaklık da gelecek gibi. Büyük, ağaran bir bütün, ruhumuzun önünde duruyor, duyumumuz içinde yüzüyor, gözümüz gibi ve hasretini çekiyoruz, ah, bütün varlığımızı vermek, kendimizi bir tek ulu, görkemli bir duygunun hazzıyla doldurmak için - Ve ah! Oraya koşup, orası da burası

olunca, her şey öncesi gibidir ve zavallılığımızda, kısıntılılığımızda kalırız ve ruhumuz sıyrılan bir tesellinin hasretiyle yanar.

Böylece en huzursuz bir serseri de sonunda yine vatanına özlem çeker ve kulübesinde, karısının göğsünde, çocuklarının arasında, onların geçim meşgalesinde, uzak dünyalarda boşu boşuna aradığı hazzı bulur.

Sabah güneşin doğmasıyla dışarıya Wahlheim'ime gidip, oradaki lokalin bahçesinde şeker bezelyelerimi kendi elimle toplayıp, oturarak onları ayıklarken, bir yandan da Homer'imi okuyunca; küçük mutfakta bir tencere alıp, tereyağı koparıp bezelyeyi ateşe koyup kapağını kapatıp, arada bir karıştırmak için yanına oturunca; o zaman Penelope'nin cüretkâr taliplilerinin öküzleri ve domuzları nasıl kesip, parçaladıklarını ve kızarttıklarını öylesine hararetle hissediyorum. Beni böyle sakin, gerçek bir duyumsamayla dolduran, ataerkil yaşamın özelliklerinden başka bir şey değil, onu da, Tanrı'ya şükür, duygusal çalkantıya uğramadan yaşam biçimimle dokuyabiliyorum.

Kalbimin, kendi yetiştirdiği bir lahanayı ve yalnız onu değil, bütün iyi günleri, onu ektiği güzel sabahı, onu suladığı ve adım adım ilerleyen yetişmesine bakarak gönendiği sevecen akşamları masasına koyan ve bir an içinde bütün hepsinin tekrar tekrar tadına varan insanın basit, saf hazzını hissedebilmesi, ne iyi.

29 Haziran günü.

Önceki gün hekim kentten buraya danışmana gelip, beni bazıları üstüme tırmanan, bazıları benimle cilveleşen, kendilerini gıdıklayarak büyük gürültü çıkartırken Lotte'nin çocukları arasında toprağın üstünde buldu. Pek katı bir tel kukla olan, konuşurken kolluklarını kıvırıp, sonu gelmeyen bir kıvırcığı çekip çıkaran doktor, benim bu durumumu aklı başında bir insana yaraştırmadı; bunu burnundan anladım. Ama hiçbir şeye aldırmadım, bıraktım o çok aklı başında şeyleri tartışsın, ben de çocukların bozdukları iskambil evleri yeniden yaptım. Bunun üzerine kentte dolanmaya ve şikâyete başladı: Danışmanın çocukları oldukça terbiyesizmişler, Werther de onları tamamen arsızlaştırıyormuş.

İşte böyle, sevgili Wilhelm, çocuklar yeryüzünde kalbimin en yakını. Onları seyrederken, küçük varlıkta bütün erdemlerin, bir gün öylesine ihtiyaç duyacakları bütün güçlerin mayasını görünce; inatçılığında geleceğin karakter sağlamlığını ve direncini, haşarılıkta, dünya tehlikelerini kolayca aştıracak hafifliği ve hoş şakacılığı sezince, hepsi de öylesine bozulmamış ve bütün! - hep, hep insanların öğretmenlerinin altın sözlerini yineliyorum: Bunlardan biri gibi olmazsanız! Ve şimdi, azizim, bizim dengimiz olanlara, kendimize örnek almamız gerekenlere, kullarımız gibi davranıyoruz. Onların istençleri olmamalı! - Bizim yok mu ki? Peki, ayrıcalık nerededir? - Daha yaşlı ve daha akıllı olduğumuz için! - Güzel Tanrım, gökyüzünden yaşlı çocukları görüyorsun ve genç çocukları, başka hiçbir şey; ve hangileri sana daha çok sevinç veriyor, bunu oğlun çok önceden açıkladı. Ama ona inanıyorlar, ancak onu dinlemiyorlar, - bu da eski bir şey! - ve çocuklarını kendileri gibi yetiştiriyorlar

ve - elveda, Wilhelm! bu konuda daha fazla söylenmek istemiyorum.

1 Temmuz günü.

Lotte'nin bir hasta için ne demek olduğunu, ölüm döşeğinde eriyen birinden daha kötü durumda olan kendi zavallı kalbimde hissediyorum. Doktorların ifadesine göre, yaşamının sonuna gelen ve bu son anlarında Lotte'yi yanında görmek isteyen, iyi bir kadıncağızın yanında birkaç gün kalmak üzere kente gitti. Önceki hafta onunla birlikte, St.... papazını ziyarete gittim; yana doğru bir saat ötede dağlık bir yercik. Dörde doğru oraya geldik. Lotte, ikinci kızkardeşini yanına almıştı. İki yüksek ceviz ağacının gölgelendirdiği kilise bahçesine girince, yaşlı, iyi adam evin önünde bir sırada oturuyordu ve Lotte'yi görünce, yeniden hayata gelmiş gibi oldu, boğumlu bastonunu unutup, onu karşılamak üzere ayağa kalktı. O da adama doğru koşup, tekrar oturttu, kendisi de yanına oturdu, babasından çok selâm getirdi, yaşlılığının tekne kazıntısı olan pis, yaramaz en küçük oğlunu okşayıp sevdi. İhtiyarı nasıl meşgul ettiğini, yarı sağır kulakları duysun diye sesini nasıl yükselttiğini, aniden ölüveren genç, güçlü kuvvetli insanlardan, Karlsbad'ın mükemmelliğinden nasıl bahsettiğini ve gelecek yaz oraya gitme kararını nasıl övdüğünü, son defaya göre kendisini nasıl daha iyi, daha canlı bulduğunu, söyleyişini bir görmeliydin. Bu arada ben papazın hanımına nezakette bulundum. İhtiyar canlanıverdi, ben de bize nefis gölge yapan ceviz ağaçlarını övmeden edemediğim için, biraz zorlanarak da olsa, bize bunların öyküsünü anlatmaya başladı. - Eskiyi bilmiyoruz, dedi, onu kim dikti: bazıları bu, bazıları şu papaz, diyor. Şurada arkadaki daha

genç olan ise, karımın yaşında, ekimde elli yıl. Babası onu, doğduğu akşamın sabahında dikti. Bu görevde benim selefimdi, bu ağacı ne kadar çok seviyordu, anlatılamaz; ben de daha az sevmiyorum. Yirmi yedi yıl önce yoksul bir öğrenci olarak ilk defa bu avluya geldiğimde, karım onun altında bir kalasın üzerinde oturmuş örgü örüyordu. - Lotte, kızını sordu: bay Schmidt ile çayıra işçilerin yanına gitmiş, ihtiyar sonra öyküye devam etti: selefinin de, kızının da kendisinden nasıl hoşlandıklarını ve nasıl önce onun yardımcısı, sonra da halefi olduğunu. Papazın genç kızı, bay Schmidt denilen kişiyle birlikte bahçeye geldiğinde, öykü daha sonuna gelmemişti; Lotte'ye, sıcak bir içtenlikle hoşgeldin dedi, benim de fena hoşuma gitmediğini, itiraf etmeliyim: bura kırsalında geçireceği kısa sürede insanı pekâla iyi oyalayabilecek tez serpilmiş bir esmer. Sevgilisi (zira bay Schmidt kendisini hemen böyle tanıttı), Lotte'nin çekmek istemesine karşın, konuşmalarımıza karışmak istemeyen kibar, sessiz bir insan. Beni en fazla üzen şey, onu konuşmaktan zekâ kıtlığının değil, inat ve alaycılığın alıkoyduğunu yüz hatlarından fark ettiğimi sanmamdı. Daha sonra bu, ne yazık, tamamen ortaya çıktı; zira, Friederike gezinti sırasında Lotte ile, arada benimle yürüyünce, bayın zaten kahverengimsi olan yüzü, öylesine görünür biçimde karardı; Lotte de kolumdan sündürüp, Friederike'ye karşı fazla nazik davrandığımı işaret etmek zorunda kaldı. İşte hiçbir şey canımı, insanların, özellikle de her türlü sevince en fazla açık olabilecekleri yaşamlarının baharındaki genç kişilerin, birbirlerine eziyet etmelerinden, üç günlük ömürlerinde birbirlerine surat edip, israflarının bir daha yerine konamayacağını iş işten geçtikten sonra fark etmelerinden daha fazla sıkmıyor. Buna içerledim, akşama doğru

papazhaneye dönüp, bir masada süt içerken, söz dünyanın sevincine ve kahrına gelince, ipin ucunu yakalayıp, huysuzluğa verip veriştirmekten kendimi alamadım. - Biz insanlar şikâyet etmeyi pek severiz, diye giriştim, iyi günler ne kadar az, kötü günlerse ne kadar fazla deriz, ama sanırım bunda çoğun haksızız. Tanrı'nın bize her gün verdiği iyi şeylerden zevk almak için, hep açık kalpli olsaydık, başımıza geldiği zaman kötüye katlanmak için de yeterince gücümüz olurdu. - Hissiyatımız ama kendi elimizde değil, diye karşı geldi papazın karısı; ne kadar çok şey bedene bağlı! biri kendini iyi hissetmiyorsa, hiçbir yerde keyfi olmaz. - Kendisini bu konuda onayladım. - Öyleyse bunu, diye devam ettim, bir hastalık olarak görüp, bir çaresi var mı diye sormalıyız? - Katılıyorum, dedi Lotte: En azından, çok şeyin bize bağlı olduğuna inanıyorum. Kendimden biliyorum. Bir şeye takılırsam ve bir şey canımı sıkmak isterse, fırlayıp bahçede bir aşağı bir yukarı birkaç kontra dans söyledim mi, hemen geçiyor. - Benim söylemek istediğim de buydu, dedim: huysuzluk da tıpkı miskinlik gibi, bir tür miskinlik o da. Tabiatımız buna çok yatkın, yine de, bir defa davranmaya kuvvet bulursak, o zaman iş kendiliğinden yürür ve uğraşımız bize gerçek bir keyif verir. - Friederike çok dikkatle dinliyordu, ama genç adam, insanın kendine sahip olmadığını, hele duygularına en az hükmedebildiğini söyleyerek, bana karşı çıktı. - Burada söz konusu olan, diye karşılık verdim, herkesin seve seve def etmek istediği tedirgin edici duygu; kimse, denemeden kuvvetinin nereye kadar yeteceğini bilmez. Elbette, hasta kişi, bütün doktorlardan şifa soracaktır ve arzuladığı şifaya kavuşmak için, en büyük feragatları, en acı reçeteleri reddetmeyecektir. - Samimi ihtiyarın tartışmamızı paylaşmak için kulağını zorladığını fark edip, ona dönerek

sesimi yükselttim. Kötü huylara karşı o kadar çok vaaz ediliyor, dedim; mimberden huysuzluğa karşı vaaz verildiğini hiç işitmedim*. - Onu şehir papazları yapsınlar, dedi, köylülerin kötü şakaları yok; yine de arada bir fena olmazmış, hiç olmazsa karısı ve müşavir bey için bir ders olurmuş. - Herkes güldü, kendisi de içten katıldı, tartışmamızı bir süre kesen bir öksürüğe tutuluncaya kadar; bunun üzerine genç adam yine sözü aldı: Kötü şaka için kötü huy dediniz, bence bu abartı. - Kesinlikle, diye karşılık verdim, insanın kendine ve başkasına zarar verdiği şeyin adıysa bu. Birbirimizi mutlu yapamamamız yetmiyor mu, bir de her kalbin arada bir kendi kendine verdiği keyfi de mi karşılıklı kaçırmamız gerek? Haydi bana, huysuzluğunu gizleyip, çevresindeki sevinci berbat etmeden, kendine saklayan bir kişiyi gösterin! Yoksa bu aslında kendi densizliğimiz üzerine iç sıkıntısı, her zaman aptalca bir kendini beğenmişliğin kışkırttığı kıskançlıkla iç içe olan, kendi kendimizden hoşnutsuzluk değil mi? Kendimiz mutlu etmediğimiz mutlu insanları görmeye dayanamıyoruz. - Konuşmamın devinisini gören Lotte, bana gülümsedi, Friederike'nin gözündeki bir damla yaş, beni devam etmeye tahrik etti. - Eyvah onlara ki, dedim, egemen oldukları bir kalbe karşı bu egemenliği, o kalbin kendi içinden uç veren basit sevinçleri gasp etmek için kullanırlar. Dünyanın hiçbir armağanı, hiçbir lütfu, bir zalimin kıskanç huzursuzluğunun zehrettiği bir anlık zevkin yerini tutmaz.

O an bütün kalbim doluydu; geçmiş bazı anılar ruhumun yüzüne çıkmak istiyordu, gözlerim yaşlanıyordu.

Her gün kendi kendine şunu söylese insan, diye bağırdım: dostlarına, onlara sevinçlerini bırakmak, paylaşarak

mutluluklarını çoğaltmak dışında bir şey yapamazsın. Korkulu bir tutku ruhlarını derinden acıtır, sıkıntıdan sarsarsa, onlara bir damla teselli verebilir misin?

Ve son, umarsız bir hastalık, esenli günlerinde altını oyduğun varlığa musallat olup da, artık fersiz seri sefil yatağa düşmüş, boş bakışları göğe yönelmiş, soluk alnında ecel terleri gelip giderken, sen de yatağın ucunda bütün servetinle hiçbir şey yapamamayı içinde duyarak, bir ilençli gibi durup, korkudan için kasılırken, batmakta olan varlığa bir damla güç, bir kıvılcımlık cesaret vermek istersin.

Yaşadığım böyle bir sahnenin anısı, bu sözleri söylerken bütün şiddetiyle üzerime abandı. Mendili gözlerime tutup, onlardan ayrıldım, ancak Lotte'nin, gitmemiz gerektiğini bildiren sesiyle kendime geldim. Ve yolda her şeye böylesine hararetle katılmamın beni mahvedeceğini! kendimi sakınmam gerektiğini söyleyerek beni bir payladı ki! - Ey, melek! Senin için yaşamalıyım!

6 Temmuz günü.

Hep ölüm döşeğindeki kız arkadaşının yanında, hep aynı, hep mevcut, bakışlarının değdiği yerde acıları dindiren ve mutlu eden o şirin yaratık. Dün akşam Marianne ve küçük Malchen ile gezinti yaptı; bunu bildiğim için, onlara rasladım ve birlikte yürüdük. Bir buçuk saatlik bir yoldan sonra kente doğru benim için değerli, şimdi bin defa daha değerli olan çeşmeye geri geldik. Lotte, küçük duvarın üstüne oturdu, biz de önünde durduk. Etrafa bakındım, ah! kalbimin yalnızlığında yine karşımda canlandı. - Sevgili çeşme, dedim, o zamandan beri senin serinliğinde dinlenmedim, aceleyle

geçerken bazen senin farkına bile varmadım. - Aşağıya baktığımda, Malchen'ın bir bardak suyla uğraşarak yukarıya çıktığını gördüm. - Lotte'ye bakıp, onda bulduğum her şeyi duyumsadım. O an Malchen bir bardakla gelir. Marianne elinden almak istedi - Hayır! diye bağırdı çocuk en tatlı ifadeyle, hayır, Lotte'cik, önce sen iç! - Sesindeki doğruluk, iyilik, duygularımı hiçbir şeyle ifade edemeyeceğim gibi büyüledi, çocuğu yerden alıp öylesine içten öptüm ki, hemen bağırıp ağlamaya başladı. - Fena yaptınız, dedi Lotte. - Üzüldüm. - Gel, Malchen, dedi sonra, çocuğun elinden tutup merdivenlerden indirerek, orada serin kaynakta yıkan, hemen, hemen, bir şey yok. - Orada durup, küçüğün nasıl bir gayretle, sihirli kaynakta bütün kirlerin akıp gideceğine ve çirkin bir sakal bitmesi ayıbından kurtulacağına öylesine bir inançla ıslak ellerini yanaklarına sürdüğünü seyrettim; Lotte'nin, yeter artık, demesine karşın, sanki çok yapmak az yapmaktan daha iyi olurmuş gibi, çocuk devam etti - yemin ederim, Wilhelm, hiçbir vaftiz törenine daha fazla saygı duymadım, Lotte yukarıya gelince, bir ulusu günahlarından arındıran bir peygambermiş gibi, ayaklarına kapanmak isterdim.

Kalbimin coşkusuyla akşam üstü olayı, aklı olduğu için, insani duygusunu varsaydığım bir adama anlatmaktan kendimi alamadım; ama ne oldu! Lotte'nin çok kötü yaptığını, söyledi; çocuklara hiçbir şey yutturmamalıymış; bu gibi şeyler sayısız yanılgıya ve batıl inanca yol açarmış, çocukları mümkün olduğunca erken bunlardan korumalıymış. - Adamın daha sekiz gün önce çocuğunu vaftiz ettirdiği aklıma geldi, bu yüzden, bir şey demeden, kalbimdeki gerçeğe sadık kaldım: Hoş kuruntu içinde başımızı döndürerek bizi en mutlu kılan

Tanrı, bizimle ne yapıyorsa, biz de çocuklarla öyle yapmalıyız.

8 Temmuz günü.

Nasıl çocuk! Nasıl böyle bir bakışa hasis! Nasıl çocuk! - Wahlheim'e gitmiştik. Kadınlar önden gittiler, ve gezintilerimiz sırasında Lotte'nin kara gözlerinde sandım - ben bir budalayım, bağışla! bir görmeliydin, bu gözleri! - Kısa olacağım (zira uykudan göz kapaklarım düşüyor), bak, kadınlar arabaya bindiler, genç W..'nin arabasının çevresinde duruyorduk, Selstadt ve Audran ve ben. Ayak üzeri pek tabii hafif ve havalı herifçiklerle hoş beş edildi. - Lotte'nin gözlerini aradım; ah, birinden öbürüne kayıyorlardı! Ama bana! bana! bana! umarsız yalnız ona bakıp duran bana bakmadılar! Kalbim ona bin elveda dedi! Ve o bana bakmadı! Araba geçip gitti, gözüme bir damla yaş geldi. Ardından bakakaldım ve Lotte'nin topuzunun kapıdan sarktığını gördüm, ve başını döndürüp baktı, ah! bana mı? - Azizim! Belirsizlik içinde yüzüyorum; bu benim avuntum: belki dönüp bana baktı! Belki! - İyi geceler! Ay, nasıl bir çocuğum!

10 Temmuz günü.

Ondan söz açıldığı zaman, girdiğim sersem hali bir görmelisin! Hele bir de hoşuma gidiyor mu, diye sorulunca - Hoşa gitmek! bu sözden ölesiye nefret ediyorum. Lotte'den hoşlanan, ama bütün duygularını, bütün algılarını doldurmayan insan, nasıl bir insan olmalı! Hoşa gitmek! Geçende biri, Ossian hoşuma gidiyor mu, diye sordu!

11 Temmuz günü.

M.. Hanımın durumu çok kötü; Lotte ile birlikte ıstırap çektiğim için, yaşamasına dua ediyorum. Onu kız arkadaşımın yanında seyrek görüyorum, bugün de bana fevkalade bir olay anlattı. - İhtiyar M.., hayatı boyunca karısına iyice eziyet etmiş, onu sınırlamış hasis, şeytan bir cimri; yine de kadın hep kendisini iyi kötü ayakta tutabilmiş. Birkaç gün önce, doktor hayatından umut kesince, kocasını çağırıp - Lotte de odadaydı -,şöyle dedi: Sana, ölümümden sonra karışıklık ve sıkıntı yaratabilecek bir şeyi itiraf etmem gerek. Şimdiye kadar evin geçimini mümkün olduğunca düzenli ve tutumlu yürüttüm: yalnızca bütün bu otuz yıl boyunca, seni aldattığım için, beni bağışlamalısın. Evliliğimizin başında mutfak ve ev idaresi için çok az bir şey ayırdın. Ev idaresi ağırlaşıp, işlerimiz büyüdüğü zaman, yeni durumlara göre haftalık paramı artırmaya yanaşmadın: kısacası, en fazla büyüdüğü zamanlarda haftada yedi Gülden'le idare etmemi istedin. İtiraz etmeden kabul ettim ve kimse hanımın kasadan para alacağından kuşkulanmayacağı için, kalanı her hafta kasaya giren paradan aldım. Hiçbir şey israf etmedim, benden sonra ev idaresini yürütecek kişi, ne edeceğini bilmediği zaman, ilk karının bununla idare ettiğinde ısrarlı olacağını bilmesem, bu itirafta da bulunmadan huzurla ebediyete göçerdim.

Masrafların belki iki kat olduğunu göre göre, birine yedi guldenin yetmesi üzerine, bunun ardında bir şeylerin yattığından kuşkulanmayan insan aklının inanılmaz körlüğü üzerine Lotte ile konuştum. Ama ben, peygamberin ebedi kandilini hiçbir şaşkınlık göstermeden evlerine kabul edecek insanlar da tanıdım.

13 Temmuz günü.

Yok, kendimi aldatmıyorum! Onun kara gözlerinde bana ve kaderime olan ilgisini okuyorum! Evet hissediyorum ve kalbimin hislerine güveniyorum, beni - cenneti bu sözlerle ifade edeyim mi, edebilir miyim? - beni sevdiğini!

Beni sevdiğini! - Ve kendi kendime ne kadar değerli olduğumu, ne kadar - sana herhalde bunu söyleyebilirim, böyle bir şeye anlayışın var senin - onun beni sevdiğinden beri, kendime ne kadar taptığımı!

Bu bir kendini bilmezlik mi, yoksa gerçek ilişkinin duygusu mu? - Lotte'nin kalbine girdiğinden dolayı biraz korktuğum insanı tanımıyorum. Yine de - o nişanlısından söz ederken, öylesine bir sıcaklık ve sevgiyle ondan söz ederken -, bütün gurur ve onuru yıkılmış, kılıcı elinden alınmış birine dönüyorum.

16 Temmuz günü.

Ah, parmağım aniden onun parmağına dokunduğu, masanın altında ayaklarımız buluştuğu zaman, bütün damarlarım nasıl akıyor! Ateşten çeker gibi çekiyorum, ama gizemli bir güç beni yine ileriye çekiyor - bütün duyulardan başım dönüyor. - Oh! ve onun saflığı, temiz ruhu, küçük samimiyetlerin beni ne kadar çok perişan ettiğini hissetmiyor. Hele konuşurken elini benim elime koyup da, konuşmanın akışında, ağzından çıkan ilâhi nefes benim dudaklarıma dokunacak gibi bana biraz daha yaklaşınca - hava vurmuş gibi, yıkıldığımı sanıyorum. - Ve, Wilhelm! hiç yeltenecek olursam, bu cenneti, bu güveni -! Beni anlıyorsun. Yok,

benim kalbim bu kadar çürümüş değil! Zayıf! yeterince zayıf! - Bu da çürüme değil mi?-

O benim için kutsal. Onun yanında bütün arzu susuyor. Onun yanındayken, bana ne olduğunu, bilmiyorum; sanki ruhun bütün sinirleri bana dönük. - Piyanoda bir melek kudretiyle çaldığı bir melodi var, öyle basit, öyle dahiyane! Onun en sevdiği şarkı, daha ilk notayı vurmaya başlayınca, beni bütün eziyet, şaşkınlık ve kuruntudan kurtarıyor.

Müziğin eski gizemli gücünden, hiçbir söz bana olanaksız gelmiyor. Bu basit şarkı beni nasıl da kavrıyor! Ve onu nasıl da tam vaktinde kullanmasını biliyor, çoğunlukla kafama bir kurşun sıkmak istediğim zaman! Ruhumun yanıltısı ve karanlığı dağılıyor ve yine daha rahat solumaya başlıyorum.

18 Temmuz günü.

Wilhelm, aşksız dünyanın kalbimiz için ne anlamı var! Sihirli bir lamba ışıksız neye yarar! Küçük lambayı içeriye getirir getirmez, beyaz duvarda rengârenk resimler görünür! Gelip geçici hayalden başka bir şey olmasalar bile, ufak oğlanlar gibi önünde durup, sihirli görüntüleri hayran hayran seyretmek, her zaman bizi mutlu ediyor.

Bugün Lotte'ye gidemedim, kaçınılmaz bir toplantı beni engelledi. Neydi yapılması gereken? Hizmetçimi ona gönderdim, sırf bugün onun yakınında olan bir insan etrafımda olsun diye. Nasıl bir sabırsızlıkla onun dönüşünü bekledim, nasıl bir sevinçle onu karşıladım! Utanmasaydım, başına sarılıp öpecektim.

Güneşe konunca, onun ışıklarını çeken ve geceleyin bir süre ışıyan Bonon taşı varmış. Bu oğlan da benim için öyleydi. Lotte'nin bakışlarının, onun yüzünde, yanaklarında, ceket düğmelerinde ve abasının yakasında dolandığı duygusu, bütün bunları benim için öyle kutsal, öyle değerli kıldı! O an bu genci bin Taler'e bırakmazdım. Onun yanında o kadar iyi hissediyordum kendimi. - Tanrı vere de buna gülmeyesin. Wilhelm, iyi olduğumuz zaman, hayal mi görüyoruz?

19 Temmuz günü.

Onu göreceğim! diye bağırıyorum sabahleyin uyanıp, neşe dolu güzel güneşe bakarken; onu göreceğim! O zaman bütün gün için başka hiçbir dileğim yok. Her şey, her şey bu umut tarafından yutuluyor.

20 Temmuz günü.

Sefirle ***e gitmemi isteyen fikrinizi henüz benimseyemiyorum. Bir üste itaattan pek hoşlanmıyorum, üstelik adamın ters bir insan olduğunu hepimiz biliyoruz. Annemin beni faaliyet içinde görmek istediğini, söylüyorsun; bu beni güldürdü. Şimdi de faal değil miyim? ve aslında hepsi bir değil mi: ha bezelye saymışım, ha mercimek? Dünyada her şey bir rezilliğe çıkıyor ve kendi tutkusu, gereksinimi olmadan, başkaları istiyor diye, para ya da şan için çalışıp didinen bir insan budalanın tekidir.

24 Temmuz günü.

Resim yapmayı ihmal etmemem senin için o kadar önemli olduğuna göre, o zamandan beri çok şey olmadı demek

yerine, bu konuyu geçmek en iyisi.

Hiçbir zaman daha mutlu olmadım, hiçbir zaman en ufak taşa, tek bir ota kadar doğayı duyumsamam, daha dolu ve daha içten olmadı, yine de - Nasıl diyeyim, bilmiyorum, hayal gücüm öylesine zayıf, her şey yüzüyor ve ruhumun önünde yalpalıyor, bir tasarım yakalayamıyorum, ama balçık ya da mum olsaydı, bunlarla pekâlâ canlandırabileceğimi sanıyorum. Daha uzun dayandığından, balçık alıp karacağım, sonunda pasta çıksa da!

Lotte'nin portresine üç defa başladım, üç defa kendimi harcadım; bir süre önce tutturmakta çok başarılı olduğum için, bu canımı daha çok sıktı. Bunun üzerine, onun gölge siluetini kestim, bu da bana yetsin.

26 Temmuz günü.

Evet, sevgili Lotte, her şeyi temin edeceğim, ısmarlayacağım; yeter ki bana daha fazla iş verin, hep daha sık. Bir şey diliyorum sizden: bana yazdığınız kâğıtlara bir daha kum serpmeyin. Bugün onu hemen dudaklarıma götürdüm ve dişlerim gıcırdadı.

26 Temmuz günü.

Daha önce de bazen onu bu kadar sık görmemeyi kararlaştırdım. Evet kim dayanabilirdi buna! Her gün şeytanın ayağını kırmak için kendi kendime yemin ediyorum: yarın bir kere de gitmeyeceksin, ama yarın olunca, yine karşı konulmaz bir gerekçeyle daha gözümü açıp kapamadan kendimi onun yanında buluyorum. Ya akşamdan o şöyle demiştir: Yarın

geliyorsunuz, değil mi? - Kim o zaman uzak kalabilir? Ya da bana bir iş veriyor, ben de cevabı bizzat götürmeyi daha yerinde buluyorum; ya da o kadar güzel bir gün ki, Wahlheim'e gidiyorum, bir kere orada olunca da, ona yarım saatlik yol kalıyor! - Havasına çok yakınım - Pat! hemen oradayım. Ninem, bir Mıknatıs Dağı masalı anlatırdı: fazla yakınına gelen gemilerin bütün demir parçalarını birden çekmiş, çiviler dağa doğru uçmuş ve zavallı sefiller birbiri üstüne göçüp yığılan kalasların altında mahvolmuşlar.

30 Temmuz günü.

Albert geldi, ben gideceğim; ve her hususta kendisinin üstünlüğünü kabul etmeye hazır olduğum en iyi, en soylu insan bile olsa, onu böyle çok yetkinliğe sahip biri olarak karşımda görmeye tahammül edemem. - Sahip! - Yeter, Wilhelm, damat burada! Kendisine iyi davranmak gereken, akıllı uslu, sevimli bir adam. Bereket versin, karşılama sırasında ben yoktum! Yoksa bu, kalbimi paramparça ederdi. Hem de çok haysiyetli bir kişi, Lotte'yi benim yanımda henüz bir kerecik olsun öpmedi. Tanrı onu ödüllendirsin! Kıza karşı gösterdiği saygı yüzünden, onu sevmem gerek. Bana karşı iyi, sanırım bu onun kendi duyumsamasından çok Lotte'nin işi: iki âşığı iyi bir şekilde idare edebilmek, pek seyrek mümkün olsa bile, hep onun kendi çıkarına.

Oysa Albert'e saygıda kusur edemem. Onun çok rahat görünen dışı, benim gizlenmeyen huzursuz karakterim karşısında açıkça üstün. Çok duygulu ve Lotte'nin değerini biliyor. Pek huysuzluğu yok gibi görünüyor ve bunun insanlarda bütün diğerlerinden daha fazla nefret ettiğim kusur olduğunu biliyor.

Beni anlayışlı bir insan olarak görüyor; Lotte'ye bağlılığım, onun bütün hareketlerinden duyduğum samimi sevinç, onun zaferini çoğaltıyor, onu gittikçe daha çok seviyor. Ona bazen ufak kıskançlıklarla eziyet ediyor mu, bunu şimdi bir tarafa bırakıyorum, ama onun yerinde ben, en azından bu kıskançlık iblisi karşısında kendimden pek emin olmazdım.

Her neyse! Lotte'nin yanında olma sevincim bitmiştir. Buna budalalık mı, diyeyim, yoksa körlük mü? - İsme ne gerek! işin kendisi her şeyi anlatıyor! - Şimdi bildiğim her şeyi, Albert gelmeden önce de biliyordum; onun üzerinde hak iddia edemeyeceğimi biliyordum, etmedim de - yani bunca sevimlilik karşısında arzu duymamak ne kadar mümkünse. - Ve şimdi öbürü gerçekten gelip de kızı elinden alınca, huysuzun gözleri büyüyor.

Dişlerimi sıkıp, kendi sefaletimle alay ediyorum, bana artık bu sevdadan vazgeçmemi söyleyecekler varsa, onlarla da iki kat, üç kat alay ederdim, başka türlü yapamayacağım için - Şu kukla adamları çekin başımdan! - Ormanlarda dolaşıp duruyorum, ve Lotte'ye gittiğimde, Albert'i bahçede çardağın altında oturur görüp de, yoluma devam edemeyince, kendimi delice salıyor, pek çok şaklabanlık ve saçmalık etmeye başlıyorum. - Tanrı aşkına, dedi Lotte bana bugün, rica ederim, dün akşamki gibi tiyatro yapmayınız! Öyle komiklik yapınca, çok korkunç oluyorsunuz. - Lâf aramızda, adamın işi olduğu zamanı ayarlıyorum; pat! dışardayım ve onu yalnız bulunca, hep keyfim yerinde oluyor.

8 Ağustos günü.

Rica ederim, sevgili Wilhelm, bizden kaçınılmaz kaderlere boyun eğmemizi isteyen insanları çekilmez diye azarlamam, kesinlikle seni hedef alan bir söz değildi. Senin de aynı görüşte olabileceğini, gerçekten düşünmedim. Aslında haklısın. Yalnız şu, azizim: dünyada çok seyrek olarak ya o - ya bu bir çözümdür, duyarlıklar ve hareket tarzları bazen bir gagaburunla yassıburun arasındaki farklar kadar farklılıklar gösterir.

Senin bütün gerekçelerini haklı bulmama rağmen, yine de ya o - ya bu arasından sıyrılmaya çalışırsam, bunu bana çok görmemelisin.

Ya, diyorsun, Lotte sana umut veriyor, ya da vermiyor. İyi, birinci durumda buna ulaşmaya çalış, arzularının yerine gelmesini kuşatmaya çalış: öbür durumda ama toparlanıp, bütün kuvvetini yeyip bitirecek sefil bir duygudan kurtulmaya çalış. - Azizim! bunu söylemek iyi ve - söylemek kolay.

Peki, hayatı sinsi bir hastalıkla durmadan yavaş yavaş sönen bir bedbahttan, ondan, bu eziyete bir hançer darbesiyle ani bir son vermesini isteyebilir misin? Hem de onun kuvvetini bitiren hastalık, bundan kurtulmak için gereken cesareti de yok etmez mi?

Gerçi bana benzer bir teşbihle karşılık verebilirsin: Tereddüt ve kararsızlıkla yaşamını tehlikeye atmaktansa, kim bunun yerine kolunu seve seve kestirmez? - Bilmem! - teşbihlerle de becelleşmeyelim. Yeter - Evet, Wilhelm, işte bazen böyle sıçrayan, silkelenen bir cesaret anım oluyor, o zaman - bir bilsem ne tarafa? giderdim.

Akşamüstü

Birkaç gündür ihmal ettiğim güncem, bugün elime geçti, bütün bu durumlara bile bile, adım adım nasıl yürüdüğüme şaştım! Durumu nasıl hep böyle apaçık görüp, yine de bir çocuk gibi davrandığıma, hâlâ apaçık görmeme karşın, iyileşme konusunda bir işaretin olmadığına.

10 Ağustos günü.

Budalanın biri olmasam, en iyi, en mutlu yaşamı sürdürebilirim. Bir insanın ruhunu eğlendirmek için, şimdi içinde bulunduğum güzel koşullar kolay kolay bir araya gelmez. Ah, şu öyle kesin, kalbimiz mutluluğunu yalnız kendisi yapar.

Sevimli ailenin bir üyesi olmak, ihtiyar tarafından oğlu gibi sevilmek, küçükler tarafından bir baba gibi ve Lotte tarafından! - sonra huysuz bir densizlikle mutluluğumu hiç bozmayan açık yürekli Albert; beni candan bir dostlukla saran; Lotte'den sonra dünyada en sevdiği kişi olduğum - Wilhelm, gezintiye çıkıp, Lotte'den söz ettiğimizde bizi dinlemek bir gönenç: dünyada bu ilişkiden daha gülünç bir şey bulunmamıştır, yine de bu yüzden sık sık gözlerim yaşla doluyor.

Bana alnı pak sevgili annesini anlatışı: ölüm döşeğinde Lotte'ye evini ve çocuklarını emanet edip, ona da Lotte'yi almasını önerdiğini, o zamandan sonra bambaşka bir ruhun Lotte'ye can verdiğini, evin geçiminin derdine düşüp, o ciddiyetle gerçek bir anne olduğunu, zamanının bir anını bile etkin sevgisiz ve uğraşsız geçirmediğini, yine de neşesinin, iç

erincinin onu hiç terk etmediğini. - Onun yanı sıra yürüyüp, yol kenarından çiçekler koparıyor ve bir demet deriyorum ve - akıp giden nehre fırlatıp, yavaştan aşağıya doğru dalgalanırlarken artlarından bakıyorum. - Albert'in burada kalıp, çok sevildiği saraydan dolgun bir gelirle bir görev üstleneceğini sana yazdım mı, bilmiyorum. İşlerindeki düzen ve çalışkanlıkta onun gibisini az gördüm.

12 Ağustos günü.

Muhakkak, Albert gökkubbenin altındaki en iyi insan. Dün onunla fevkalâde bir sahne yaşadım. Kendisine veda etmek için, yanına vardım; zira, ata binip dağlara çıkmak hevesi içimi sardı, şimdi de oradan yazıyorum sana, odada bir aşağı bir yukarı adım aterken, tabancaları gözüme ilişiyor. - Tabancalarını bana ödünç ver, dedim, yolculuk için. - Bana göre hava hoş, dedi, onları doldurmak zahmetine katlanırsan; burada yalnızca süs diye asılılar. - Birini indirdim, o devam etti: Tedbirliliğim bana öylesine kötü bir oyun oynadığından beri, bunlarla hiçbir ilişkim kalmadı. - Hikâyeyi öğrenmek için meraklandım. - Çeyrek yıl, diye anlatmaya başladı, bir arkadaşın yanında köyde kaldım, doldurulmamış birkaç tane çift namlum vardı, rahat uyuyordum. Miskin oturduğum kıpırtısız bir öğleden sonra, nasıl olduysa birden aklıma geldi: baskına uğrayabilir, çift namlular gerekebilir ve - biliyorsun işte, nasıl. - Onları temizlemesi ve doldurması için hizmetkâra verdim; o da kızlarla dalga geçip, korkutmak istiyor ve Tanrı bilir, nasıl olduysa, içindeki tüfek harbisi boşalıyor, kızlardan birinin el kıkırdağına saplanıp başparmağını kırıyor. O zaman acı parasını ve tedaviyi ödemek zorunda kaldım üstelik, o zamandan beri de tüfeği doldurtmuyorum. Sevgili dost, dikkat

nedir? Tehlikeyi tamamen bilmek mümkün değil! Gerçi - Artık biliyorsun, bu insandan hoşlandığımı, gerçisi hariç; her genel kuralın istisnaları olduğu doğal değil mi ki? Ama böyle malul bu insan! acele, genel, yarı doğru bir şey söylediğini sanınca, başlıyor sınırlamaya, çeşitlemeye, eklemeye eksiltmeye, sonunda söylediğinden hiçbir şey kalmayana kadar susmuyor. İşte bu olayda da iyice derinleşti: artık onu hiç dinlemiyordum, kuruntulara düştüm ve öfkeli bir tavırla tabancanın namlusunu sağ gözün üstünde alnıma dayadım. - Tuu! dedi Albert, tabancayı indirerek, ne oluyor? - Dolu değil ki, dedim. - Olmasın, ne bu? diye karşılık verdi sabırsız. Bir insanın kendisini vuracak kadar ahmak olmasını tasavvur edemiyorum; düşüncesi bile tiksinti yaratıyor.

Siz insanlar, diye çıkıştım, bir şey söylemek için, hemen ağzınızı açarsınız: bu ahmakça, bu akıllıca, bu iyi, bu kötü! Ne demek oluyor bunların hepsi? Bunun için bir faaliyetin iç ilişkilerini mi araştırdınız? niçin meydana geldi, niçin meydana gelmek zorundaydı, bunun temelindeki sebepleri kesinlikle ortaya çıkarabiliyor musunuz? Bunu yapsaydınız, yargılamakta bu kadar aceleci olmazdınız.

Bana hak vereceksin, dedi Albert, hangi sebepten meydana gelirse gelsin, bazı faaliyetler hep kötücül kalır.

Omuz silkerek hak verdim. - Yine de, azizim, diye devam ettim, burada da bazı istisnalar vardır. Doğru, hırsızlık bir kötülüktür; ama kendini ve yakınlarını, karşı karşıya bulundukları açlıktan ve ölümden kurtarmak için soyguna çıkan insan, acımayı mı yoksa cezayı mı hak ediyor? Haklı bir öfke halinde kendisini aldatan karısıyla sevgilisini kurban eden kocaya, haz dolu bir saatte aşkın durdurulamaz

mutluluğunda kendini yitiren bir kıza kim ilk taşı atar? Yasalarımız bile, bu duygusuz titizler bile, insafa gelip, cezadan vazgeçiyor

Bu bambaşka bir şey, diye karşılık verdi Albert, tutkularına kapılan bir insan, kendini tamamen kaybettiği ve bir sarhoş, bir çılgın olarak görüldüğü için.

Ah, siz aklı başında olanlar! diye gülümseyerek seslendim. Tutku! Sarhoşluk! Çılgınlık! Öylesine rahat, öylesine katılımsız duruyorsunuz, siz ahlâk insanları! içeni azarlıyor, saçmalayandan nefret ediyorsunuz, papaz gibi geçip gidiyor ve sizi onlardan biri gibi yapmadı diye, kabasofular gibi Tanrı'ya şükrediyorsunuz. Ben bir defadan fazla sarhoş oldum, tutkularım çılgınlıktan hiç de uzak değildi, ikisinden de pişmanlık duymuyorum: zira, büyük bir şey, olanaksız görünen bir şey yapan bütün sıra dışı inasanların oldum olası sarhoş ve deli olarak çağrıldıklarını kendi ölçülerim içinde kavramak zorunda kaldım.

Ama sıradan yaşamda da iyi kötü serbest, soylu, beklenmedik bir iş yapan herkesin ardından şöyle denilmesine dayanılmaz: bu insan esrik, o çılgın! Utanın, ey ayıklar! Utanın, ey bilgiçler!

Bunlar yine senin kuruntuların, dedi Albert, her şeyi abartıyorsun, hiç değilse , burada sözü edilen intiharı büyük eylemlerle karşılaştırmakta herhalde haksızsın: bu hareket aslında bir zayıflık işaretinden başka bir şey değil. Elbette ölmek, eziyetli bir yaşama metanetle dayanmaktan daha kolay.

Tartışmayı kesecektim; zira bütün kalbimle konuşurken, birinin böyle anlamsız bir boş sözle karşıma çıkması kadar hiçbir gerekçe beni böyle çığrımdan çıkarmaz. Ama bunu sık sık duyup kızdığım için, yine de kendimi tuttum ve ateşli ateşli karşılık verdim: Buna zayıflık mı diyorsun? Rica ederim, görüntüye aldanma. Bir zalimin dayanılmaz boyunduruğu altında inleyen bir halk, sonunda patlayıp zincirlerini kırarsa, ona zayıf diyebilir misin? Evini alevler saran bir insan, bütün kuvveti gerilip, sakinken yerinden oynatamayacağı yükleri kolayca taşırsa ona; hakaret görmenin öfkesiyle altı kişiyle birden dövüşüp alteden birine, zayıf denir mi? Ve azizim, gayret güçlü olmaksa, niçin o zaman aşırılık bunun karşıtı olsun? - Albert yüzüme bakıp konuştu: Kusura bakma, ama söylediğin örnekler buraya hiç uymuyor. - Olabilir, dedim, karşılaştırmalarımın tırmalayıcı olduğu bana çok söylendi. Gel bakalım, hayatın aslında tatlı yükünden kurtulma kararı veren insanın ruh halini başka türlü canlandırabilir miyiz. Ancak aynı şeyi duyumsayabilirsek, bir şeyden söz etmek hakkımız olabilir. İnsan tabiatının, diye devam ettim, sınırları var: sevinç, üzünç, acıları bir ölçüye kadar kaldırabilir ve bu aşılırsa, mahvolur. Yani sorun burada, birinin zayıf ya da güçlü olması değil, acısının ölçüsüne dayanıp dayanamayacağıdır - ister ruhsal, ister bedensel olsun; şunu söylemek de bence şaşılası: intihar eden insan ödlek, buna karşılık, hummalı bir ateşle ölen insana ödlek demek uygun değil. Aykırı, çok aykırı, diye bağırdı Albert. - Düşündüğün kadar değil, karşılığını verdim. Bana hak veriyorsun: tabiatın saldırıya uğrayıp kuvvetini kısmen yitirmesine, kısmen de kuvvetten düşüp tekrar ayağa kalkamamasına, mutlu bir devrimle hayatın olağan akışına bir daha kavuşamamasına ölümcül hastalık diyoruz.

İşte, azizim, gel şimdi bunu zihne uygulayalım. İnsanı kendi sınırlılığı içinde gör, büyüdükçe büyüyen bir tutkunun onu sonunda bütün sakin akıl gücünden edinceye, onu mahvetmeye varan izlenimlerin etkisine, fikirlerin çöreklenmesine bak.

Rahat, akıllı insanın, mutsuzun halini görmesi boşuna, onu iknaya çalışması boşuna! Tıpkı hastanın yatağı başında duran sağlıklı kişinin, ona kendi gücünden bir damla bile aktaramaması gibi.

Albert için bu çok genel bir sözdü. Ona bir süre önce suda ölü bulunan kızı anımsatarak, öyküsünü tekrar anlattım. - Ev işlerinin, haftalık belli işlerin kıskacında büyümüş, belki pazar günleri yavaş yavaş yapılıp yakıştırılmış bir giysiyle ve kendi gibilerle kentte gezintiye çıkmak, belki düğünden düğüne biraz dans etmek ve bir komşu kızla bir kavganın gerekçesi, bir kötü dedikodu üzerine kimi saatler büyük bir heyecan ve katılımla lâflamak dışında başka hiçbir eğlence şansı olmayan gencecik bir varlık - ateşli doğası sonunda, erkeklerin yaltaklıklarıyla çoğalan daha içten gereksinimler duyumsuyor; önceki sevinçleri onun için zamanla gittikçe yavanlaşıyor, sonunda belirsiz bir duygunun kendisini karşı konmaz biçimde çektiği bir insana raslayıncaya kadar, bütün umutlarını ona bağlıyor, etrafındaki dünyayı unutuyor, hiçbir şeyi görmez, hiçbir şeyi unutmaz, ondan, o biricik kişiden başka hiçbir şey hissetmez, o biricik kişiden başka hiçbir şeye özlem duymaz oluyor. Kararsız bir kendini beğenmişliğin boş zevkleriyle bozulmamış olarak, arzusu hedefe çekilmektedir, onun olmak, sonsuz bağ içinde, eksikliğini duyduğu bütün mutluluğu bulmak, özlediği bütün sevinçleri bir arada tatmak

istiyor. Bütün umutların kesinliğini mühürleyen vaat yinelenmiş, arzularını kamçılayan pervasız sarıp sevmeler, ruhunu sarmalıyor; bir boğuk bilinçte, bütün sevinçlerin bir önsezisi içinde yüzüyor, en uç kerteye dek gergindir, sonunda bütün heveslerini kucaklamak için kollarını açıyor - ve sevgilisi onu terk ediyor. - Donakalmıştır, aklı başında değildir, bir uçurumun kenarındadır; etrafı çepçevre zifiri karanlıktır, hiçbir çıkış, hiçbir umar, hiçbir sezi yoktur! zira o, kız salt kendi varlığını duyumsadığı bir anda onu terk etmiştir. Önünde açılan geniş dünyayı görmez, kaybının yerine geçebilecek bir çoklarını görmez, kendini yalnız, bütün dünya tarafından terk edilmiş olarak hisseder - ve kör, kalbinin ürkünç felâketinin cenderesinde sıkışmış olarak, çepçevre kucaklayan bir ölümle bütün acıları söndürmek için, kendini aşağıya atar. - Bak, Albert, bu kimi insanların öyküsüdür! haydi de, bu bir hastalık hali değil mi? Doğa, karmakarışık ve çelişkili güçlerin labirentinden çıkış yolu bulamaz ve insan ölmek zorunda kalır.

Vay bunu seyredip şöyle diyebilene: Budala kız! Beklemiş olsaydı, zamanın etkisine bırakmış olsaydı, çaresizliği geçmiş, bir başkası onu teselli için karşısına çıkmış olurdu. - Bu da sanki biri şöyle der gibi: Ahmak, ateşten ölüyor! Kuvvetini toplayıncaya, cansuları iyileşinceye, kanının curcunası duruluncaya kadar beklemiş olsaydı: her şey iyi olurdu ve şimdi hâlâ hayatta olurdu!

Bu karşılaştırmayı yeterince somut bulmayan Albert, daha bazı karşı görüşler getirdi, bu arada şunu: ben yalnızca alık bir kızı anlatmışım; ama böyle dar kafalı olmayan, ilişkileri daha iyi görebilen akıllı bir insanın nasıl hoşgörülebileceğini

anlayamıyormuş. - Dostum, diye çıkıştım, insan insandır, belki sahip olduğu birazcık aklı da, tutku kudurup, insanlığın sınırları onu sıkıştırınca, çok az işe yarar ya da hiç yaramaz. Daha doğrusu - Bunu da başka bir zaman, deyip şapkama uzandım. Ay, kalbim öylesine doluydu - Ve birbirimizi anlamadan ayrıldık. Bu dünyada birinin diğerini kolay anlamaması gibi.

15 Ağustos günü.

Dünyada insana sevgiden daha gerekli bir şeyin olmadığı kesin. Lotte'de hissediyorum bunu, beni yitirmek istemiyor, çocuklar da yarın yine gelmem dışında bir söz bilmiyorlar. Bugün Lotte'nin piyanosunu akort etmek için çıktım, ama elim değmedi, çocuklar bir masal yüzünden peşimi bırakmadılar, Lotte de, çocukların isteğini yapmamı söyledi. Artık benden de, nerdeyse Lotte'den aldıkları gibi severek, istedikleri akşam ekmeklerini kestim ve onlara ellerin hizmet ettiği prenses masalının ana bölümünü anlattım. Ben de bu arada çok şey öğreniyorum, buna seni temin ederim, ve üzerlerinde yaptığı etkiye şaşıyorum. Bazen rastgele bir yerden başlamam gerekiyor, bir dahaki sefere bunu unuttuğum için, hemencecik daha önce bunun değişik olduğunu söylüyorlar, ben de artık, şarkı söyler gibi bir hece akışıyla hiç değiştirmeden baştan sona tıkır tıkır anlatmaya alıştırıyorum kendimi. Buradan bir yazarın, öyküsünü yeniden değişik bir biçimde yazınca, yazınsal açıdan çok daha iyi olsa bile, ister istemez kitabına zarar verdiğini öğrendim. İlk izlenim bizi uysal bulur ve insanın yapısı, en serüvenli şeye ikna olmaya teşnedir; ama bu sıkı sıkıya yerleşir, vay haline, onu bir daha kazımak ve silmek isteyenin!

18 Ağustos günü.

İnsanın sonsuz mutluluğu olan şey, yine onun sefaletinin kaynağı olmak zorunda mıydı?

Beni bol bol hazla doldurup taşıran, çevremdeki dünyayı cennet kılan, kalbimin yaşayan doğaya duyduğu dolu, sıcak duygu, şimdi her yolumda peşimi bırakmayan dayanılmaz bir eziyetçi oluyor benim için. Başka zaman kayalıktan nehrin öte yanına, bereketli vadiden tepelere kadar bakıp, etrafımdaki her şeyin filizlenip fışkırdığını gördüğümde; nehirden doruklara o dağların yüksek sıkı ağaçlarla bürünmüş olduğunu, çeşit çeşit kıvrımlı o vadilere en hoş ormanların gölgesinin vurduğunu gördüğümde, uysal nehir de fısıldaşan kamışların arasından akıp giderken, akşam esintisinin gökyüzünde salındırıp götürdüğü sevimli bulutları yansıttığında ve milyonlarca sivrisinek sürüsü güneşin son kızıl ışınında cesaretle dans ettiğinde ve son titrek bakışı vızıldayan böceği otundan kurtardığında ve etrafımdaki vızıltının, ötüşün dikkatimi yere çektiğinde ve sert kayadan besinini çıkaran yosun ve kuru kum tepecikten içeriye doğru büyüyen yuva, tabiatın içi hararetli, kutsal yaşamını bana açtığında: nasıl da bunların hepsini sıcak kalbime sığdırdım, üstünden akıp giden bollukta kendimi tanrılaşmış hissettim ve sonsuz dünyanın görkemli görünümleri ruhumda cana can katarak devindiler. Koskoca dağlarla çevriliydim, uçurumlar uzanıyordu önümde, seller indi, altımdan nehirler aktı, orman ve dağ tınladı; ve toprağın derininde birbirleriyle iç içe işleyip yaratırken gördüm onları, bütün o gizemli güçleri; ve işte yeryüzünde ve göğün altında çeşitli yaratığın cinsleri kaynaşıyor. Her şey, her şey binbir tür görünümle meskûn;

insanlar da sonra yuvalarında beraber güven buluyorlar ve yerleşiyorlar ve koca dünyada kendi anlayışlarına göre hüküm sürüyorlar! Kendin ufacık olduğun için, bütün bunları hor gören zavallı budala! - Ulaşılmaz dağlardan, ayak değmeyen sahradan, meçhul okyanusun sonuna kadar her yerde ebedi yaratıcının ruhu esiyor ve onu duyumsayıp yaşayan her toz zerresiyle seviniyor. - Ah, o zamanlar, üzerimden uçan bir turnanın kanatlarıyla uçsuz bucaksız denizin kıyısına, sonsuzluğun köpüklü kupasından o kabaran yaşam hazzını içmeye ve bir an olsun göğsümün sınırlı gücünde, her şeyi kendi içinde ve kendinden yaratan varlığın rahmetinden bir damla duyumsamaya ne çok özlem duymuştum.

Kardeşim, yalnız o saatlerin anısı beni iyi ediyor. O anlatılmaz duyguları tekrar canlandırmak, tekrar dile getirmek çabası bile, ruhumu kanatlandırıp, sonra da şimdi beni saran halin ürküntüsünü bana iki kat duyuruyor.

Ruhumun karşısından bir perde gibi çekildi ve sonsuz hayatın sahnesi önümde ebediyen açık bir mezarın uçurumuna dönüşüyor. Diyebilirsin: Budur! her şey geçici olduğu için? her şey hava hızıyla yuvarlanıp geçtiği için, oluşun gücü öylesine seyrek süreğen olduğu için, ah! sele kapılıp batacağı ve kayalara çarpıp parçalanacağı için? Seni ve çevrendeki yakınlarını yeyip bitirmeden geçen bir an yok, senin yıkıcı olmadığın, olmak zorunda kalmadığın tek an yok; en masum yürüyüş bin zavallı kurtçuğun hayatına mal oluyor, bir ayak darbesi karıncaların binbir zahmetle kurduğu yuvayı harap edip, küçük bir dünyayı rezil bir mezar halinde eziyor. Hah! dünyanın seyrek büyük afeti, köylerinizi süpüren bu seller, kentlerinizi yutan bu depremler beni ırgalamıyor;

tabiatın evreninde gizil yatan, yeyip bitiren güç, kalbimin dibini oyuyor; hiçbir şey kurmayan, komşusunu, kendini yıkmayan. Ve böyle korkulu sendeliyorum! Yer ve gök ve dokuyan kuvvetleri çevremde: Ebedi yutan, ebedi geviş getiren bir canavardan başka bir şey görmüyorum.

21 Ağustos günü.

Boşuna uzatıyorum kollarımı ona, sabahları, ağır rüyalardan ağarırken, beyhude arıyorum onu geceleri yatağımda, mutlu safiyane bir düş beni aldatınca, çayırda onun yanında oturup, binlerce öpücükle onu örtüyormuşumca. Ah, uyku sersemi sendeleyerek el yordamıyla ona yürüyüp, kendime gelince - basınç altındaki kalbimden gözyaşı selleri akıyor ve karanlık bir geleceğe bakarak umarsız ağlıyorum.

22 Ağustos günü.

Bu mutsuzluk, Wilhelm, edim gücüm huzursuz bir uyuşukluğa saptı, tembel olamam, yine de bir şey yapamıyorum. Hayal gücüm, doğa duygum yok ve kitaplardan iğreniyorum. Kendi kendimizin eksiğiysek, o zaman her şey eksik oluyor. Yemin ederim sana, salt gelecek günden bir beklentim, bir umut itkim olsun diye, sabah uyanınca bazen bir gündelikçi olmayı arzuluyorum. Boynuna kadar evrakların içine batmış gördüğüm Albert'e imreniyorum çok zaman ve onun yerinde olsam sanki keyfim daha iyi olurmuş sanıyorum! Senin de benden esirgenmeyeceğini bildirdiğin, sefaretteki yer için sana ve bakana yazmayı çok defa düşündüm. Ben de buna inanıyorum. Bakan beni uzun zamandır seviyor ve uzun süre bir işe girmem için beni özendirmişti; bir saat iş görmek de iyi. Ama daha sonra, yine

bunu düşünüp, özgürlüğüne kavuşmak için sabırsız, eğerini gemini koydurup, canı çıkıncaya kadar binilen atın öyküsü aklıma gelince, - ne edeceğimi bilmiyorum - Sonra azizim, halimin değişmesine duyduğum özlem, beni her yerde kovalayacak sabırsız bir iç huzursuzluğu değil mi acaba?

28 Ağustos günü.

Sayrılığım için şifa olsa, bu insanlar gerekeni yapacaklardır, mutlaka. Bugün benim doğum günüm ve erkenden Albert'ten bir paket alıyorum. Açarken, ilk tanışmamızda Lotte'de görüp, ondan sonra bir çok defa istediğim o soluk kırmızı kurdelelerden biri gözümü alıyor hemen. İçinde on ikilik boyutta iki de kitapçık vardı, ufak Wetstein Homer'i, yürüyüşlerimde Ernest basımını yanımda sürüklememek için, çoktandır istediğim bir basım. Gör! arzularımı nasıl da okuyorlar, verenin mağrur bizi küçümsediği, göz alıcı hediyelerden bin defa daha değerli olan, dostluğun bütün ufak gönülalmalarını arıyorlar. Bu kurdeleyi bin defa öpüyor ve az sayıdaki mutlu, bir daha geri gelmeyecek günlerin beni doldurup taşırdığı o hazların anısını her nefeste içime çekiyorum. Wilhelm, bu böyle ve buna homurdanmıyorum, hayatın çiçekleri sadece görüntü! Nice çok kişi ardında bir iz bırakmadan çekip gidiyor, nice azı meyveye duruyor, bu meyvelerden da nice azı olgunlaşıyor! Yine de onlardan yeterince var; yine de - ey kardeşim! - olgunlaşmış meyveleri ihmal edebilir miyiz, hor görüp, tadına varmadan çürümeye bırakabilir miyiz?

Hoşçakal! Harika bir yaz; sıkça Lotte'nin meyve bahçesindeki ağaçlara elimde uzun meyve sopasıyla çıkıp,

uçlardaki armutları indiriyorum. O aşağıda durup, uzattıklarımı alıyor.

30 Ağustos günü.

Bedbaht! Bir budala değil misin sen? kendi kendini aldatmıyor musun? Ne olacak bu kudurgan sonsuz tutku? Dualarım artık yalnız ona; hayalimde ondan başka bir şey görünmüyor ve etrafımdaki dünyada her şeyin ölçüsü o. Bu da bana mutlu saatler veriyor - kendimi ondan koparmak zorunda kalıncaya dek! Ah Wilhelm! kalbim sık sık buna itiyor beni! - Onun yanında oturunca, iki, üç saat, onun görünümünde, tavrında, sözlerinin nefis ifadesinde yayılınca, yavaş yavaş bütün duyularım gerilip, gözlerim kararmaya başlayınca, nerdeyse artık bir şey duymayıp, boynum bir cani yapışmış gibi tutulunca, sonra kalbim vahşi vuruşlarla sıkışan duyulara nefes aldırmaya çalışıp da, yalnızca şaşkınlığını çoğaltınca - Wilhelm, çoğu zaman dünyada olup olmadığımı bilmiyorum! Ve - bazen elem ağır basıp, Lotte bana, eline kapanıp boğuntumu ağlamanın sefil tesellisini bağışlayınca, - o zaman uzaklaşmak, dışarı çıkmak zorundayım! ve geniş kırlarda dolaşıp duruyorum; sarp bir dağa tırmanmak o zaman sevincim, yolsuz bir ormanda, beni yaralayan çalılar, yırtan dikenler arasından bir yol açmaya çalışmak! O zaman biraz rahatlıyorum! Biraz! Bazen yorgunluk ve susuzluktan yolda yığılıp kalınca, bazen gecenin geç vaktinde, yükselen ay tepemde dururken, yaralanan tabanlarımı biraz dindirmek için, ıssız ormanda eğri büğrü bir ağaca oturup, sonra baygın bir rahatlıkla alaca şavkta uykuya dalınca! Oh, Wilhelm! ıssız bir hücre konut, kıl aba ve dikenli kemer, ruhumun özlediği

oluyor. Elveda! Bu sefaletin mezardan başka bir sonunu görmüyorum.

3 Eylül günü.

Gitmek gerek! Bocalayan kararımı kesinleştirdiğin için, sana teşekkür ederim, Wilhelm. On dört gündür, onu terk etme düşüncesiyle dolaşıyorum. Gitmem gerek. O, yine şehirde bir kız arkadaşının yanında. Ve Albert - ve - gitmem gerek!

10 Eylül günü.

Ne geceydi! Wilhelm! artık her şeyi aşacağım. Onu bir daha görmeyeceğim! Oh, senin boynuna sarılıp, binlerce gözyaşı ve haz içinde sana, azizim, kalbimi kuşatan duyumsamaları anlatamam. Burada oturup hava alıyorum, sakinleşmeye çalışıp, sabahı bekliyorum, gün doğuşuna atlar da ısmarlandı.

Ah, o sakin uyuyor ve beni bir daha hiç görmeyeceğini düşünmüyor. Kendimi kopardım, iki saat süren bir konuşma sırasında tasarımı ele vermemekte yeterince güçlü oldum. Tanrım, nasıl bir konuşma!

Albert bana, akşam yemeğinin hemen ardından Lotte ile bahçede olmaya söz vermişti. Yüksek kestane ağaçlarının altında terasta durup, bu sevimli vadide, dingin nehrin üstünde benim için son defa batan güneşi seyrettim. Onunla burada sık sık durmuş, işte bu nefis oyunu seyretmiştim, ve şimdi - hoşuma giden iki taraflı ağaçların altında bir aşağı bir yukarı yürüyorum; Lotte'yi

tanımadan önce, gizemli, etkili bir taraf beni sık sık buraya çekmişti, ve tanışmamızın başlarında, gerçekten sanatın meydana getirdiği olarak gördüğüm, en romantik yerlerden biri olan bu yere karşılıklı eğilimimizi açıklayınca, ne kadar sevinmiştik.

Önce kestane ağaçları arasından geniş bir görünüm karşında - Ah, anımsıyorum, sana, sanıyorum, bunun hakkında çok yazdım, sonunda kayın duvarları çevreni nasıl kapatıyor ve ucuna eklenen bir koruyla iki yanı ağaçlı yol nasıl gittikçe daha kararıyor, sonunda hepsi yalnızlığın ürpertisiyle sarılı bir alancıkta birleşene kadar. Bir öğle üstü ilk kez buraya geldiğimde, bana nasıl gizemli göründüğünü hâlâ duyumsuyorum; buranın nasıl bir haz ve acı sahnesi olacağını hafiften sezmiştim.

Yarım saat kadar veda ve kavuşmanın iç eriten tatlı düşüncelerine dalmıştım, terastan yukarıya doğru çıktıklarını duyduğumda. Onlara doğru koşup, bir ürpertiyle eline yapışarak öptüm. Yukarıya geldiğimizde, çalılı tepenin ardından ay yükseliyordu; ordan burdan konuşarak farkına varmadan karanlık odaya yaklaştık. Lotte içeriye girip oturdu, Albert onun yanına, ben de; ama huzursuzluğum fazla oturtmadı; kalktım, önüne geçip, bir aşağı bir yukarı adımlamaya başladım, yine oturdum: korkulu bir haldi. Kayın duvarların sonunda bütün terası aydınlatan ay ışığının hoş etkisine dikkatimizi çekti: çepçevre derin bir karanlığa gömülü olduğumuz için, çok daha göze çarpan nefis bir görünüm. Sessiz duruyorduk, bir süre sonra söze girdi:

Kesinlikle ay ışığında yürüyüşe çıkmam, kesinlikle, ölenlerimizi düşünmek aklıma gelmesin, ölüm ve gelecek düşüncesi aklıma gelmesin diye. Var olacağız! diye devam etti en muhteşem duygunun sesiyle; ama Werther, birbirimizi bulalım yine? tanıyalım yine? ne seziyorsunuz? ne düşünüyorsunuz?

Lotte, dedim, elimi uzatarak, gözlerim dolu dolu oldu, yine kavuşacağız! burada ve orada kavuşacağız! - Daha fazla konuşamadım - Wilhelm, kalbimde bu korkulu veda varken, bunu bana sorması gerekli miydi! Acaba aziz ölülerimizin bizden haberleri var mı, diye devam etti, iyi olduğumuz zaman, onları içten sevgiyle andığımızı, hissediyorlar mı? Oh! onun çocukları, benim çocuklarım, sakin akşamüstü onun etrafında olduğu gibi, etrafımda toplanmış, ortalarında oturduğum zaman, annemin hayali hep çevremde süzülüyor. Sonra özlemli gözyaşıyla gökyüzüne bakıp, ona ölürken verdiğim sözü nasıl tuttuğumu görmesi için bir an içeriye bakmasını diliyorum: onun çocuklarına anne olmak. Hangi duyguyla seslendiğimi: Affet beni, en değerli varlığım, onlar için senin yerini alamıyorum. Ah! elimden gelen her şeyi de yapıyorum; üst başları giyimli, gıda alıyorlar, ah, daha da fazlası, bakılıyorlar ve seviliyorlar. Bizim birlik ve dirliğimizi görebilseydin, sevgili azize! son, en acı gözyaşlarınla çocuklarının esenliği için yakardığın Tanrı'yı en içten şükranlarınla ululardın.

Böyle dedi! oh, Wilhelm, kim yineleyebilir onun söylediğini! Soğuk, ölü harfler zihnin bu muhteşem çiçeklerini nasıl canlandırabilir! Albert, yumuşacık

sözünü kesti: Bu size çok dokunuyor, sevgili Lotte! biliyorum, ruhunuz bu düşüncelere çok bağlı, ama rica ederim - Oh, Albert, dedi, biliyorum, babam seyahatte olduğu zaman, küçük yuvarlak masanın çevresinde nasıl oturup, küçükleri yatmaya gönderdiğimizi unutmazsın. Çoğun elinde iyi bir kitap vardı, ama çok seyrek okuma fırsatı buluyordun - Bu nefis canın şefkati her şeyin üstünde değil miydi? güzel, yumuşak, neşeli ve hep faal kadın! Tanrı biliyor, yatağımda sık sık önünde kapandığım gözyaşlarımı: beni ona denk etsin diye.

Lotte! diye seslendim, önünde diz çöküp, elini alarak, binlerce gözyaşıyla ıslatarak, Lotte! Tanrı'nın inayeti ve annenin ruhu senin üzerinde! - Onu tanımış olsaydınız, dedi, elimi sıkarak, - sizin tanımanıza değer bir kişiydi! - Kendimden geçiyorum sandım. Bundan daha büyük, daha gurur verici bir söz hiç söylenmemiştir hakkımda, - ve devam etti: Ve bu kadın, ömrünün baharında, en küçük oğlu henüz altı aylıkken, göçmek zorunda kaldı! Hastalığı uzun sürmedi; huzur içindeydi, teslim etmişti kendini, yalnız çocuklarına acıyordu, özellikle küçüğe. Sonu yaklaşırken, bana nasıl demişti: Onları bana yukarıya getir; ve onları getirdiğimde, küçükler hiçbir şeyden habersiz, en büyüklerin aklı başından gitmiş, yatağın çevresinde duruyorlardı, nasıl yatakta ellerini kaldırıp onlar için dua etmiş, onları teker teker öpmüş ve tekrar gönderdikten sonra bana demişti: Onlara anne ol! - Bunun üzerine ona elimi verdim! - Çok şey söz veriyorsun, kızım, dedi, bir annenin yüreği ve bir annenin gözü olmayı. Bunun ne demek olduğunu

hissettiğini, şükran dolu gözyaşlarında sık sık gördüm. Kardeşlerin için öyle, baban için de bir kadının itaat ve sadakatini göster. Onu teselli edeceksin. - Babamı sordu, içinde hissettiği dayanılmaz acıyı bizden gizlemek için, dışarı çıkmıştı, adam paramparçaydı. Albert, sen odadaydın. Birinin yürüdüğünü işitip sormuş ve seni yanına çağırmıştı ve nasıl bakmıştı sana ve bana, mutlu olduğumuza, birlikte mutlu olacağımıza dair teselli bulmuş, sakin bakışla - Albert, boynuna sarılıp, onu öptü ve seslendi: Mutluyuz! mutlu olacağız! - Sakin Albert, tamamen çığrından çıkmıştı, bense kendimi hiç bilmiyordum.

Werther, diye başladı Lotte, işte bu kadın mı göçmüş! Tanrım, insan, hayatta en sevdiğinin nasıl götürüldüğünü bazen düşününce, kimse bunu daha uzun süre, kara adamlar annemizi götürdüler, diye yakınan çocuklar kadar keskin hissedemez.

Ayağa kalktı, ben uyarılmış ve sarsılmıştım, oturduğum yerde elini tuttum. - Gidelim, dedi, vakit geldi. - Elini çekmek istedi, daha sıkı tuttum. - Yine kavuşacağız, diye seslendim, birbirimizi bulacağız, bütün kişiler içinde birbirimizi tanıyacağız. Ben gidiyorum, diye devam ettim, isteyerek gidiyorum, yine de ebediyen dersem, buna dayanamam. Elveda, Lotte! Elveda, Albert! Tekrar görüşeceğiz. - Yarın, sanırım, diye şakayla karşılık verdi. - Ben yarını hissediyordum! Ah, elini elimden çekerken o bilmiyordu - Ağaçlar arasından gittiler, durup ay ışığında arkalarından baktım, kendimi yere atıp, hüngür hüngür ağladım,

ayağa fırlayıp, terasa koştum, aşağıda yüksek ıhlamur ağaçlarının gölgesinde bahçe kapısına doğru beyaz giysisinin hâlâ ışıldadığını gördüm, kollarımı uzattım, ve o yitip gitti.

İkinci Kitap

20 Ekim 1771 günü.

Dün buraya vardık. Elçi uygunsuz geldi, birkaç gün bekleyecek demek. Bir de böyle nobran olmasaydı, her şey iyiydi. Farkındayım, farkındayım, kader benim için ağır sınavlar düşünmüş. Yine de ha gayret! İçini rahat tutmak, her şeye katlanır. İçini rahat tutmak? bu sözün kalemime takılması, beni güldürüyor. Ah, birazcık sakin bir kan, beni güneşin altındaki en mutlu kişi yapardı. Ne o! başkalarının bir damlacık güçleri ve yetenekleriyle önümde kabara kabara dolanıp durmaları karşısında, kendi gücümden, kendi yeteneklerimden kuşku mu duyuyorum? Bana bütün bunları ihsan eden güzel Tanrım, niçin bunların yarısını alıp da, onun yerine bana özgüven ve kanıklık vermedin!

Sabır! Sabır! düzelecek. Zira sana söyleyeyim, azizim, hakkın var. Her gün halkın arasına karışıp durduğumdan, ne yaptıklarını, nasıl ettiklerini gördüğümden beri, kendimle aram da çok daha iyi. Elbette, her şeyi kendimizle ve kendimizi de her şeyle karşılaştıran bir yapıya sahip olduğumuz için, mutluluk

ve felâket de, birlikte olduğumuz şeylerdedir, bunda da yalnızlıktan daha tehlikeli bir şey yok. Doğası icabı yücelmek isteyen, şiir sanatının fantastik imgeleriyle beslenen düşlem gücümüz, kendimizin en altta olduğu, bir dizi varlığı üstte oluşturur ve bizden başka her şey daha fevkalâde görünür, başka herkes daha mükemmeldir. Bu da çok doğal oluşur. Bazı eksiklerimiz olduğunu öylesine sık duyumsarız ve bizde eksik olana çoğunlukla bir başkasının sahip olduğunu sanıp, tutar ona bizim sahip olduklarımızı da veririz ve belli bir ülküsel gönül rahatlığını da üstüne. Ve böylece o mutlu kişi tamamdır, bizim kendi yaratığımız.

Buna karşılık bütün güçsüzlük ve cefamızla gayrete devam edersek, o zaman da çoğun salınarak, idarei maslahatla, başkalarının yelken ya da kürekle gittiğinden daha ileriye vardığımızı düşünürüz - ve - bu da, başkalarıyla başa baş, hatta onlardan önde koşmanın yarattığı gerçek duygunun ta kendisidir.

26 Kasım günü.

Burada kendimi oldukça iyi hissetmeye başlıyorum. En iyisi, yeterince yapacak şeyin olması; ayrıca türlü türlü insan, her cinsten yeni görünümler ruhuma rengârenk bir gösteri sunuyorlar. Kont C.. ile tanıştım, her gün daha fazla saygı duyduğum bir adam, geniş görüşlü ve çok şeye hâkim olmasına karşın, soğuk olmayan; kendisiyle ilişkide dostluk ve sevgi adına bunca duyarlık ışıyan, büyük bir zekâ. Kendisine bir iş için başvurduğumda, benimle ilgilendi ve daha ilk sözle birbirimizi anladığımızı, benimle herkesle

konuşamayacağı gibi konuşabildiğini fark etti. Bana karşı açık tavrını da ne kadar övsem azdır. Kendisine açılan yüce bir ruh görmekten daha sıcak, gerçek bir sevinç yoktur dünyada.

24 Aralık günü.

Elçi çok sıktı, bunu önceden anlamıştım. Olabilecek en dakik budala; adım adım ve bir akraba karı gibi külfetli; kendi kendiyle hiçbir zaman hoşnut olmayan, dolayısıyla kimsenin memnun edemediği bir insan. Ben kolaydan çalışmayı severim, ne yazılıysa, odur: ama o, bir yazıyı geri verip, şöyle diyebiliyor: İyi, ama bir daha gözden geçirin, daha iyi bir söz, daha yerinde bir edat bulunabilir. - O zaman çıldırabilirim. Hiçbir, ama hiçbir bağlaç boşta kalmamalı ve bazen dikkatimden kaçan her türden devrikliğin baş düşmanı. Onun sözdizimini alışılmış melodiyle çığırmazsan, hiçbir şey anlamıyor. Böyle bir insanla işi olmak, bir çile.

Kont C..'nin güveni, beni avutan tek şey. Son defa bana çok açık yüreklilikle, elçinin yavaşlığından ve kuruntusundan nasıl hoşnutsuz olduğunu söyledi. İnsanlar, kendilerini de, başkalarını da zora koşuyorlar; ama , dedi, insan, dağı aşması gereken bir yolcu gibi yüksünüyor; elbette, dağ olmasa, yol çok daha rahat ve kısa olur; ama bir kere var, öyleyse aşmak gerek! -

Benim ihtiyar, ama Kontun bana gösterdiği ilgiyi de seziyor ve buna bozuluyor ve Kontu bana kötülemek için hiçbir fırsatı kaçırmıyor: ben de tabii ona karşı çıkınca, iş daha da çatallaşıyor. Dün beni bir de

öfkelendirdi, aklınca bana da dokunduruyordu: böyle dünya işleri için Kont pekâlâ iyi sayılırmış, kolaylıkla iş görüyormuş ve kalemi de iyiymiş, ama ciddi bilginlik için, bütün edebiyatçılar gibi, o da yetersizmiş. Bir de şunu demek istercesine, bir surat takındı: İğneyi hissediyor musun? Ama bende beklediği etkiyi sağlayamadı; böyle düşünüp, böyle davranabilen bir insanı ben de ancak hor görürdüm. Ona direndim ve şiddetle pençeleştim. Kont, hem tabiatı, hem de bilgisi yüzünden, kendisine saygı duyulacak bir adam, dedim. Zihnini, dedim, böylesine sayısız alanda geliştirmeyi başaran, yine de bu etkinliğini sıradan yaşam için koruyan başka kimseye raslamadım. - Ama beyni almadı, ben de böylesine densizlikler yüzünden daha fazla safra yutmamak için, yanından ayrıldım. Bir sürü etkinlik hikâyesiyle beni bu boyunduruğa iten sizsiniz, bu durumdan suçlu. Ne etkinlik ya! Eğer patates gömen ve tahılını satmak için kente giden, benden daha fazla iş yapmıyorsa, ben de şimdi demire vurulduğum bu kürek mahkûmluğunda daha on yıl çile doldurmaya razıyım.

Ya burada bir araya gelen rezil toplumun parlak sefaleti, miskinliği! makam merakları, öbürlerinden bir adımcık daha öne çıkmak için, bunca dikkat ve gayret; en sefil, en düşkün tutkular, hepten eteksiz. Bir karı var, örneğin, kendi soy dengi, kendi hemşehrisi olan herkesi eğlendiriyor, gören bir yabancı da düşünecek: budalanın teki, bir gıdım soyluluğu, memleketini pek matahmış sanıyor. - Daha da kötüsü: burada işte bu karı, komşu yerin tahrirat kâtibinin kızı. - Bak, kendini bunca

düşürecek denli hayasız insan soyunu anlamam mümkün değil.

Gerçi, azizim, insanın başkalarını kendisiyle ölçmesinin saçmalığını her gün daha fazla farkediyorum. Ama kendimle öyle çok uğraşıyorum ve bu kalp öyle fırtınalı ki - ah, bırakıyorum başkaları kendi yollarında gitsinler, yeter ki onlar da beni kendi yolumda rahat bıraksınlar.

En fazla takıldığım şey, uğursuz burjuva ilişkileri. Gerçi, zümreler arası farklılığın gereğini, bunun bana ne kadar fırsat yarattığını bilen biriyim: ama bu, birazcık sevinç duyabileceğim, bir nebze mutluluk bulacağım yeryüzünde yolumu kapatmasın. Geçende çıktığım yürüyüş sırasında bir Froylayn von B.. ile tanıştım, bu kaskatı yaşamın orta yerinde, pek çok doğallık korumuş sevimli bir yaratık. Söyleşimizden ikimiz de hoşlandık ve ayrılırken, kendisini ziyaret etmeme izin vermesini diledim. Öyle açıksözlülükle bu isteğimi kabul etti ki, ona gitmek için, uygun bir anı bekleyemedim. Buralı değil ve bir teyzesinin evinde kalıyor. Yaşlı kadının görünümü hoşuma gitmedi. Ona büyük ilgi gösterdim, konuşmam çoğunlukla ona yönelikti ve yarım saatten az bir zamanda hemen hemen her şeyi öğrenmiştim, daha sonra kızın da bana itiraf ettiği gibi: sevgili teyzenin yaşlılığında her şeyi eksikti, pek bir serveti, ecdat dizininden başka bir anlağı ve desteği, pelesenk ettiği zümre dışında bir şemsiyesi, kaldığı kattan aşağı vatandaşlara tepeden bakma dışında bir zevki yoktu. Gençliğinde güzelmiş ve yaşamını daldan dala boşuna

savurmuş, önce inadıyla kimi zavallı delikanlıya çile çektirmiş, daha olgun yaşlarındaysa, aynı bedelle hallıca bir geçim karşılığında, tunç çağını onunla yaşayıp ölen yaşlı bir subayın boyunduruğunda sinmiş. Şimdiyse, demir çağında, yalnız kalmış, yeğeni böyle sevimli olmasa, arayıp soranı yokmuş.

8 Ocak 1772.

Bütün ruhları resmiyet, bütün akılları fikirleri yıllar boyu, sandalyalarını masanın baş tarafına doğru bir sıra daha itmeye yatan, ne biçim insan bunlar! Başka işleri yok sanılmasın: hayır, ufak tefek usandırıcılıklar yüzünden, önemli şeyleri yürütmekten alıkonuldukları için, işler birikiyor. Önceki hafta kızak kayarken sürtüşme çıktı, bütün keyif kaçtı.

Ahmaklar, işin sırada olmadığını, birinci sırada olanın aslında hiç de baş rolü oynamadığını görmüyorlar! Kimi kralın bakanı tarafından, kimi bakanın müsteşarı tarafından yönetildiği gibi! Kim öyleyse birinci? Kanımca, öbürlerini görmezden gelip, bütün gücünü ve tutkusunu, tasarılarının gerçekleşmesi için kullanacak kadar fazla kudreti ve kurnazlığı olan.

20 Ocak günü.

Size, sevgili Lotte, burada berbat havadan kaçıp sığındığım, bu köy hanının izbesinde yazmak zorundayım. O zavallı D.. köylüğünde yabancı, kalbime tamamen yaban insanlar arasında dolaştığım sürece, kalbimin size yazmamı söylediği bir anım, bir tek anım

olmadı; ama şimdi bu kulübede, bu ıssızlıkta, kar ve dolu tanelerinin öfkeyle ufacık penceremi dövdüğü bu darlıkta, ilk düşüncem siz oldunuz. İçeri girer girmez sizin endamınızın, anınızın baskınına uğradım, ah Lotte! öylesine kutsal, öylesine sımsıcak! Tanrım! tekrardan ilk mutlu an. Beni görseydiniz, dostum, bu dalgınlık tufanında! duyularım nasıl da kupkuru; bir tek an bile yürek doluluğu yok, bir tek mutlu saat yok! hiç! hiç! Sanki bir kelepir vitrininin önünde durup, adamcıkların ve beygirciklerin önümden oraya buraya kaydıklarını görüyor ve bu bir yanılsamamı, diye soruyorum kendime. Ben de oyuna katılıyorum, daha doğrusu, bir kukla gibi oynatılıyor, bazen yanımdakinin tahta koluna yapışıp, dehşetle bırakıyorum. Akşamları, güneşin doğuşunu keyifle seyretmek istiyorum, ama sabah yataktan çıkamıyorum; gündüzleri, ay ışığının keyfini çıkarmak istiyorum, ama odamda kalıyorum. Niçin kalkıyor, niçin yatıyorum, bilmiyorum.

Yaşamımı harekete geçirecek maya eksik; derin gecelerde beni şenleten heyecan bitik, sabah beni uyandıran yitik.

Bir tek dişi yaratık buldum burada, bir Froylayn von B.., size benziyor, sevgili Lotte, size benzemek mümkünse. Ayy! diyeceksiniz, adam hoş komplimanlara yelteniyor! Pek yanlış sayılmaz. Birkaç zamandan beri, başka türlü olamadığım için, pek naziğim, hoş sohbetim ve kadınlar şöyle diyorlar: kimse benim gibi incelikli övmesini bilmiyormuş (ve yalan söylemesini, diye ekliyorlar, zira yalansız olmuyor, anlıyor musunuz?).

Froylayn B.'den söz edecektim. Ruhu çok zengin, mavi gözlerinden taşıyor. Bulunduğu mevki, kalbinin hiçbir isteğini yerine getirmeyen bir yük. Kargaşadan kurtulmayı özlüyor ve kimi saatler kırsal sahnelerin saf ve sonsuz mutluluğunun düşlemlerine dalıyoruz; ah! ve sizin! Size ne sık hayranlığını ifade etmek zorunda kalıyor; yok, zorunda kalmıyor, içinden gelerek yapıyor, sizden söz edilmesinden hoşlanıyor, sizi seviyor.-

Ah, o sevimli, samimi odacıkta dizlerinizin dibinde otursam, sevgili miniklerimiz çevremde yuvarlansalar, size çok gürültü olunca da, onları bir ürkünç masalla sakin sakin çevremde toplasam.

Güneş, kar ışıyan yörede muhteşem batıyor, fırtına geçti ve ben - yine kafesime kapanmak zorundayım - Elveda! Albert yanınızda mı? Ve nasıl-? Bu soru için Tanrı'nın affına sığınıyorum!

8 Şubat günü.

Sekiz günden beri hava berbat mı berbat, bana ise iyi geliyor. Zira, burada olduğumdan beri, birinin rezil edip burnumdan getirmediği bir tek güzel gün görünmedi havada. Doğru dürüst yağınca ve atıştırınca ve titretince ve çiy düşünce - hah! diyorum, evin içi dışarıdan daha kötü olamaz ya da tersi, bu da iyidir. Sabahleyin güneş doğup da nefis bir gün muştulayınca, hiçbir zaman haykırmaktan kendimi alamıyorum: işte yine birbirlerinin burnundan getirecekleri ilâhi bir nimet. Sağlık, iyi nam, sevinç, dinlenme! Çoğunlukla ahmaklık, izansızlık ve dar kafalılıktan ve onlara sorarsan, en iyi

niyetle. Bazen dizlerimin üstüne çöküp, kendi bağırlarında kudurmaları için, onlara yalvarmak istiyorum.

17 Şubat günü.

Korkarım, sefirimle bir arada olmaya daha fazla dayanamayacağız. Herif katiyen dayanılacak gibi değil. Çalışma ve iş yapma tarzı öylesine gülünç ki, karşı gelmekten kendimi alamıyor ve çoğunlukla bir işi kendi kafama ve tarzıma göre yapıyorum, bu da, tabiidir ki, ona hiç uymuyor. Bu yüzden, geçenlerde beni saraya şikâyet etti ve bakan gerçi bana hafif bir tekdir verdi, ama ne de olsa bir tekdirdi ve istifa etmeye karar vermiştim ki, özel bir mektubu* bana ulaştı, bu mektubun karşısında diz çöküp, yüce, soylu, bilge duyarlığına şükran duydum. Pek büyük alınganlığımı nasıl da hizaya getiriyor, başkaları üzerinde etki ve nüfuz, işlere sarılma konusundaki aşırı fikirlerimi, gerçi gençlik cesareti olarak övüyor, silip atmak değil de, yalnızca yumuşatmaya ve gerçek rolünü oynayacağı, güçlü etkisini göstereceği tarafa yönlendirmeye çalışıyor. Ayrıca sekiz gün boyu güç toplayıp, kendimle barıştım. İç huzuru şahane bir şey ve sevincin ta kendisi. Aziz dost, ziynet bir de güzel ve değerli olduğu kadar kırılgan olmasa.

20 Şubat günü.

Tanrı bağışlasın sizi, benim canlarım, benden esirgediği bütün iyi günleri size versin!

Beni aldattığın için, Albert, sana teşekkür ederim: düğün gününüzün haberini bekledim, aynı gün Lotte'nin gölge görüntüsünü törenle duvardan indirip, öbür kâğıtların arasına gömmeyi kararlaştırmıştım. Şimdi bir çift oldunuz ve resmi hâlâ burada! Artık öyle kalsın! Hem niçin olmasın? Biliyorum, ben de sizinleyim, sana halel vermeksizin Lotte'nin kalbindeyim, benim, evet benim yerim orada ikinci sıra, ama onu korumak istiyorum, korumak zorundayım. O, unutsa, kudururum - Albert, bu düşünce bir cehennem. Albert, elveda! Elveda, gök melek! Elveda, Lotte!

15 Mart günü.

Beni buradan sürecek bir bıkkınlık duydum. Dişlerimi gıcırdatıyorum! İblis! yeri doldurulamaz ve siz beni, mizacıma uymayan bir makama geçmek için teşvik ettiniz ve zorladınız ve eziyet ettiniz. İşte görüyorum! işte görüyorsunuz! Ama sakın yine, benim aşırı fikirlerimin her şeyi mahvettiğini söylemeye kalkma, bak işte, sevgili beyim, sana ancak bir vakanüvisin yazabileceği gibi hoş ve düz bir öykü.

Kont von C.. beni seviyor, bana kibar davranıyor, bu biliniyor, sana bunu yüz defa söyledim. İşte dün ona yemeğe davetliydim, yani akşamında asil beyler ve hanımlar topluluğunun onda bir araya geldikleri gün, onları ne düşünüyordum, ne de bizcileyin alt tabakanın onların arasında yeri olmadığı aklıma geliyordu. Peki. Kont ile yemeği yedikten sonra, büyük salonda bir aşağı bir yukarı yürüyoruz, onunla ve yanımıza gelen albay B.. ile konuşuyorum, böylece davetlilerin geleceği saat

yaklaşıyor. Allah biliyor ya, bir şey düşünmüyordum. Tam o sıra pek saygıdeğer von S.. hanımefendi, eşleri beyefendi ve yumurtadan âlâ çıkmış, tahta göğüslü, ve iç yeleği kordonlu desise hanım kızlarıyla giriyor ve geçerken, bilinen pek asil gözlerini ve burun deliklerini gösteriyorlar ve bu millete yürekten nefret duyduğum için, hemen veda etmek isteyerek, Kont'un bu iğrenç herzeden kurtulmasını beklerken, benim Froylayn B.. içeriye girdi. Onu görünce her zaman yüreğim biraz kalktığı için, kaldım, sandalyesinin arkasında durdum ve ancak birkaç zaman sonra, başka zamanlarda olduğundan daha az samimi ve benimle biraz çekingen konuştuğunu fark ettim. Bu dikkatimi çekti. O da bütün bu millet gibi mi, diye düşündüm, huylanıp gitmek istedim, ama bunu kabul edemeyip, onu canı gönülden hoşgörmek ve ondan hoş bir söz duymak istediğimden - işte ne dersen de- yine de kaldım. Bu arada topluluk doluyordu. Baron F.., Birinci Franz'ın taç giyme töreninden kalma bütün kıyafetiyle, burada ama özellikle von R... Beyefendi diye hitap ediliyor, sağır karısıyla vs., eski Frank gardrobundaki boşlukları yeni moda çullarla kapatmaya çalışan kötü fırınlanmış J.. unutulmamalı, sürü sürü geliyorlar ve tanıdığım bazılarıyla konuşuyorum, hepsi kısa kesik. Düşündüm - ve dikkatimi yalnız kendi B..'me verdim. Salonun ucunda karıların kulaktan kulağa fısıldaştıklarını söylentinin adamlar arasında dolaştığını, von S.. Hanım'ın Kont ile konuştuğunu (bütün bunları sonradan Froylayn B.. anlattı), sonunda Kont yanıma gelip, beni bir pencereye çekinceye kadar fark etmedim. - Bizim şahane durumlarımızı biliyorsunuz, dedi; topluluk, seziyorum ki,

sizi burada görmekten rahatsız; böyle bir şeyi katiyen istemem, Ekselâns, diye sözünü kestim, binlerce defa özür dilerim; bunu daha önceden düşünmem gerekirdi, ama bu uygunsuzluğumu bağışlayacağınızı biliyorum; daha önce izin isteyecektim, ama bir kötülük meleği beni tuttu, diye gülümseyerek eklerken önünde eğildim. - Kont, her şeyi ifade eden bir duyumsamayla ellerimi sıktı. Kibar topluluktan sessizce çekip gittim, tepeden güneşin batışını seyredip, Homerimden, Ulisse'nin o mükemmel domuz çobanı tarafından nasıl ağırlandığını anlatan bölümü okumak için, bir kabriyoleye binip M..'ye gittim. Bütün hepsi iyiydi.

Akşam yemeğe geliyorum, lokantada henüz az kimse var, bir köşede zar atıyorlardı, masa örtüsünü çekmişlerdi. O sırada doğrucu A.. içeri gelir, bana bakarak şapkasını koyar, yanıma gelip alçak sesle konuşur: Canın mı sıkıldı? - Benim mi? dedim. - Kont seni meclisten attı. - Şeytan görsün! dedim, açık havaya çıkmak benim için daha iyi oldu. - İyi, dedi, bu işe kafayı takmaman. Yalnız canımı sıkıyor, her tarafa yayılmış. - İşte o zaman, bu işe ciddi ciddi içerlemeye başladım. Herkesin, bu yüzden, masama gelip, suratıma baktığını düşündüm! Tepem attı.

Hatta bugün gittiğim her yerde bana acınması, beni kıskananların zafer sevinci duyduklarının ve şöyle dediklerinin kulağıma gelmesi: görülüyor işte bir damlacık akıllarına güvenip, ne olduklarını unutan kendini bilmezlerin sonu ne oluyor ve daha bir sürü it ürümesi - bunun üzerine, insan eline bir bıçak alıp,

kalbine saplamak istiyor; zira, insan istediği kadar başına buyruk olduğunu söylesin, ama alçakların kendi çıkarlarını gördükleri zaman hakkında konuştuklarına katlanacak kişiyi görmek isterim; gevezelikleri boşsa, ah, o zaman aldırmamak kolay.

16 Mart günü.

Her şey beni telaşlandırıyor. Bugün Froylayn B.. ile buluştum, ağaçlı yolda onunla konuşup, o topluluktan biraz uzaklaşır uzaklaşmaz, geçenki tavrından alındığımı belli etmekten kendimi alamadım. - Oh Werther, dedi, içten bir sesle, şaşkınlığımı böyle mi yorumladınız, kalbimi bilmenize karşın? Salona girdiğim andan itibaren sizin yüzünüzden çektiğimi bir bilseniz! Olacakları hemen gördüm ve size bunu söylemek dilimin ucuna geldi. S.. ve T..'nin, sizin olduğunuz yerde bulunmaktansa, kocalarıyla birlikte hemen oradan ayrılacaklarını biliyordum; Kont'un sizinle arayı bozmak istemeyeceğini biliyordum - ve işte patırtı! - Nasıl, Froylayn, dedim ve ürküntümü sakladım; zira, Adelin'in önceki gün söylediği sözler şu anda damarlarımdan kızgın su gibi akıyordu. - Niye benim başıma patladı bu! dedi tatlı yaratık, gözleri dolarak. - Kendime hâkim olamıyordum, nerdeyse ayaklarına kapanacaktım. - açıklayın, diye seslendim. - Gözyaşları yanaklarından damlıyordu. Kendimde değildim. Saklamaya çalışmadan, yaşlarını kuruladı. - Teyzemi tanıyorsunuz, diye söze başladı; o da oradaydı ve ah, ne biçim gözlerle her şeyi izledi! Werther, dün geceyi nasıl geçirdiğimi bir ben bilirim ve bu sabah sizinle ilişkim

yüzünden işitmediğim kalmadı, sizin hakkınızda alçaltıcı akıl almaz şeyler dinlemek zorunda kaldım, ama bunlara karşı çıkıp, sizi tam savunamadım.

Söylediği her söz, bir kama gibi kalbime saplanıyordu. Susup bütün bunları bana söylememenin ne büyük bir merhamet olacağını duyumsamıyordu ve ne tür dedikodular yapılmakta olduğunu, ne biçim insanların bundan büyük zevk aldığını, anlatmaya devam etti. Benim kendimi bilmezliğimin ve çoktandır ayıpladıkları, başkalarını hor görmemin cezasını şimdi bulmam hakkında nasıl kıvandıklarını, bunun onları nasıl gıdıkladığını. Bütün bunları, Wilhelm, ondan işitmek, en içten paylaşan bir sesle - perişan oldum ve hâlâ kendi kendime öfke içindeyim. Birinin çıkıp, beni, kılıcı gövdesine saplayabileceğim suçlamasına yeltenmesini isterdim; kan görsem, daha iyi olacağım. Ah, bu daralmış yüreğime nefes aldırmak için, yüz defa bıçağa sarıldım. Korkunç koşturulup kızışınca, nefes alabilmek için, güdüyle bir damarını dişleriyle yaran bir soylu at cinsinden söz edilir. Sık sık böyle duyumsuyorum kendimi, bana sonsuz özgürlüğü getirecek bir damarımı açmak istiyorum.

24 Mart günü.

Saraya istifamı verdim, umarım, kabul edilecek ve önce sizin izninizi almadığım için, beni bağışlarsınız. Ayrılmam gerekiyordu bir kere ve kalmam için yapacağınız ısrarları biliyorum ve işte - Bunu anneme şurup gibi anlat, benim kendime hayrım yok, ona da hayretmeye halim olmadığını kabullenir. Elbette bu onun

canını acıtacak. Oğlu hazır saray müşaviri ve sefiri olma yoluna girmişken, birden durup hayvancıkla gerisin geriye ahıra! Ne isterseniz yapın artık ve kalmamın mümkün ve gerekli olduğu çeşitli olasılıkların hesabına düşün; yeter, ben gidiyorum; ve nereye gideceğimi bilesiniz diye, burada yanında olmamdan çok zevk alan Prens**var; benim niyetimi öğrenince, onunla birlikte malikhanesine gidip, orada güzel ilkbaharı geçirmemi rica etti. Tamamen serbest olacağımı vaat etti ve birbirimizle belli bir noktaya kadar iyi anlaştığımız için, ben de şansıma deyip onunla gitmeyi deneyeceğim.

19 Nisan günü. Havadis olarak.

Her iki mektubun için teşekkürler. Saraydan ayrılışım kesinleşinceye kadar bu kâğıdı beklettiğim için, cevap vermedim; annemin, bakana başvurarak, tasarımı zorlaştırmasından çekindim. Ama artık gerçekleşti, vedam geldi. Bana bunu ne kadar istemeyerek verdiklerini, size söyleyemem, bakanın bana yazdıkları karşısında - yeniden feryadüfigana düşersiniz. Şehzade Prens, vedam için bana, gözlerimi yaşartan bir sözle yirmi beş düka altını gönderdi; artık geçende yazarak istediğim annemin parasına ihtiyacım kalmadı.

5 Mayıs günü.

Yarın buradan ayrılıyorum ve doğum yerim yolumun üstünden yalnızca altı mil saptığı için, orayı da tekrar görmek ve mutlulukla düşlediğim eski günleri anımsamak istiyorum. Babamın ölümünden sonra annemin, kendi dayanılmaz kentine kapanmak üzere,

benimle birlikte sevgili, bildik yeri bırakıp çıktığı aynı kapıdan yeniden girmek istiyorum. Elveda, Wilhelm, taşındığımı öğreneceksin.

9 Mayıs günü.

Sılamı ziyareti, bir hac farizası gibi tamamladım ve beklemediğim bazı duygular beni sardı. S.. yolunda kente bir çeyrek kala duran büyük ıhlamurun yanında durdurup indim ve her anıyı yürüyerek yeniden, capcanlı kalbimce tadını çıkara çıkara yaşamak için, posta arabasını gönderdim. İşte orada, çocukluğumda gezintilerimin menzili ve sınırı olan o ıhlamurun altında durdum. Nasıl da değişik! Bir zamanlar mutlu bir bilmezlikle, heves ve özlem dolu göğsümü doldurup doyuracak, kalbim için bol bol besin ve zevk bulmayı umarak o meçhul dünyaya açılma tutkusu duyuyordum. Şimdi o geniş dünyadan geri geliyorum - oh, dostum, nice kırık umutla, nice paramparça tasarımla! - Binlerce defa arzularımın nesnesi olmuş dağlar önümde uzanıyordu. Saatlerce burada oturup, oraların özlemini duyar, gözlerimin önünde öylesine sevimli alaca görünen ormanlarda, vadilerde canı gönülden yitmek isterdim; sonra belli bir saatte geri dönmem gerekince, bu sevgili yerden hiç de istemeyerek ayrılırdım! - Kente yaklaştım, bütün o eski bildik bahçeli küçük evler tarafımdan selâmlandı, yeniler tersime gidiyordu, bunun gibi yapılmış bütün değişiklikler de. Kapıdan girer girmez, kendimi yine tamamen buldum. Azizim, ayrıntılara girmek istemiyorum; benim için ne kadar cazip idiyse, anlatırken o kadar tekdüze olacaktır.

Hemen eski evimizin yanında, pazaryerinde kalmaya karar verdim. Oraya doğru yürürken, yaşlı, iyi bir karının çocukluğumuzu tıkıştırdığı okul odasının bakkal dükkânına döndüğünü fark ettim. Bu delikte geçirmiş olduğum huzursuzluğu, gözyaşlarını, duyu köreltisini, yürek korkusunu hatırladım. - Adım atmıyordum ki, gariplik olmasın. Bir hacı, kutsal topraklarda bu kadar çok dini anı yüklü yere raslamaz ve ruhunun bunca kutsal devinimle dolu olması zordur. - İşte bir daha, diğer bini gibi. Nehir aşağı bilinen bir çiftliğe kadar yürüdüm; burası hep benim yolumdu ve oğlan çocukları olarak suyun üzerinde kim taşı en fazla zıplatacak diye alıştırma yaptığımız yerler. Bazen durup suyun ardından bakışımı, ne harika sezilerle onu izlediğimi, akıp gittiği yerlerin ne maceralı yerler olduğunu düşlemlerken, düşlemimin ne de çabuk sınırına dayandığımı, yine de kendimi görülmeyen bir uzaklığın seyrinde yitirinceye dek devam etmek, hep devam etmek zorunda olduğumu, müthiş bir heyecanla anımsadım. - Bak, azizim, böylesine sınırlı ve böylesine mutluydular ulu atalar! duyguları, edebiyatları öylesine çocuksu!

Ulisse, ölçümsüz denizden ve sonsuz yeryüzünden söz ediyorsa, bu öylesine hakikatli, insancıl, samimi, dar ve sihirli. Her okul çocuğu gibi, şimdi yeryüzünün yuvarlak olduğunu söylemenin bana ne faydası var? Üzerinde keyif çıkarmak için, insanın ihtiyacı sadece birkaç yer keseği, altında yatmak için daha da azı yeter. Artık burada sarayın av köşkündeyim. Bey ile hâlâ çok rahat yaşanıyor, hakikatli ve sade biri. Çevresindeyse, hiç anlamadığım tuhaf insanlar dolu. Soytarıya

benzemiyorlar, ama doğru insanların saygınlığı da yok. Bazen bana samimi görünseler de, onlara güvenemiyorum. Üzüldüğüm bir şey de, bana sık sık yalnızca duyduğu ya da okuduğu şeylerden söz etmesi, hem de ona anlatanın göstermek istediği bakış açısından.

Ayrıca zekâmı ve yeteneklerimi, -aslında tek gururum-, her şeyin, bütün gücün, saadetin ve bütün felâketin tek kaynağı olan şu yüreğimden daha fazla takdir ediyor. Ah, benim bildiğimi herkes bilebilir - yüreğim yalnızca benim.

25 Mayıs günü.

Kafamda, gerçekleşinceye kadar, size bildirmek istemediğim bir şey vardı: şimdi, artık olmayacağı anlaşıldıktan sonra, farketmez. Savaşa gitmek istedim; uzun süre bunu kalbimde taşıdım. Özellikle bu yüzden, ***ın hizmetinde general olan Prens'in peşine takılıp buraya geldim. Bir gezinti sırasında ona bu tasarımı açtım; bana bundan vazgeçmemi tavsiye etti, onun gerekçelerine kulak asmayacak olursam, bu tasarımın sevdadan çok kaçıklık olacağını söyledi.

11 Haziran günü.

Ne dersen de, daha fazla kalamam. Burada ne yapayım? vakit geçmiyor. Prens, elinden geldiği kadar iyi kolluyor beni, yine de burası benim yerim değil. Aslında ortak bir yanımız yok. O bir akıl adamı, ama tamamen sıradan bir aklın adamı; onunla birlikte olmak

beni artık, iyi yazılmış bir kitabı okumak kadar oyalamıyor. Sekiz gün daha kalıp, sonra yine şaşkın dolaşacağım. Burada yaptığım en iyi iş, resimlerim. Prens, sanatı duyumsuyor ve o menfur bilimcilik ve sıradan terminoloji onu daraltmasa, daha güçlü duyumsayacak. Bazen, sıcak doğa ve sanat imgelemiyle onu dolaştırırken, birden basmakalıp bir bilim sözüyle lâfın içine tökezleyince, dişlerimi gıcırdatıyorum.

16 Haziran günü.

Evet, sadece bir yaya gezginim, yeryüzünde bir derviş! Ya siz, siz daha fazla bir şey misiniz?

18 Haziran günü.

Nereye mi istiyorum? bunu sana içtenlikle açayım. On dört gün daha burada kalmak zorundayım, sonra **deki maden ocaklarını ziyaret etmek istediğime, kendimi kandırdım; aslında bunda bir şey yok, yalnızca Lotte'ye daha yakın olmak istiyorum, hepsi bu kadar. Ve kendi kalbime gülüyorum - ve onun isteğini yapıyorum.

29 Temmuz günü.

Yok, iyidir! her şey iyi! - Ben - onun kocası! Ey, beni yaratan Tanrım, bana bu mutluluğu gösterirsen, bütün hayatım sürekli bir dua olsun. Hak aramak istemiyorum ve beni bağışla bu gözyaşları yüzünden, beyhude dileklerim yüzünden beni bağışla. - O, benim kadınım! Güneşin altındaki en sevgili yaratığı kollarımda

sarsaydım - Bütün vücudumu bir ürperti sarsıyor, Wilhelm, Albert onun ince vücuduna dolanınca.

Ve şunu da söyleyeyim mi? Niçin olmasın, Wilhelm? O benimle, onunla olduğundan daha mutlu olurdu! Oh, Albert, kalbin bütün dileklerini yerine getirecek insan değil o. Duyarlığında belli bir eksiklik var, bir eksiklik - nasıl istersen, öyle bil; sevgili bir kitabın -oh!- benim kalbimle Lotte'ninkinin buluştuğu bir yerinde, onun yüreğinin gizemli bir heyecanla çarpmaması; daha başka yüz çeşit olayda böyleyse, üçüncü bir kişinin davranışları karşısında, duyumsamalarımızın aynı sesi vermesi. Sevgili Wilhelm! - Gerçi onu bütün ruhuyla seviyor ve böyle bir sevgi neyi hak etmez! Çekilmez biri araya girdi. Gözyaşlarım kurudu. Karmakarışığım. Elveda, azizim.

4 Ağustos günü.

Yalnızca benim başıma gelmiyor bu. Bütün insanlar hayal kırıklığına uğrarlar, beklentileri aldatılır. Ihlamurun altındaki iyi yürekli kadını ziyaret ettim. En büyük oğlan karşıdan bana doğru koştu, onun sevinç çığlıkları üzerine, çok bitkin görünen annesi geldi. İlk sözü şu oldu: İyi yürekli Bey, ah, Hans'ım öldü! - Oğullarının en küçüğüydü. Sessiz kaldım. - Kocam da, dedi, İsviçre'den eli boş döndü, iyi insanlar olmasaydı, dilenmek zorunda kalacaktı, yolda ateşi yükseldi. - Ne diyeceğimi bilemedim, küçüğe bir şey armağan ettim, birkaç elma ikram etti, aldım ve acıklı yeri terk ettim.

21 Ağustos günü.

Göz açıp kapayıncaya bende durum değişiyor. Bazen yaşamın sevinçli bir görünümü yine ağarır gibi oluyor, ah! yalnızca bir an için! - Böyle düşlere dalınca, şu düşünceden kendimi sakınamıyorum: ya Albert ölürse, ne olur? Sen dersin! evet, o zaman o - ve sonra bu hamhayalin peşinden, irkilerek geri çekildiğim uçurumların kıyısına kadar koşuyorum.

Kapıdan çıkıp, Lotte'yi dansa götürmek için ilk kez gittiğim yoldan yürümek, nasıl salt değişik bir duyguydu o! Her şey, her şey uçup gitti! Önceki dünyadan ne en ufak bir işaret, ne benim o zamanki hissimden bir nabız atışı. Halim, bir zamanlar muhteşem bir Prens olarak yaptırdığı, ihtişamının bütün verileriyle donattığı ve ölüm yatağında sevgili oğluna büyük umutlarla bıraktığı, yanmış harap bir saraya dönen ruhun hali gibi.

3 Eylül günü.

Ben yalnız ve yalnız onu, böylesine içten, böylesine derinden severken, ondan başka birini ne tanıyor, ne biliyorken, ne de başka birine sahipken, nasıl olup da bir başkası onu sevebiliyor, sevmeye yelteniyor, havsalam bazen bunu bir türlü almıyor!

4 Eylül günü.

Evet, böyle. Doğa güze yönelirken, benim de içimde ve çevremde güz oluyor. Yapraklarım sararıyor, komşu ağaçların yaprakları da artık dökülmüş. Sana, buraya gelir gelmez, bir köylü delikanlıdan söz etmemiş miydim? Şimdi Wahlheim'de yine onu sordum; işinden

atıldığını söylüyorlar ve kimse onunla ilgili başka bir şey bilmek istemiyormuş. Dün başka bir köye giderken yolda ona rasladım, onunla konuştum ve sana tekrarladığım zaman rahatlıkla anlayacağın gibi, beni iki kat, üç kat duygulandıran öyküsünü anlattı. Peki, ama niçin bütün bunlar, beni rahatsız eden, inciten bir şeyi niçin kendime saklamıyorum? Niçin bununla seni de üzüyorum? Sana niçin hep, bana acıma ve beni azarlama fırsatı veriyorum? Neyse ne, bu da belki benim yazgımdan bir parça!

Sessiz üzüntüsü içinde bana ürkek bir yaratık olarak görünen bu insan, ancak sorularım üzerine anlattı; ama hemen sanki beni ve kendini birden yeniden hatırlamışça, hatalarını bana itiraf etti, talihsizliğinden yakındı. Onun her sözünü, dostum, senin yargına sunabilsem. Ev sahibesine tutkusunun günden güne içinde çoğaldığını, sonunda ne yapacağını, neyi nasıl ifade edeceğini, nereye baş vuracağını bilemediğini itiraf etti, hatta hatırlarken yeniden yaşamanın bir çeşit keyif ve mutluluğuyla anlattı. Yemekten, içmekten, uykudan kesilmiş, gırtlağı tıkanmış, yapmaması gereken şeyi yapmış, kendisine havale edilen işi unutmuş, günün birinde, kadın üst odadayken onun ardından gidinceye, daha doğrusu görünmez bir biçimde ona doğru çekilinceye kadar, sanki kötü bir ruh tarafından takibe uğramış; bütün yalvarmalarına kulağını tıkadığı için, zorla ona sahip olmak istemiş; ne olduğunu bilmemiş, Tanrı tanığıymış, ona karşı her zaman samimi hisler beslemişmiş ve kadının kendisiyle evlenip, hayatını onunla geçirmesinden başka hiçbir şeyi daha büyük bir

özlemle istememiş. Bir süre böyle konuştuktan sonra, daha bir şeyler söylemek isteyip de söylemeye cesaret edemeyen biri gibi tutuklaştı; sonunda kadının kendisine ne türden ufak samimiyetler, ne türden bir yakınlık için izin verdiğini, biraz da utanç duyarak itiraf etti. İki, üç defa sözünü keserek, en hararetli itirazlarla, bunları, kendi ifadesiyle, onu kötülemek için söylemediğini, onu eskiden olduğu gibi sevip saydığını, böyle bir lâfın ağzından başka hiç çıkmadığını, sadece öyle ters ve kafasız bir insan olmadığına beni ikna etmek için, yalnız bana söylediğini tekrarladı. - Ve işte azizim, ebediyen söyleyeceğim eski şarkıma burada tekrar başlıyorum: bu insanı sana karşımda durmuş olduğu ve hâlâ durduğu gibi bir takdim edebilsem! Onun yazgısını nasıl paylaştığımı, paylaşmak zorunda kaldığımı, hissetmen için, sana her şeyi tam olarak söyleyebilsem! Ama tamam, benim yazgımı da bildiğine, beni bildiğine göre, beni bütün talihsizlere, özellikle beni bu talihsize çeken şeyi pek iyi anlarsın. Kâğıdı şimdi tekrar okurken, öykünün sonunu yazmayı unuttuğumu görüyorum, ama bunu kolaylıkla düşünmek mümkün. Kadın ona karşı koydu; şimdi çocuksuz olan ve kendi çocuklarına iyi bir miras ümidi veren kızkardeşinin yeniden evlenmesi, bu ümidi kaçıracağı için, ondan çoktandır nefret eden ve onun çoktandır evden atılmasını isteyen erkek kardeşi oraya gelip; onu kolundan tuttuğu gibi evden dışarıya atmış ve öyle bir kıyamet kopartmış ki, kadın da artık onu, istese bile, bir daha eve alamamış. Şimdi de kadın kendine yeni bir hizmetkâr bulmuş, onunla da, öyle söyleniyor, erkek kardeşinin arası açıkmış ve kadının onunla evleneceğine kesin gözüyle bakılıyormuş, ama

adam bunu gerçekleştirmemeye kararlıymış. Sana anlattıklarım abartılı değil, hiçbir şey yumuşatılmamıştır, hatta sana şunu diyebilirim: zayıf, zayıf anlattım, alışılmış terbiye sözlerinin sınırları içinde kalarak, kaba olarak aktardım.

Bu aşk, bu sadakat, bu tutku şairane bir buluş değil işte. Yaşıyor o, en büyük arılıkta, hem de cahil ve kaba dediğimiz insanlar sınıfında. Biz münevverler - hiçbir şekilde bozulmayanlar! Öyküyü huşuyla oku, ne olur. Bunları yazarken, bugün ben sakinim; elimin akışından görüyorsun, başka zamanlar olduğu gibi kaydırıp çızıktırmıyorum. Oku, azizim, ve bunun aynı zamanda senin arkadaşının da öyküsü olduğunu düşün. Evet, bana da böyle oldu, bana da böyle olacak, ve ben, kendisiyle kendimi karşılaştırmaya nerdeyse cesaret gösteremeyeceğim zavallı mutsuzun yarısı kadar uslu, onun yarısı kadar kararlı değilim.

5 Eylül günü.

İş gereği taşraya giden kocasına bir kâğıt yazdı. Şöyle başlıyordu: Canım, sevdiğim, gelebildiğin kadar çabuk gel, seni binbir sevinçle bekliyorum. - İçeriye gelen bir arkadaş, onun bazı durumlar yüzünden o kadar çabuk dönemeyeceği haberini getirdi. Mektup kaldı ve akşam üstü elime geçti. Okuyup gülümsedim; neye güldüğümü sordu? - Hayal gücü nasıl tanrısal bir armağan, diye seslendim, bir an sanki bu bana yazılmış duygusuna kapıldım. - Kesti, hoşuna gitmiyor gibi göründü bana ve sustum.

6 Eylül günü.

Lotte ile ilk kez dans ettiğim basit mavi frakı çıkarıp atmaya karar vermem zor oldu, ama artık tamamen havı silinmişti. Tam önceki gibi, yakası ve yen kapağı, bir yenisini yaptırdım, ayrıca aynısından yine bir sarı yelek ve pantolon.

Tam aynı etkiyi yapmıyor. Bilmiyorum - Zamanla ona daha ısınacağımı düşünüyorum.

12 Eylül günü.

Albert'i getirmek için, birkaç günlüğüne seyahatteydi. Bugün odasına girerken, beni karşıladı, binbir sevinçle elini öptüm.

Bir kanarya aynanın önünde uçup, onun omzuna kondu. - Yeni bir arkadaş, dedi ve eline kondurdu, yavrularım için. Çok hoş! Bakın şuna! Ona ekmek verince, kanatlarını çırpıp, uslu uslu gagalıyor. Hem de beni öpüyor, bakın!

Hayvancığa ağzını uzatınca, zevkini çıkardığı mutluluğu sanki duyumsamak istercesine, o tatlı dudaklara sevimli sevimli dokundu.

Sizi de öpsün, diyerek, hayvanı uzattı, - Gagacık onun ağzından benimkine geldi ve gaga ucuyla dokunması bir nebze gibiydi, sevgi dolu hazdan bir sezim.

Öpüşü, dedim, pek de arzusuz sayılmaz, yem arıyor ve boş sevişten hoşnutsuz dönüyor.

Ağzımdan da yiyor, dedi. - Dudaklarının arasında birkaç ekmek kırıntısı uzattı, masumane bir sevgiyi paylaşmanın bütün hazzı gülümsüyordu.

Yüzümü ondan çevirdim. Bunu yapmamalıydı! ilâhi bir masumiyetin ve saadetin bu resimleriyle hayal gücümü kışkırtmamalı ve kalbimi, hayatın aldırmazlığının bazen saldığı uykudan uyandırmamalıydı! - Ama niçin olmasın? - Bana öyle güven duyuyor! onu nasıl sevdiğimi biliyor!

15 Eylül günü.

Yeryüzünde bir değeri olan çok az şey karşısında duygusuz ve duyarsız insanların bulunması, Wilhelm, beni çileden çıkarıyor. St.. samimi papazının yanında, altında Lotte ile oturduğum ceviz ağaçlarını biliyorsun, beni, Tanrı biliyor ya, her zaman en büyük erinçle dolduran, muhteşem ceviz ağaçları! Papazın avlusunu nasıl yurtsu kılıyorlardı, nasıl serin! ve ne muhteşem dalları vardı! ve onları çok yıllar önce diken içten rahiplere de uzanan anı. Öğretmen, dedesinden duyduğu bir ismi bize sık sık söylerdi; halim selim bir adammış, ağaçların altında onun hatırası benim için kutsaldı. Öğretmenin gözleri yaşardı, diyorum sana, dün bu ağaçların baltayla devrildiklerini konuşurken - Baltayla devrildiklerini! Çıldırmak işten değil, ilk baltayı indiren iti ellerimle gebertebilirim. Ben, ki bahçemde böyle birkaç ağaç olsa ve bir tanesi yaşlılıktan dolayı

ölse, yaslara düşebilirim, seyretmekten başka bir şey yapamıyorum. Sevgili canım, yine de bir şey oluyor! İnsan duygusu ifade eden! Bütün köy homurdanıyor, ve umarım, papazın karısı kendisine gelen yumurtalarda, tereyağında ve bütün güvende, bu yerde açtığı yaranın acısını hisseder. Zira işte o, yeni papazın karısı (bizim eski papaz da öldü), kimseye pay vermediği için, dünyadan pay hakkı olmayan cılız, hastalıklı bir mahluk. Kendisini bilgin sanan, düsturlar araştırmasına bulaşan, hatta Hristiyanlığın ahlâksal-tenkidsel yeni moda reformasyonu üzerine bolca çalışan ve Lavater'in coşkularına omuz silken, sağlığı perişan olduğu için, Tanrı'nın yeryüzünde sevinç nedir bilmeyen bir ahmak. Benim ceviz ağaçlarımı da ancak böyle bir mahluk devirebilirdi. Görüyorsun, bir türlü kendime gelemiyorum! Düşün bir defa, dökülen yapraklar avlusunu kirletip pisliyormuş, ağaçlar gün ışığını kesiyormuş, cevizler olunca da oğlanlar onları taşlıyormuş, bu da onun sinirlerine dokunuyormuş, Kennikot, Semler ve Michaelis'i birbiriyle karşılaştırırken, derin düşüncelerini rahatsız ediyormuş. Köydeki insanları, özellikle yaşlıları, hiç memnun görmediğim için, şöyle dedim: Niçin buna katlandınız? - Muhtar bir şey ister de, bu yerlerde, dediler, elden ne gelir? - Ama bir şey iyi oldu. Muhtar ile çorbasına zaten yağ katmayan karısının kaçıklıklarından parsa toplamak isteyen papaz, aralarında paylaşmayı düşünmüşler; bundan meclisin haberi olunca, yok, demiş: hepsi buraya! zira ağaçların bulunduğu papaz avlusunda eski hak iddiası da varmış ve en fazla sunana satmış. Yerde duruyorlar! Ah, bir Prens olsaydım! o zaman papazın

karısına, muhtara ve meclise - Prens! - Evet, Prens olsaydım, bana neydi o zaman ülkemdeki ağaçlardan!

10 Ekim günü.

Onun kara gözlerini görmek, bana yetiyor! Bak, bozulduğum şey, Albert'in - umduğu - kadar mutlu görünmemesi - benim - olacağımı sandığım kadar - eğer - Ben aslında tire koymaktan pek hoşlanmam - bana öyle geliyor, yeterince açık.

12 Ekim günü.

Ossian, Homer'in kalbimdeki yerini aldı. O muhteşem, beni ne dünyalarda dolaştırıyor! Tüten siste, ağaran ayın ışığında ataların ruhlarına yol gösteren boranın uğuldadığı fundalıkta dolaşmak. Orman ırmağının çağıltısında, ruhların oyuklarından yarı savruk inlemelerini ve soylu şehidin, sevgilisinin yosun tutmuş, otlara karışmış dört taşının etrafında ölesiye vaveyla koparan kızın feryadını dağlardan duymak. Ve sonra onu, o gezici ozanı bulunca, fundalıkta atalarının izini arayan ve ah! onların mezar taşlarını bulan ve sonra gürleyen denizde gizlenen sevgili akşam yıldızına yakınarak bakan, ve hâlâ dost ışın yiğitlerin yolunu aydınlattığı ve ay onların çelenklenmiş zafer dönüşü gemilerini ışıttığı için, kahramanın ruhunda geçmiş zamanlar canlanınca; alnında derin kederi okuyup, terk edilmiş en son muhteşemin bütün bitaplığıyla mezara doğru sendelediğini, hep yeni, acılı kor sevinçleri, ötegöçenlerin gölgelerinin fersiz şimdisinde içine çektiğini ve soğuk toprağa, yüksek otlara bakıp

seslendiğini görünce: Beni güzelliğimle tanıyan yolcu gelecek, gelecek ve soracak: Nerede o şarkıcı, Fingal'in mükemmel oğlu? Adımları mezarımın üstünden geçer ve yeryüzünde beni beyhude sorar. - Ey dost! soylu bir silahşor gibi kılıcımı çekmek, Prens'imi yavaş yavaş can çekişen hayatın ıstırabından birden kurtarmak ve kurtulmuş yarı Tanrı'ya kendi ruhumu ardından yollamak istiyorum.

19 Ekim günü.

Ah, bu boşluk, burada göğsümde hissettiğim bu korkunç boşluk! - Sık sık düşünüyorum: onu bir defa olsun, yalnız bir defacık şu bağra basabilsen, bütün bu boşluk dolardı.

26 Ekim günü.

Evet, benim için kesinleşiyor, azizim! bir yaratığın varlığının fazla önemli olmadığı, çok az önemi olduğu kesinleşiyor, gittikçe daha kesinleşiyor. Lotte'ye bir kız arkadaşı geldi, ben de yan odaya bir kitap almaya geçtim ve okuyamadım, sonra yazmak için bir kalem aldım. Alçak sesle konuşmalarını işittim; birbirlerine önemsiz şeyler anlattılar, kentteki yenilikleri: biri nasıl evleniyormuş, öbürü nasıl hasta, çok hastaymış. - Kuru bir öksürüğü var, kemikleri yüzünden fırlamış, baygınlıklar geçiriyor; onun yaşamının bir metelik değeri kalmadı, dedi arkadaşı. Onun (adı verilmeyen) da durumu kötü, dedi Lotte. Adamın her yanı şişmiş, dedi öbürü. - Ve derin hayal gücüm aldı beni bu zavallıların yataklarına götürdü; nasıl bir gönülsüzlükle yaşama sırt

çevirdiklerini gördüm, nasıl - Wilhelm! ve benim kadıncıklar, nasıl konuşulursa işte, bundan öyle söz ediyorlar - bir yabancının ölmekte olduğundan. - Ve çevreme bakınınca, odayı seyredince, çevremde Lotte'nin giysileri ve Albert'in yazıları ve artık öylesine aşina olduğum bu möbleler, hatta mürekkep hokkası ve düşünüyorum: Bak, artık bu evin nesisin! Her şeyi. Dostların sana saygı gösteriyorlar! ve sık sık onlara sevinç hazırlıyorsun ve kalbin, sanki onlarsız olamayacağını sanıyor, yine de - şimdi kalkıp gitsen, bu çevreden ayrılsan? duyumsayacaklar mı, yokluğunun onların kaderinde bıraktığı boşluğu ne kadar zaman duyumsayacaklar? ne kadar zaman? - Oh, öylesine fani ki insan, varlığının asıl güvenini gördüğü yerde bile, kendi varoluşunun tek gerçek etkisini yaptığı yerde, sevdiklerinin hatıralarında, ruhlarında bile sönüp, yitmek zorunda, hem de onca tez!

27 Ekim günü.

Göğsümü parçalamak, insanın birbiri için bu kadar az değeri olabildiği için, beynimi dağıtmak istiyorum sık sık. Ah, kendim getirmediğim aşkı, sevinç, sıcaklık ve hazzı, öbürü bana vermez ve mutluluk dolu bütün kalbimle karşımda soğuk ve mecalsiz duranı mutlandıramam.

Akşam üstü.

O kadar çok şeye sahibim, ama ona karşı duygularım hepsini yutuyor; o kadar çok şeye sahibim, ama onsuz hepsi bir hiç.

30 Ekim günü.

Yüz defa gelmedim mi onun boynuna sarılacak noktaya! Bunca çok sevimliliği çevresinde dolanır görüp de, ona bir türlü uzanamamamanın, insanı ne duruma getirdiğini, yüce Tanrı biliyor; ve de almaya uzanmak, insanlığın en doğal güdüsü. Çocuklar, akıllarına gelen her şeye uzanmıyorlar mı? - Ya ben?

3 Kasım günü.

Tanrı biliyor! çokça bir daha uyanmamak dileğiyle, hatta umuduyla yatağa uzanıyorum: ve sabahleyin gözlerimi açıp, yine güneşi görünce, perişan oluyorum. Ah, sağı solu belli olmayan biri olabilsem de, suçu havadan bilsem, bir üçüncü kişiye atsam, başarısızlıkla biten bir girişimi bahane etsem, o zaman üstümdeki bu isteksizliğin dayanılmaz yükü belki yarı yarıya inerdi. Vay halime! bütün suçun yalnızca kendimde olduğunu, çok açık hissediyorum, - suç değil! Yeter, bütün sefilliğin kaynağının içimde gizli olması, tıpkı bir zamanlar bütün saadetlerin kaynağı gibi. Bir zamanlar duyumsamanın bütün doluluğuyla süzülüp duran, her adımda bir cennet bulan, bütün dünyayı sevgi dolu sarmalayacak bir yüreği olan aynı kişi değil miyim artık? Ve bu yürek artık cansız, sevinçler akmıyor ondan artık, gözlerim kuru ve cana can katan gözyaşlarıyla artık esenlenmeyen duyularım korkuyla alnımı kırıştırıyor. Çok acı çekiyorum, zira hayatımın tek hazzını, çevremde dünyalar yarattığım can veren kutsal gücü yitirdim; yok artık! - Penceremden dışarıya uzak tepelere bakınca, sabah güneşinin sakin duran çayırın üstündeki sisi nasıl

delerek ışıttığını ve uysal nehrin yapraksız söğütlerin arasından bana doğru yılan gibi dolandığını görüyorum, - oh! işte bu şahane tabiat parlak bir resim gibi böyle sabit karşımda dururken, bütün bu sonsuz haz kalbimden beynime bir damla bile mutluluk pompalayamıyor, koskoca herif Tanrı'nın karşısında kurumuş bir kuyu, delinmiş bir kova gibi duruyor. Öyle çok kendimi yerlere atıp, üstü tunçtan gökyüzü, etrafı susuzluktan kavrulan toprak, bir çiftçinin yağmur duası gibi, Tanrı'dan gözyaşları diledim.

Ama ah! hissediyorum, Tanrı, yağmuru ve güneş ışınını bizim fevri yakarılarımız için vermiyor ve anısıyla kıvrandığım o zamanlar niçin öyle kutluydu? ruhunu sabırla bekleyip, üstüme boşalttığı hazzı derinden şükran duyan bütün kalbimle içime çektiğim için.

8 Kasım günü.

Aşırılıklarımı kınadı! ah, öylesine incelikle! Bir bardak şarapla kendimi bilmeyip, bir sürahi içmeye kalkmak gibi aşırılıklarım. - Yapmayın! dedi, Lotte'yi düşünün! - Düşünmek! dedim, bunu bana söylemeniz gerekir mi? Düşünüyorum! - düşünmüyorum! Siz hep ruhumdasınız. Bugün, geçende sizin arabadan indiğiniz yerde oturdum - beni daha derin konuşturmamak için, konuyu değiştirdi. Can, ben bitmişim! ne isterse, yapabiliyor benimle.

15 Kasım günü.

Teşekkürler, Wilhelm, candan paylaşman için, iyi niyetli nasihatın için ve sakin olmanı rica ediyorum. Bırak sonuna kadar katlanayım, bütün yorgunluğuma rağmen, hâlâ netice almaya yetecek gücüm var. Dine saygım var, bunu biliyorsun, kimi takatsıza baston, kimi tükenmişe hayat olduğunu seziyorum. Yalnız - bunu herkese verebilir mi, vermeli mi? Koca dünyaya bakınca, binlerce kişiye bunu vermediğini görüyorsun, binlerce kişiye de vermeyecek, yakarılsın yakarılmasın, öyleyse bana vermek zorunda mı? Tanrı'nın oğlu bile, Pederin kendisine verdiklerinin, onun çevresinde olacaklarını söylemiyor mu? Ya ben ona verilmemişsem? ya Peder beni, kalbimin bana söylediği gibi, kendine saklamışsa? - Lütfen, bunu yanlış yorumlama; bu masum sözlerde alay gibi bir şey arama; bütün ruhumu önüne seriyorum; yoksa susmuş olmayı tercih ederdim: herkesin de benim gibi çok az bildiği bütün bu konularda bir söz sarfetmek istemem. Payına düşen acıyı çekmek ve ona ayrılan kadehi boşaltmak, insanın kaderi değil de nedir? - Ve kupa, göklerdeki Tanrı'nın insan dudaklarına pek acı gelmişse, niçin ben büyüksenip, bana tatlı gelmiş gibi durayım? Bütün varlığım olmakla olmamak arasında titrer, geçmiş geleceğin zifiri uçurumunda bir şimşek gibi çakar ve etrafımdaki her şey çökerken, dünya da benimle birlikte battığı için, niçin utanayım ki - Beyhude çabalayan güçlerinin iç derinliklerinde gıcırdayan, salt kendi itilmişin, kendine yetmeyip durmadan uçuruma yuvarlanan mahluğun sesi değil mi: Tanrım! Tanrım! beni niçin terk ettin? Peki, gökyüzünü bir çarşaf gibi

düreni sakınmayan ifadeden utanmalı, o andan endişe mi duymalıyım?

21 Kasım günü.

Kendisini ve beni mahvedecek bir zehiri hazırlamakta olduğunu görmüyor, hissetmiyor; ve bana uzattığı felâketim olacak kâseyi büyük bir şehvetle yudumluyorum. Bana sık sık - sık? - yok, ama arada bir gönderdiği o müşfik bakış ne oluyor, hissimin elde olmayan bir ifadesini algılayışındaki o lütuf, katlanmam karşısında alnına çizilen o acıyış?

Dün ben giderken, elini uzatarak dedi: Hoşçakal, sevgili Werther! - Sevgili Werther! Bana ilk defa sevgili diye hitab ediyordu ve bu iliğime, kemiğime işledi. Kendi kendime yüz defa tekrarladım ve dün yatağa giderken kendi kendime her türlü şeyi konuşurken, birden şöyle dedim: İyi geceler, sevgili Werther! sonra da kendime güldüm.

22 Kasım günü.

Dua edemiyorum: Onu bana bırak! yine de sık sık sanki o benimmiş gibi geliyor. Dua edemiyorum: Onu bana ver! zira o bir başkasının. Acılarıma takılıp dalga geçiyorum; kendimi koyversem, karşı savlardan upuzun bir ayin olur.

24 Kasım günü.

Nelere katlandığımı hissediyor. Bugün bakışı kalbimin ta derinine işledi. Onu yalnız buldum; bir şey söylemedim, bana baktı. Bense onun şirin güzelliğini, görkemli zekâ ışıltısını artık görmedim; bütün bunlar gözlerimden kayboldu. Çok daha nefis bir bakış, en candan katılımın ifadesiyle dolu, en tatlı acıma duygusu beni etkiliyordu. Niçin onun ayaklarına kapanamıyordum? niçin boynuna bin öpücük kondurup karşılık veremiyordum? Kurtuluşu piyanoya koşmakta buldu ve çalışına tatlı sakin bir sesle uyumlu eşlik etti. Dudaklarını hiç bunca alımlı görmedim; sanki susamış gibi açılıyorlardı, çalgıdan yükselen o tatlı tınıları içine çekmek ve yalnızca saf ağzından gizli yankıları yansılamak istercesine - Evet sana bunu öyle söyleyebilsem! - Daha fazla direnmedim, eğilip ahdettim: size bir öpüş kondurmaya hiç cüret göstermeyeceğim, dudaklar! üstünde gökyüzü ruhlarının süzüldüğü dudaklar - Yine de - arzuluyorum - Hah! görüyorsun, bir perde gibi ruhumun önünde duruyor bu - bu sonsuz mutluluk - ve sonra bu günahın cezasını çekmek için göçüp gitti - günah?

26 Kasım günü.

Bazen kendime diyorum: Senin yazgın biricik; diğerlerini mutlu say - hiç kimse böyle eziyet çekmemiştir. Sonra ilkçağlardan bir şairi okuyorum ve onda sanki kendi kalbimi görüyorum. Bunca çok şeye dayanmam gerekiyor! Ah, benden önce de insanlar hiç böyle sefil oldular mı?

30 Kasım günü.

Kendime, kendime gelemeyeceğim! nereye adımımı atsam, karşıma beni allak bullak eden bir görünüm çıkıyor. Bugün! ey yazgı! ey insanlık!

Su boyunda geziniyorum öğle saatinde, canım yemek istemedi. Her şey ıpıssızdı, soğuk ıslak bir akşam rüzgârı dağdan üfürüyordu, boz yağmur bulutları da vadiye doğru iniyordu. Uzaktan yeşil kötü bir setreyle kayalar arasında tırmanıp durarak, herhalde ot arayan bir adam gördüm. Onun yakınına gelip, çıkardığım ses üzerine dönünce, sessiz bir üzüncün ana hattı oluşturduğu, ama bunun dışında sadece doğru, iyi bir ifadeyi yansıtan ilginç bir çehreyle karşılaştım; siyah saçları tokalarla iki lüleye ayrılmış, kalan kısmı da sırtından sarkan kuvvetli bir kuyruk olarak örülmüştü. Giyimi, düşük bir zümrenin insanı izlenimini verdiği için, meşgalesiyle ilgilenmeme aldırmayacağını sanıp, ne arıyor? diye sordum. - Derin bir iniltiyle, çiçek arıyorum, diye yanıtladı - ama bulamıyorum. - Mevsimi de değil, dedim gülümseyerek. - Bunca çok çiçek var, dedi bana doğru inerek. Bahçemde güller ve iki tür hanımeli var, birini babam verdi, ayrık gibi bitiyorlar; iki gündür arıyorum, ama bulamıyorum. Şurda dışarda her zaman çiçekler oluyor, sarı ve mavi ve kırmızı, kızıllık otunun da güzel bir çiçeği var. Hiçbirini bulamıyorum. - Endişeli bir durumu ayrımsayarak, dolaylı yoldan sordum: Çiçekleri ne yapacak ki? - Olağanüstü, asabi bir gülümseme yüzünü çarpıttı. - Beni ele vermezseniz, dedi, parmağını ağzına bastırarak, sevgilime bir demet çiçek sözü verdim. - Bu yerinde, dedim. - Ay, dedi, onun başka her şeyi var, zengin. - Yine de onun verdiği çiçek

demetinden hoşlanıyor, karşılığını verdim. - Ay, diye devam etti, onun ziynetleri var ve bir taçı. - Adı ne ki? - Hollanda Parlamentosu bana ücret bağlasa, diye karşılık verdi, başka bir insan olurdum! Evet, bir zaman oldu ki, o zaman halim öylesine iyiydi! Şimdi işim bitik benim. Ben şimdi - Göğe yöneltti ği ıslak bir bakış her şeyi ifade ediyordu. - Demek ki, mutluydu? diye sordum. - Ah, yine öyle olmayı isterdim! dedi. O zaman öyle hoştu halim, öyle keyifli, suda balık gibi hafif! - Heinrich! diye seslendi yoldan gelen yaşlı bir kadın, Heinrich, nerdesin? seni her yerde aradık, haydi yemeğe gel! - Bu oğlunuz mu? diye sordum kadına yaklaşarak. - Hoş, o benim zavallı oğlum! karşılığını verdi. Tanrı bana ağır bir çarmıh yükledi. - Ne zamandan beri böyle? diye sordum. - Böyle sakin, dedi kadın, yarım seneden beri.Tanrıya şükür, böyle olduğuna, daha önce bir yıl boyunca kudurdu durdu, o zaman tımarhanede zincire vurulmuştu. Şimdi artık kimseye bir şey yapmıyor, ama hep krallarla, kraliçelerle uğraşıyor. Benim geçimime yardım eden sessiz, öyle iyi bir insandı, güzel eli yazardı, birdenbire melankolik oldu, ateşli bir hummaya tutuldu, bundan çıldırdı ve şimdi işte gördüğünüz gibi. Size bir anlatsam, bey - Sözlerinin akımını bir soruyla kestim: Öyle mutlu olduğundan, keyfinin yerinde olduğundan övgüyle söz ettiği o zamanlar nasıl bir zamandı acaba? - Ahmak insan! diye seslendi acıyan bir gülümsemeyle, kendinden geçtiği zamanı demek istiyor, hep övüyor o zamanı; tımarhanede olduğu, kendini hiç bilmediği zaman - gök gürlemesi gibi vurdu beni bu sözler, avcuna bir para sıkıştırıp, acele yanından ayrıldım.

Mutlu olduğun için! diye seslendim kendi kendime kente doğru yürürken, suda balık gibi keyfin yerinde olduğu için! - Ulu Tanrım! akıllarını bulup, sonra onu tekrar yitirmeden mutlu olmamaları mı insanların kaderi! - Ey sefil! senin gamına, seni sararıp solduran duyularının karmaşasına öylesine imreniyorum ki! Kraliçen için çiçek toplamaya çıkıyorsun umutla - kış ortasında - bulamadığın için üzülüyorsun ve niçin bulamadığını anlamıyorsun. Bense - bense umutsuz, amaçsız dışarı çıkıyor, sonra gittiğim gibi yine eve dönüyorum. - Hollanda Parlamentosu seni ücrete bağlasa, nasıl bir insan olacağını sanıyorsun. Mutluluğunun eksikliğini dünyevi bir engele bağlayabilen, aziz mahluk! Hissetmiyorsun! sefaletinin harap olmuş kalbinde, sarsılmış beyninde yattığını hissetmiyorsun, buna yeryüzünün bütün kralları birleşse, çare bulamaz.

En uzak kaynağa gidip şifa arayan, ama hastalığı daha da artan, yaşamı daha da acıyla sürecek bir hastayla alay eden, umarsız gebersin! vicdan azabından kurtulmak ve ruh sıkıntısından sıyrılmak için, kutsal mezara hac yapan bungun kalbe tepeden bakan. Tabanları açılmamış yola basan her adımı, ürkülü ruhunu dindiren bir damla olan ve her günün yolculuğundan sonra bir çok sıkıntıdan hafiflemiş yürek, rahat uyur. - Siz minderlerine kurulmuş lâf ebeleri, buna hezeyan mı demeniz gerekir? - Hezeyan! Ey Tanrım! gözyaşlarımı görüyorsun! İnsanı bunca zavallı yaratıp, ona bir de, bir parça fakirliğini, sana olan bir parça güvenini gasp eden kardeşler vermek zorunda mıydın,

ey Rahman! Zira şifa veren bir köke, bağ çubuğunun gözyaşlarına olan güven, bizi saran her şeye, her saat öylesine ihtiyaç duyduğumuz şifayı ve hafifleten kuvveti veren sana olan güvenden başka nedir ki? Ey bilmediğim Peder! Aslında bütün ruhumu dolduran ve yüzünü benden çeviren Peder, beni kendine çağır, daha fazla susma! susuşun bu susamış ruhu dindirmeyecek - Ve beklenmedik bir şekilde geri gelen oğlu, kendisine sarılıp şöyle seslenirse, buna bir baba öfkelenebilir mi: İşte yine geldim, babacığım! Daha fazla dayanmamı istediğin yolculuğumu yarıda kestiğim için bana öfkelenme. Dünya her yerde bir, çaba ve çalışmanın karşılığı ücret ve sevinç; ama ben bunu ne yapayım? ben senin olduğun yerde iyi oluyorum ve senin yüzünü görerek acı çekeyim, zevk alayım. - Ey ulu Tanrım, sen kovar mısın onu?

1 Aralık günü.

Wilhelm! sana anlattığım mutlu bedbaht insan, Lotte'nin babasının yanında yazıcıymış ve Lotte'ye beslediği gizli aşk, ortaya çıkınca işten atılmış, bunun üzerine çıldırmış. Belki senin de okuduğun gibi, Albert'in istifini bozmadan bana anlattığı bu kuru sözlerden, bu hikâyenin beni nasıl saçma bir biçimde kavradığını hisset.

4 Aralık günü.

N'olur - Bak, ben bitmişim, artık buna dayanamıyorum! Bugün onun yanında oturdum - oturdum, o piyanosunu çaldı, çeşitli melodiler ve bütün o

ifadeler! bütün! bütün!- Ne istiyorsun! - Küçük kız kardeşi dizimde oturup bebeğini süsledi. Gözlerim yaşla doldu. Eğilince, evlilik yüzüğü gözüme battı - gözyaşlarım döküldü - Ve birden o göksel tatlı melodiye başladı, öyle aniden ve ruhuma bir avuntu doldurup, geçmişin, şarkıyı işittiğim zamanların, kederli ara zamanların, yılgınlığın, boşa giden umutların anısı içimden geçti ve sonra - Odada bir aşağı, bir yukarı yürüdüm, kalbim bezgin boğuluyordu. - Tanrı aşkına, dedim, şiddetli bir hiddetle ona doğru yürüyerek, Tanrı aşkına, kesin! - Durup, gözlerini bana dikti. - Werther, dedi, ruhumu delen bir gülümseyişle, Werther, siz çok hastasınız, en sevdiğiniz yemeklere karşı koyuyorsunuz. - Ondan koptum ve - Tanrım! felâketimi görüyorsun ve bunu sona erdireceksin.

6 Aralık günü.

Nasıl da peşime takılıyor o endam! Uyurken, uyanıkken bütün ruhumu dolduruyor. Burada, gözlerimi kapayınca, şurada, iç görme gücünün birleştiği alnımda, onun kara gözleri duruyor. Burada! sana bunu anlatamam. Gözlerimi kapatınca; hemen görünüyorlar; bir deniz gibi, bir uçurum gibi önümde, içimde dinleniyor, alnımın bütün duyularını dolduruyor.

Nedir insan, o övülmüş yarı Tanrı! En fazla ihtiyacı olduğu yerde, gücü güdük değil mi? Ve sevinçten uçsa da, üzüntüden batsa da, her iki halde de işte orada durdurulmuyor mu, yittiğini sandığı sonsuzluğun bolluğunda kör, soğuk bilince tekrar geri sürülmüyor mu?

Yayına Hazırlayandan Okura

Dostumuzun bu son garip günlerinden kendi el yazısıyla çokça belgenin kalmasını, böylece arta kalan mektuplarının akışını kendi anlatımımla kesmek zorunda kalmamayı, ne kadar arzu ederdim.

Onun hikâyesini iyi bildiklerini düşündüğüm kişilerin ağzından eksiksiz bilgiler toplamayı, kendime vazife edindim; bu hikâye basit ve birkaç ayrıntı dışında anlatılanların hepsi birbiriyle uyuşuyor; yalnızca sözü geçen kişilerin huyları üzerine görüş ve yorumlar değişiyor.

Yaşama veda edenlerin artlarında bıraktıkları mektupları araya koyup, bulunan en ufak kâğıtçığı bile önemsiz görmeden, tekrar tekrar çaba harcayarak elde ettiklerimizi titizlikle anlatmaktan başka ne yapabiliriz; hele sıradan olmayan insanların bir tek hareketlerinin en öz, en gerçek güdüsünü bile saptamanın öylesine zor olduğu düşünülürse.

Sıkkınlık ve hevessizlik Werther'in ruhunda gittikçe daha derinden kök salmış, gittikçe daha sıkı sarmalamış

ve biraz biraz onun bütün varlığını kavramıştı. Zihin huzuru tamamen tahrip olmuş, doğasının bütün güç kaynaklarını birbirine karıştıran bir humma ve şiddet, en ters sonuçları doğurdu, sonunda ona sadece bütün kötülüklere karşı o zamana kadar sürdürdüğü mücadeleden daha korkulu olarak çıktığı bir bitkinlik kaldı. Kalbinin korkusu, zihninin diğer güçlerini, canlılığını, keskin zekâsını yeyip bitirdi, üzgün bir ahbap, git gide daha mutsuz, mutsuz oldukça da daha insafsız oldu. En azından Albert'in arkadaşları böyle diyorlar; sakin, temiz bir adam olan Werther'in, uzun zamandır arzu ettiği mutluluğa artık kavuşunca, bu mutluluğu gelecekte de elinde tutmak için nasıl davranacağını bilemeyip, her geçen gün bütün takatını tükettiğini, akşam da acı çekip sıkıldığını ileri sürüyorlar. Albert, diyorlar, böylesine kısa bir zamanda değişmemişti, o hâlâ, Werther'in başından beri bildiği, pek çok takdir edip saydığı aynı kişiydi. Lotte'yi her şeyin üstünde çok seviyordu, onunla gurur duyuyor ve onun herkes tarafından en mükemmel varlık olarak kabul görmesini arzu ediyordu. Öyleyse, bu enfes varlığı o anda en masumane şekilde bile olsa kimseyle paylaşmaya razı olmadığı için, kuşkunun her türlü görünümünü defetmek istemesini ayıplayabilir miyiz? Werther orada olduğu zaman, Albert'in, karısının odasını terk ettiğini, sık sık itiraf ediyorlar, ancak bunu arkadaşına duyduğu kin ve öfke yüzünden değil de, kendisi varken onun sıkıldığını hissettiği için yapıyormuş.

Lotte'nin babası, kendisini eve kapayan bir rahatsızlığa yakalanmıştı; arabasını kızına gönderiyor, Lotte de ona gidiyordu. Güzel bir kış günüydü, ilk kar fazlaca yağmış, bütün çevreyi kaplamıştı.

Albert almaya gitmeyecek olursa, Lotte'yi getirmek üzere, Werther ertesi sabah ardından gitti. Açık hava kapalı gönlüne fazla bir etki yapmadı, ruhunda bunaltıcı bir baskı vardı, içine üzüntülü resimler çöreklenmişti ve gönlü bir acı düşünceden öbürüne geçmek dışında bir hareket bilmiyordu.

Kendisi ebedi bir huzursuzluk içinde yaşadığı gibi, başkalarının hali de ona hep daha endişe verici, daha karışık görünüyordu, Albert ile karısının arasındaki güzel ilişkiyi bozduğunu sanıyor, kendi kendine serzenişte bulunuyor, ama kocaya karşı gizli bir hiddet de buna karışıyordu.

Yolda da düşünceleri bu konuya geldi. Evet, evet, dedi kendi kendine gizli bir diş gıcırdatmasıyla: içten, samimi, incelikli, her şeyi paylaşan bir ilişki, sakin, sürekli sadakat bu! Doymuşluk bu, vurdumduymazlık! Her türlü sefil iş onu, kıymetli, nefis karısından daha çok çekmiyor mu? Talihinin değerini biliyor mu? Ona hak ettiği saygıyı gösterebiliyor mu? Ona sahip, tamam ona sahip - Biliyorum, ama başka bir şey daha biliyorum, bu düşünceye alıştım sanıyorum, bu düşünce beni daha çıldırtacak, beni öldürecek - Ve bana olan arkadaşlığı buna dayandı mı? Lotte'ye olan bağlılığımı kendi haklarına tecavüz olarak görmüyor mu, ona olan ilgimi sessiz bir sitem olarak görmüyor mu? Biliyorum, bunu

hissediyorum, beni gönülsüz görüyor, benim uzak olmamı diliyor, mevcudiyetim onun için eziyet.

Hızlı adımlarını sıkça yavaşlatıyor, sık sık sessiz duruyor ve sanki dönmek istiyordu; yine de adımları hep ileriye doğru gidiyordu ve bu düşüncelerle, kendi kendine konuşmalarla nihayet istemeden av evine varmıştı.

Kapıda ihtiyar adamı ve Lotte'yi sordu, evi belli bir telaş içinde buldu. En büyük oğlan, orada Wahlheim'de bir kaza olduğunu söyledi, bir köylü öldürülmüş! - Bu onu fazla etkilemedi. - Odaya girerek, Lotte'yi, hasta haline aldırmaksızın olay yerine gidip, durumu yerinde incelemek isteyen babasını iknaya çalışır buldu. Fail henüz meçhuldü, dövülerek öldürülen, kapının önüne bırakılmıştı, zanlar ileri sürülüyordu: katledilen, daha önce geçimsizlik yüzünden ayrıldığı başka birini çalıştıran bir dul kadının yeni uşağıydı.

Werther bunu işitince, hiddetle yerinden fırladı. - Mümkün mü bu! diye bağırdı, hemen oraya gitmeliyim, bir an bile duramam. - Wahlheim'e doğru hızla yola koyuldu, bütün anıları canlandı ve arada bir konuştuğu ve değer verdiği o insanın bu cürmü işlediğinden bir an bile kuşku duymuyordu.

Küplü meyhaneye ulaşmak için, cesedi koydukları ıhlamurların oradan geçmesi gerekiyordu, bunca sevdiği meydandan dehşet duydu. Komşu çocukların onca sık oynadıkları eşik kana bulanmıştı. Sevgiyle sadakat, en güzel insan duyguları, şiddet ve cinayete dönüşmüştü.

Koca ağaçlar yapraksız ve çiğ vurmuş duruyordu, kilise avlusunu çeviren alçak duvarların üstünde kemer yapan çit çalıları yaprak dökmüştü ve aralıklardan karla örtülü mezar taşları görünüyordu.

Önünde bütün köyün toplandığı küplü meyhaneye yaklaşınca, birden bir bağrış çağrış oldu. Uzakta silahlı bir takım adamlar görüldü ve herkes, failin getirildiğini sesleniyordu. Werther o tarafa bakınca, kuşkusu uzun sürmedi. Evet! kısa bir süre önce sessiz bir hiddet, gizli bir çaresizlik içinde dolanırken kendisine rasladığı, o dulu çok seven uşaktı.

Ne işledin, ey bedbaht! diye seslendi Werther, ona doğru atılarak. - O, sessiz bakıp sustu, sonunda istifini bozmadan karşılık verdi: Kimse ona yâr olmayacak, o kimseyi almayacak. - Tutukluyu küplü meyhaneye getirdiler, Werther ivedi oradan uzaklaştı.

Bu korkunç, müthiş temas benliğinde her şeyi alt üst etmişti. Üzüntüsünden, bezginliğinden, kayıtsız teslimiyetinden bir an için koptu; aşılmaz bir paylaşım duygusu ona egemen oldu ve tarifsiz bir o insanı kurtarma arzusuna tutuldu. Onun, öylesine mutsuz olduğunu hissetti, cani olarak bile onu öyle suçsuz buldu, öyle içten kendini onun yerine koydu ki, başkalarını da buna ikna edebileceğine kesinlikle inandı. Onun adına konuşma hevesine kapıldı, en heyecanlı ifadeler dudaklarına üşüştü ve av evine koşarken, yolda danışmana anlatacaklarını mırıldanmaktan kendini alamadı.

Odaya girince, Albert'in orada olduğunu görüp, bir an keyfi kaçtı; ama hemen kendine hâkim olup, düşündüklerini danışmana ateşli ateşli anlattı. Adam, birkaç defa başını salladı, Werther'in, bir insanın affı için söylenebilecek her şeyi büyük bir tutku, hakikat ve can başla anlatmasına karşın, kolaylıkla düşünülebileceği gibi, danışmanın kılı kıpırdamadı. Hatta Werther'in sözünü bitirmesini beklemeden, fevri bir çıkışla, alçak bir katili koruduğu için onu kınadı! bu davranışla her yasanın ortadan kalkacağını, devletin bütün güvenliğinin mahvolacağını ona gösterdi, büyük bir sorumluluk altına girmeden böyle bir işte hiçbir şey yapamayacağını, her şeyin düzen içinde öngörülen gidişine bırakılması gerektiğini de sözlerine ekledi.

Werther, henüz teslim olmadan, o insanın kaçmasına yardımcı olunmasını, danışmanın görmezden gelmesini rica etti! Danışman, bunu da reddetti. Nihayet söze karışan Albert de yaşlı adamdan yana çıktı; Werther azınlıkta kaldı ve danışman birkaç defa: Hayır, onu kurtarmak mümkün değil! diye söylendikten sonra, o da korkunç bir acıyla yola koyuldu.

Bu sözlerin ona ne kadar koyduğunu, kâğıtları arasında bulunan ve herhalde o gün yazılmış küçük bir nottan görüyoruz:

Seni kurtarmak mümkün değil, bedbaht! görüyorum ki, bizim kurtulmamız mümkün değil.

Albert'in, danışmanın yanında tutuklu hakkında son söyledikleri, Werther'in pek zıddına gitmişti: kendine karşı bazı duyarlıklar fark ettiğini sandı ve üzerinde düşündükçe keskin zekâsından, her iki adamın da haklı olmak istediği kaçmadıysa da, bunu itiraf etmek, bunu kabullenmek, ona sanki varlığının tözünü reddetmekmiş gibi geldi.

Belki de Albert ile bütün ilişkisini dile getiren bir not parçasını kâğıtları arasında buluyoruz:

Kendi kendime tekrar tekrar, o mert ve iyi, demem neye yarar, oysa bu bağrımı en derinden deşiyor; adil olamıyorum.

Yumuşak bir akşam olup, hava donları çözmeğe başladığı için, Lotte ile Albert yürüyerek döndüler. Sanki Werther'in refakatını arıyormuşçasına, Lotte yolda oraya buraya bakınıyordu. Albert, ondan söz edip, haksızlık etmeden onu kınadı. Onun bahtsız tutkunluğuna değinerek, onu uzaklaştırmanın mümkün olmasını diledi. - Bunu kendimiz için de istiyorum, dedi, ve senden rica ediyorum, diye devam etti, sana karşı davranışına başka bir yön vermeye, sık ziyaretlerini azalttırmaya bak. İnsanların dikkatini çekiyor ve orada burada söz edildiğini biliyorum. - Lotte sustu, Albert de onun bu susuşunu duyumsamış göründü; en azından o zamandan beri Werther'in adını bir daha anmadı, o söz edecek olursa da, ya konuşmayı bıraktı ya da başka bir yöne çekti.

Werther'in, bedbaht insanı kurtarmak için yaptığı boşuna girişim, sönmekte olan bir ışığın son parlamasıydı; artık daha da derin bir acıya ve miskinliğe battı; özellikle de, kendisinin belki işi inkâra vuran o insana karşı tanık olarak çağrılabileceğinin kulağına gelmesiyle nerdeyse kendini kaybediyordu. Etkin yaşamı boyunca karşılaştığı bütün tatsızlıklar, elçilikteki usanç, başarısız olduğu diğer her şey, herhangi bir zamanda onu incitmiş olan şeyler, ruhunda çalkalanıp duruyordu. Bütün bunlar yüzünden, kendini atıl olma hakkına sahip görüyordu, her türlü umuttan kopmuş, günlük yaşayışın işlerine el koyacak herhangi bir tutamak bulmaktan aciz görüyordu ve böylece nihayet, kendini salt eşsiz hissine ve zihniyetine ve sonsuz bir tutkuya vererek, huzurunu bozduğu sevimli ve sevgili varlıkla üzünçlü bir ilişkinin ebedi yeknesaklığında, kendi takatına saldırıp, amaçsız ve umutsuz tüketerek, acıklı bir sona doğru durmadan kayıyordu.

Ondaki karışıklığın, tutkunun, dur durak bilmeyen gayret ve çabasının, yaşam yorgunluğunun en güçlü tanıkları, ardında kalan, buraya sokmak istediğimiz birkaç mektup:

12 Aralık günü.

Sevgili Wilhelm, kötü ruhların hışmına uğradığı sanılan bedbahtların içinde olmaları gereken haldeyim. Bazen beni kavrıyor; korku değil, kaygı değil - içimde, göğsümü parçalayacak hissi veren, gırtlağımı sıkan, bilinmeyen bir kudurtu! Eyvah! eyvah! ve sonra çevrede

bu insan düşmanı mevsimin korkunç gece sahnelerinde serserileniyorum.

Dün akşam dışarı çıkmam gerekti. Birden donlar çözülmeye başlamıştı, nehrin taştığını duymuştum, bütün dereler kabarıp, Wahlheim'den aşağıya sevgili vadimi sular altında bırakmıştı! Gece on birden sonra dışarıya fırladım. Kayalıktan aşağıya devrilip gelen, tarlalar, çayırlar, çitler ve her şeyin üzerinden akan selleri ve geniş vadiden yukarıya ve aşağıya rüzgârın uğultusunda fırtınalı bir denizi ay ışığında seyretmek, korkunç bir oyun! Ve sonra ay yeniden çıkıp kara bulutun üzerine kurulunca ve önümden sel korkunç görkemli bir yansımayla yuvarlanıp akarak şarıldayınca: beni yine bir ürperti ve yine bir hasret sardı! Ah, açık kollarla uçuruma karşı durup, derinlere! derinlere nefes aldım! ve kendimi sonsuz bir hazda kaybettim, eziyetlerimi, acımı orada aşağılara saldırmak için! dalgalar gibi çağıldayıp akmak için! Oh! - ve nehri yerinden söküp, bütün acıları bitirmek elimden gelmedi! - Vaktim henüz gelmemiş, bunu hissediyorum! Ey Wilhelm! O fırtınayla bulutları parçalayıp, selleri tutmak için, insan oluşumu seve seve verirdim! Hah! bu haz belki bir kerecik zindandakine de düşmez mi? -

Ve Lotte ile birlikte sıcak bir gezintide bir söğüdün altında dinlendiğimiz aşağıdaki bir yere nasıl mahzun baktım, - orayı da su basmıştı, söğüdü nerdeyse tanıyamıyordum! Wilhelm! Onun çayırlarını düşündüm, av evini! çardağımız şimdi vahşi sellerden ne şaşkındır, diye düşündüm. Ve geçmişin güneş ışınları, bir

tutuklunun, sürüler, çayırlar ve onur makamları düşü gibi göründü! Durdum! - Kendimi ayıplamıyorum, zira ölmeye cesaretim var. - Yapabilirdim - Şimdiyse, yavaş yavaş ölmekte olan, sevinçsiz varoluşunu bir an daha uzatmak ve hafifletmek için, çitlerden odununu ve kapılardan ekmeğini toplayan yaşlı bir karı gibi burada oturuyorum.

14 Aralık günü.

Bu nedir, azizim? Kendimden ürküyorum! Ona olan sevgim, en kutsal, en temiz ve en kardeşçe sevgi değil mi? Ruhumda hiç cezayı gerektiren bir arzu hissettim mi? - Yemin etmek istemiyorum - Ve şimdi, düşler! Böylesine karşıt etkileri yabancı güçlere yoran insanlar ne kadar da doğru hissediyorlardı! Bu gece! söylemeye ürperiyorum, onu kollarımda tutsam, sımsıkı sarsam ve sevgi fısıldayan ağzını sonsuz öpüşlerle örtsem; gözüm onun gözünün esrikliğinde yüzüyordu! Tanrım! bu ateşli sevinçleri dopdolu bir içtenlikle anarak, şimdi hâlâ haz duyduğum için, günahkâr mıyım? Lotte! Lotte! - Ve ben bittim! duyularım karmakarışık, sekiz gün oldu şuur gücüm kalmadı, gözlerim yaşla dolu. Hiçbir yerde keyfim yok, her yerde keyifliyim. Bir şey dilemiyor, bir şey istemiyorum. En iyisi, gitmem.

O sıralarda dünyayı terk etme kararı, böylesine koşullarda Werther'in ruhunda gittikçe daha fazla güç kazanıyordu. Lotte'ye dönüşten beri bu hep onun son çaresi ve ümidi olmuştu; ama bunun zorlama ve acele bir eylem olmamasını, kendi kendine söylemişti, bu

adımı en iyi kanıklıkla ve mümkün olduğunca sakin bir kararlılıkla atmak istiyormuş.

Şüphesi, kendi kendisiyle kavgası, belgeleri arasında bulunan ve olasılıkla Wilhelm için başlanmış tarihsiz bir mektup olan bir ufak kâğıttan ortaya çıkıyor:

Onun varlığı, onun yazgısı, benimkini paylaşması, kavrulmuş beynimden en son gözyaşlarını da sıkıyor.

Perdeyi kaldırıp, arkasına geçmek! Hepsi bu! Peki bu tereddüt ve bu duraksama niye? Ardında ne olduğunu bilmemekten? ve geri gelmemekten? Ve işte kesin bir bilgiye sahip olmadığımız yerde karanlık ve şaşkınlık sezmek, bunun zihnimizin özelliği olması. -

Sonunda bu acıklı düşünceye gittikçe daha alışmış ve onunla dost olmuştu ve arkadaşına yazdığı aşağıdaki örtülü mektubun da belgelediği gibi, kararı dönülmez biçimde kesinleşmişti.

20 Aralık günü.

Sevgin için teşekkür ederim, Wilhelm, sözü böyle kavradığın için. Evet, haklısın: benim için iyisi, gitmem. Size dönmem konusunda yaptığın öneri pek hoşuma gitmiyor; en azından, özellikle sürekli don yüzünden ve yolların açılmasını bekleyip umduğumuz için, yolu dolaştırmak istiyorum. Beni almak için gelmek istemen de bana çok uygun; ama on dört gün daha geçsin ve başka bildireceklerimle benden bir mektup daha bekle. Olgunlaşmadan hiçbir şeyi koparmamak gerek. Ve on

dört gün önce ya da sonra, çok şey fark eder. Anneme, oğlu için dua etmesini ve kendisine verdiğim eziyet yüzünden beni bağışlamasını, söyle. Sevinç vermem gerekenleri üzmek, demek benim yazgımmış. Elveda, değerli dostum! Tanrı'ya emanet ol, mutlu ol! Elveda!

Bu süre içinde Lotte'nin ruhunda olup biteni, kocasına, mutsuz dostuna karşı duygularının nasıl olduğunu, sözlerle ifade etmeye cesaret edemiyoruz, bu konuda, onun seciyesini bildikten sonra, bir nebze fikir edinebilir miyiz ve güzel bir dişi ruh, kendini onun yerine koyup, onun gibi hissedebilir mi acaba. Şu kadarı muhakkak, Werther'i uzaklaştırmaya kesin kararlıydı, duraksadıysa, bunun ona neye mal olacağını, hatta onun için nerdeyse imkânsız olduğunu bildiği için, kalpten, dostane bir sakınmaydı bu. Oysa, bu sürede işi ciddi tutması için, daha fazla sıkıştırılmıştı; bu konuda kendisinin hep sustuğu gibi, kocası da bu ilişkiye tamamen susuyordu, dolayısıyla duygularının kocasını hak ettiğini, tavrıyla kanıtlamak daha da fazla işine geliyordu.

Werther, buraya alınan son mektubunu arkadaşına yazdığı gün, Noel öncesi pazar günüydü, akşamüstü Lotte'ye gelip, onu yalnız buldu. Küçük kardeşleri için Noel hediyesi olarak yaptığı bazı oyuncakları hazırlamakla meşguldu. Werther, bunun küçüklere yaşatacağı gönül şenliğinden, bir kapının beklenmedik açılmasıyla karşıya çıkan mumlar, şekerlemeler ve elmalarla süslenmiş bir ağaç görüntüsünün, kişiyi cennetsel bir çekime aldığı zamanlardan söz etti. - Siz,

dedi Lotte, çekingenliğini sevimli bir gülümsemeyle gizleyerek, siz de hediye alacaksınız, gerçekten hak ederseniz; bir şamdan mumu ve bir şey daha. - Peki, hak etmekten ne anlıyorsunuz? diye seslendi; nasıl olmalıyım, nasıl olabilirim? sevgili Lotte! - Perşembe akşamı, dedi, Noel akşamı, o zaman çocuklar gelecek, babam da, o zaman siz de gelin - ama daha önce değil. - Werther'in gönlü bulandı. - Rica ediyorum, diye devam etti Lotte, ne yapayım ki bu böyle, benim huzurum için rica ediyorum, olamaz, böyle kalamaz. - Bakışlarını Lotte'den çevirip, odanın içinde bir aşağı bir yukarı yürüyerek, dişlerinin arasından şöyle mırıldandı: >Böyle kalamaz!<

Bu sözlerin onu düşürdüğü ürkünç hali hisseden Lotte, çeşit çeşit soruyla onu bu düşüncesinden çelmek istediyse de, boşuna. - Hayır, Lotte, diye bağırdı, sizi bir daha görmeyeceğim! - Bu da neden? diye karşıladı Lotte, Werther, bizi tekrar görebilirsiniz, görmelisiniz, yalnızca sakinleşin. Ah, niçin bu öfkeyle, bir kere dokunduğunuz her şeye zaptolunmaz biçimde yapışan bu tutkuyla doğmanız gerekiyordu! Rica ediyorum, diye onun eline yapışarak devam etti, sakinleşin! Zekânız, bilginiz, yetenekleriniz, bunlar size nasıl da çeşit çeşit zevk sunuyor! Bir erkek olunuz! Elinden size üzülmekten başka bir şey gelmeyen bir kişiye bu acıklı bağlılıktan vazgeçin. - Dişlerini gıcırdatıp, ona donuk donuk baktı. Kadın, onun elini tuttu: Bir an sakin olunuz, Werther! dedi. Kendi kendinizi aldattığınızı, bile bile kendinizi mahvettiğinizi, fark etmiyor musunuz! Niçin ben, Werther? tam da ben, bir başkasının sahip olduğu?

tam da bu? Korkarım, korkarım, bana malik olmanın imkânsızlığı, size bu arzuyu böyle cazip kılan. - Elini, kırgın, dik bir bakışla Lotte'nin elinden çekti. - Bilge! diye seslendi, çok bilge! yoksa Albert mi bu görüşü bildirdi? Siyasi! çok siyasi! - Herkesin görüşü olabilir, karşılığını verdi Lotte bunun üzerine. Koskoca dünyada gönlünüzün arzularına uygun hiç mi başka kız yok? Kendinizi aşıp, onu arayınız; sizi temin ederim, onu bulacaksınız; zira şunca zaman kendi kendinizi yargıladığınız bu kısıtlama beni çoktandır korkutuyor, sizin ve bizim adımıza. Kendinizi aşınız! bir seyahat sizi avutacaktır, avutmalıdır! Arayıp bulunuz aşkınıza layık birini, arayıp bulun ve geri gelin, hakiki bir dostluğun hazzını birlikte tadalım.

Bunu, dedi soğuk bir gülümsemeyle, bastırıp bütün hocalara tavsiye etmeli. Sevgili Lotte! bana biraz daha süre verin, her şey yoluna girecek! - Yalnızca, Werther, Noel akşamından önce gelmeyiniz! - Tam cevap verecekken, Albert odaya girdi. Karşılıklı soğuk bir iyi akşamlar dileyip, sıkkın yan yana odada bir oraya bir buraya gidildi. Werther, önemsiz bir söyleşiye başladıysa da, bu hemen tükendi, Albert de öyle, sonra karısına bazı işleri sordu, ama bunların henüz halledilmediğini işitince, Werther'e soğuk, hatta sert gelen, bazı sözler sarfetti. Gitmek istediyse de, gidemedi ve hiddet ve infiali gittikçe büyüdüğü için, sekize kadar oyalandı, sofra kurulunca, şapkasıyla bastonunu aldı. Albert, kalmaya davet ettiyse de, o bunu lâfın gelişi diye önemsemeyip, soğukça teşekkür ederek, çekip gitti.

Eve geldi, kendisine yol göstermek isteyen hizmetkâr oğlanın elinden ışığı alıp, tek başına odasına gitti, yüksek sesle ağladı, kendi kendine öfkeli öfkeli söylendi, odanın içinde sert sert bir aşağı bir yukarı yürüdü, nihayet giyim kuşamıyla kendini yatağa attı, Bey'in çizmelerini çıkarabilir mi?, diye sormak için, saat on birde odaya girme cesaretini gösteren oğlan, onu öyle uzanmış buldu; çizmeleri çektirdikten sonra, ertesi sabah kendisini çağırıncaya kadar oğlanın odaya gelmesini yasakladı.

Pazartesi sabahı, yirmi bir Aralık günü, Lotte'ye yazdığı şu mektup, ölümünden sonra mühürlenmiş olarak yazı masasında bulundu ve sahibine verildi, bu mektuptan bölümleri, onun yazdığı durumların aydınlanması için, buraya alıyorum.

Karar verilmiştir, Lotte, ölmek istiyorum, bunu sana romantik bir abartma olmaksızın yazıyorum, sükûnet içinde, seni son defa göreceğim günün sabahında. Sen bunu okurken, en kıymetlim, yaşamının son anlarında seninle sohbetten daha büyük bir tatlılık bilmeyen huzursuzun, bahtsızın katılaşan artıklarını soğuk mezar örtmüş olacak. Korkunç bir gece geçirdim ve ah! şefkatli bir gece. Kararımı o belirledi, kesinledi: ölmek istiyorum! Dün nasıl kendimi senden kopardım, duyularımın ürkünç infialiyle, nasıl bütün bunlar kalbime üşüştü ve senin yanında ümitsiz, sevinçsiz varlığım, ürpertici bir soğuklukla beni kıskıvrak sardı - odama zor ulaştım, kendimden geçmiş dizlerimin üstüne düştüm, ve ey Tanrım! en acı gözyaşlarının en son tesellisini bana

bağışladın! Ruhumda bin darbe, bin manzara kudurdu, nihayet orada duruyordu işte, kesin, tam, en son, tek düşünce: ölmek istiyorum! - Çaresizlik değil bu, içimde büyüttüğüm kesin kararlılık ve senin için canımı vermek. Evet, Lotte! bunu niçin senden saklayayım? Üçümüzden biri çekip öte yana gitmeli, o da ben olmak istiyorum! Oh, benim en kıymetlim! bu parçalanmış kalpte kudurgan sürünüp durdu, sık sık - kocanı öldürme düşüncesi! - seni! - beni! - Böyle işte! - Dağa tırmanırsan, güzel bir yaz akşamında, o zaman beni, sık sık vadiden yukarıya gelişimi, anımsa, sonra kilise avlusuna, ötedeki mezarıma, batan güneşin ışığında yüksek otların salınışına bak - başlarken sakindim; şimdi, şimdi çevremde her şey öylesine yaşam dolu olduğu için, bir çocuk gibi ağlıyorum. -

Saat ona doğru Werther hizmetkârını çağırdı ve giyinirken ona şöyle dedi: birkaç güne kadar seyahate çıkacağından, giysilerini çıkarıp sarmak için hazırlasın; ayrıca her yerden hesapları istemesini, ödünç verilmiş birkaç kitabı alıp getirmesini ve haftalık bir şeyler vermeyi alışkanlık edindiği bazı yoksullara iki aylık haklarını peşin ödemesini emretti.

Yemeği odasına getirtti, yemekten sonra da ata binip danışmana gitti, ama onu evde bulamadı. Bahçede derin düşüncelere dalıp bir aşağı bir yukarı yürüdü ve son olarak anıların bütün efkârını kendi üstüne yığmak ister gibi göründü.

Küçükler onu daha fazla rahat bırakmayıp, peşine takıldılar, üstüne tırmanıp anlattılar: yarın, bir yarın

daha, sonra bir gün daha olunca, Noel hediyelerini Lotte'den alacaklarını, ve küçük hayallerinin bundan umduğu mucizeleri anlattılar. - Yarın! diye seslendi ve bir yarın daha! ve bir gün daha! - ve hepsini candan öperek, küçük oğlan kulağına bir şey söylemek için yanaşırken, ayrılmak istedi. Ağabeylerinin istedikleri güzel hediyeleri bir kâğıda yazdıkları sırrını verdi, bu kadar büyük! ve bir tane baba için, Albert ve Lotte için bir tane, bir tane de bay Werther için; Yeni Yıl günü sabahı bunları vereceklermiş. Bu onu çok duygulandırdı, herkese bir harçlık verip, atına bindi, ihtiyara selâm söyleyerek, gözlerinde yaş, atı sürdü.

Beşe doğru eve geldi, hizmetçi kızdan ateşe bakmasını ve geceye kadar söndürmemesini istedi. Hizmetkâra, kitapları ve çamaşırları aşağıdaki bavula yerleştirmesini ve giysileri sarmasını söyledi. Bundan sonra olasılıkla Lotte'ye son mektubunda şu bölümü yazdı:

Beni beklemiyorsun! sana itaat edip, seni ilk Noel akşamı göreceğimi sanıyorsun. O, Lotte! ya bugün, ya bir daha hiç. Noel akşamı bu kâğıdı elinde tutup, titreyecek, sevgili gözyaşlarınla ıslatacaksın. İstiyorum, zorundayım! Oh, karar verdiğim için ne kadar rahatım. -

O sıralar Lotte tuhaf bir hale girmişti. Werther ile son konuşmasının ardından, ondan ayrılmanın kendisi için ne kadar güç olacağını, Werther'in de, ondan ayrılmak zorunda kalırsa, ne kadar acı çekeceğini duyumsamıştı.

Werther'in Noel akşamından önce uğramayacağını, Albert'e şöyle bir söylemiş, Albert de bir iş için komşu yerdeki bir memura gitmişti ve gece orada kalacaktı.

Lotte yalnız oturuyordu, kardeşlerinden hiçbiri çevresinde yoktu, ilişkilerinin etrafında sessiz süzülüp duran düşüncelere daldı. Sevgi ve sadakatini bildiği, kalpten bağlandığı, iffetli bir kadının yaşam mutluluğunu üzerine bina edeceği Tanrı lûtfu görünen huzur ve güveni bulduğu adamla ebedi birleşmiş olduğunu gördü; onun kendisi ve çocukları için her zaman önemli olacağını hissetti. Öte yandan, Werther onun için öylesine değerli biri olmuş, karşılaştıkları ilk andan itibaren gönülleri öylesine uyumlu görünmüş ve onunla uzun süren ilişkisi, birlikte yaşanmış bazı durumlar kalbinde silinmez bir etki bırakmıştı. Duyup düşündüğü her ilginç şeyi onunla paylaşmaya alışmış, onun uzaklaşması, bütün varlığında bir daha doldurulması mümkün olmayan bir boşluk açacakmış duygusuna kapılıyordu. Ah, onu anında bir kardeşe dönüştürebilseydi! ne kadar mutlu olurdu! - onu kız arkadaşlarından biriyle evlendirebilseydi, onun Albert ile ilişkisinin de düzeleceğini umabilirdi!

Kız arkadaşlarını bir bir aklından geçirdi, her birinde bir kusur saptayıp, ona layık birini bulamadı.

Bütün bu seyrütemaşa sırasında, kalpten gizli arzusunun, onu kendisi için tutmak olduğunu, açıkça belli etmeden, işte o zaman derinden hissetti, ama aynı zamanda, onu tutmasının mümkün olmadığını, tutamayacağını içinden söylendi; o temiz, güzel, aslında

öylesine hafif ve kolay onan gönlünde, mutluluk kapısı kapalı karasevdanın ağırlığını duyumsadı. Kalbi sıkıştı, gözüne koyu bir bulut çöktü.

Werther'in adımlarını ve merdivenlerden yukarıya geldiğini işittiğinde, kendisini soran sesini tanıdığında, saat böylece altı buçuk olmuştu. Kalbi nasıl çarpmaya başladı, diyebiliriz ki, onun gelişi üzerine ilk defa böylesine. Kendisini yok dedirtmeyi çok isterdi, ama o içeriye girdiğinde, bir çeşit şaşkın bir tutkuyla ona karşıdan seslendi: Sözünüzü tutmadınız. - Ben bir şeye söz vermedim, oldu cevabı. - O zaman hiç olmazsa benim ricamı yerine getirebilirdiniz, diye karşılık verdi, ikimizin huzuru için ricada bulunmuştum. Ne dediğini bilmiyordu, ne yaptığını da, Werther ile yalnız kalmamak için, kız arkadaşlarını çağırttığında. Werther, getirdiği birkaç kitabı koydu, diğerlerini sordu, Lotte ise, kız arkadaşları hem gelsinler istiyordu, hem de gelmesinler. Hizmetçi kız dönüp, her ikisinin de özür bildirdiğini, söyledi. Kızı işiyle yan odaya göndermek istedi; sonra yine bu düşünceden vazgeçti. Werther, odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolanmaya başladı, o piyanonun başına geçip, bir menuettoya başladı, ama akıp gitmiyordu. Kendini toparlayıp, istifini bozmadan, kanepedeki alışılmış yerine yerleşen Werther'in yanına oturdu.

Okuyacak bir şeyiniz yok mu? diye sordu. - Werther'in bir şeyi yoktu. - Orada çekmecemde, diye başladı, Ossian'dan yaptığınız çeviriler duruyor; hep sizin ağzınızdan dinlemeyi umduğum için, henüz okumadım; ama o zamandan beri bir türlü olmadı, fırsat

çıkmadı. - Werther gülümsedi, şarkıları çıkardı, eline aldığında bir ürperti geldi, onlara bakınca gözlerine yaş doldu. Oturup, okumaya başladı:

Ağaran gecenin yıldızı, ne güzel titriyorsun batıda, ışıyan başını bulutundan çıkarıyorsun, tepeye doğru ağırdan geziniyorsun. Fundalıkta nereye bakıyorsun? Fırtınalı rüzgârlar dindi; uzaktan derenin mırıltısı geliyor; çağıldayan dalgalar kayalarla oynuyor uzakta; akşam sineklerinin vızıltısı sürüyle uçuşuyor tarlanın üstünde. Nereye bakıyorsun, güzel ışık? Ama gülümseyip gidiyorsun, dalgalar sevinçle sarıp seni, şirin saçını yuğuyor. Elveda, huzurlu ışın. Doğ, Ossian'ın ruhundan ey görkemli ışık!

Ve görünüyor gücüyle. Ayrılan arkadaşlarımı görüyorum, Lora'da toplanıyorlar, geçmiş günlerdeki gibi. - Fingal geliyor nemli bir sis sütunu gibi; çevresinde yiğitleri, ve, bak! şarkının ozanları: Kırçıl Ullin! yakışıklı Ryno! Alpin, sevimli şarkıcı! ve sen, uysal yakınan Minona! - Bahar havalarının tepeye doğru hafiften hışıldayan otları bir oraya bir buraya eğmesi gibi, şarkının şanı için yarıştığımız Selma'daki o şenlikli günlerden beri nasıl da değişmişsiniz, dostlarım.

O zaman Minona bütün güzelliğiyle göründü, bakışı yerde ve yaşlı gözle, tepeden vuran kararsız rüzgârda saçı ağır akışıyordu. - tatlı sesi yükselmeye başlayınca, yiğitlerin ruhu karardı; zira Salgar'ın mezarını sıkça görmüşlerdi, sıkça beyaz Colma'nın karanlık evini. Colma, tepede terk edilmiş, uyumlu sesiyle; Salgar,

gelmeye söz verdi; ama gece çevreye yayıldı. Tepede yalnız oturan Colma'nın sesini dinleyin:

Colma:

Gece! - yalnızım, fırtınalı tepede yitmişim. Rüzgâr dağlarda vınlıyor. Irmak kayalıklardan aşağıya uğulduyor. Beni, fırtınalı tepede terk edilmiş beni, yağmurdan koruyan bir kulübe yok.

Çık, ey ay, bulutlarından! görünün, gecenin yıldızları! Yayını yanına koymuş, çevresinde köpekleri soluk soluğa, aşkımın av meşakkatlerinden dinlendiği yere herhangi bir şavk beni götürse! Ama burada ırmağın dolandığı kayanın üstünde tek başıma oturmak zorundayım. Irmak ve fırtına vınılıyor, sevdiğimin sesini işitmiyorum.

Niçin gelmiyor benim Salgar'ım? Verdiği sözü unuttu mu? - İşte kaya, işte ağaç ve burada çağlayan ırmak! Gece inerken burada olmayı söz verdin; ah! yolunu nereye şaşırdı benim Salgar'ım? Seninle kaçmak istedim, babamı, kardeşimi terk etmek! o gururluları! Çoktandır soylarımız birbirine düşman, ama biz düşman değiliz, ey Salgar!

Sus bir süre, ey rüzgâr! dur bir an , ey ırmak! vadide sesim çınlasın diye, yolcum beni işitsin diye. Salgar! benim, seslenen! Burada ağaçla kaya! Salgar! sevdiğim! buradayım; niçin gelmeye gecikiyorsun?

Bak, ay şavkıyor, sel vadide ışıyor, kayalar boz duruyor tepenin üstünde, ama onu görmüyorum yüksekte, önünden koşan köpekleri onun gelişini haber vermiyor. Burada yalnız oturmak zorundayım.

Ama kim onlar, orada aşağıda fundalıkta uzananlar? - Sevdiğim mi? - Kardeşim mi? - Konuşun, ey dostlarım! Yanıt vermiyorlar. Nasıl da ürkmüş ruhum! - Ah, ölü onlar! Kılıçları kızıl döğüşten. Ey, kardeşim, kardeşim benim! niçin Salgarımı vurdun? Ey benim Salgarım! niçin kardeşimi vurdun? İkinizi de öyle seviyordum! Ey, sen tepede güzeldin binlercesinin arasında! O, savaşta korkunçtu. Yanıt verin bana! işitin sesimi, sevgililerim! Ama ah! onlar dilsiz! ebediyen dilsiz! soğuk, toprak gibi, göğüsleri!

Ey, tepenin kayalığından, fırtınalı dağın doruğundan, konuşun, ölülerin ruhları! konuşun! Ürkütmez bu beni! - Nereye gittiniz dinlenmeye? dağın hangi kabrinde bulayım sizi! - Cılız sesi almıyorum rüzgârda, tepenin fırtınasında esen yanıtı almıyorum. Feryadımla oturuyor, gözyaşlarımla sabahı bekliyorum. Eşin mezarı, ey ölülerin dostları, ama kapatmayın ben gelinceye dek. Yaşamım yitiyor bir düş gibi, nasıl geride kalırım. Burada yerleşmek istiyorum dostlarımla çınlayan kayalığın nehrinde - Gece olunca tepede ve fundalıktan esince rüzgâr, ruhum rüzgârda durup, yas tutsun dostlarımın ölümüne. Avcı çardağında işitip beni, ürker sesimden ve sever onu; zira tatlı olmalı sesim dostlarım için, onların ikisi de sevgiliydi benim için!

Bu senin şarkındı, ey Minona, Torman'ın hafiften al basan kızı. Gözyaşlarımız Colma için aktı ve ruhumuz karardı.

Ullin kalktı elinde harp ve Alpin'in şarkısını sundu bize - Alpin'in sesi içtendi, Ryno'nun ruhu bir alev huzmesi. Ama hemen uyudular dar yuvada, sesleriyse yavaş yavaş söndü Selma'da. Bir zamanlar, yiğitler düşmeden önce, Ullin avdan döndü. Onların tepedeki şarkı yarışmalarını işitti. Türküleri yumuşak, ama acıklıydı. Yiğitlerin ilki Morar'ın ölümünden yakınıyordu. Onun ruhu da Fingal'ın ruhu gibiydi, kılıcı, Oskar'ın kılıcı gibi - Ama düştü ve babası feryat etti, kızkardeşinin gözleri yaşla doldu, görkemli Morar'ın kızkardeşi Minona'nın gözleri yaşla doldu. Fırtınalı yağmurun gelişini önceden görüp, güzel başını bir bulutun ardında saklayan batıdaki ay gibi, o da Ullin'in şarkısından önce geri çekildi. - Harpa vurdum Ullin ile feryadın şarkısı için.

Geçti rüzgâr ve yağmur, öğle vakti dupduru, bulutlar parçalanıyor. Çekine çekine ışıtıyor tepeyi sebatsız güneş. Kızıl akıp gidiyor dağın ırmağı vadide. Mırıltın tatlı, ırmak; ama işittiğim ses daha da tatlı. Alpin'in sesi, ölülere yakınıyor. Başı eğik yaşlılıktan, yaşlı gözü kırmızı. Alpin! görkemli şarkıcı! niçin yalnızsın suskun tepede? niçin feryat ediyorsun bir bora gibi ormanda, bir dalga gibi uzak sahilde?

Alpin:

Gözyaşlarım, Ryno, ölüler için, sesim mezar sakinleri için. Narinsin tepede, güzelsin fundalığın

oğulları arasında. Ama sen de düşeceksin Morar gibi ve oturacak mezarında yas tutan. Tepeler unutacak seni, yayın yerde kalacak gerilmeden.

Hızlıydın sen, ey Morar, tepede bir karaca gibi, korkunç gökyüzünde gece ateşi gibi. Öfken bir fırtınaydı, dövüşte kılıcın fundalıkta çakan şimşek gibi. Sesin yağmurdan sonra orman ırmağına benziyordu, uzak tepelerdeki gök gürlemesine. Kimileri düştü kolunun gücü karşısında, öfkenin yalımı yeyip bitirdi onları. Ama savaştan döndüğün zaman, ne denli barışçıldı alnın! fırtınadan sonra güneşe benziyordu çehren, suskun gecede aya eş, göl gibi sakin göğsün, rüzgârın uğultusu dinince.

Daracık şimdi evin! kapkaranlık yerin! üç adımda ölçüyorum mezarını, ey sen! sen ki öyle yüceydin! yosun başlı dört taş tek belleğin, yaprağı dökülmüş bir ağaç, rüzgârda fısıldaşan uzun otlar, avcıya güçlü Morar'ın mezarını işaret ediyor. Sana ağlayacak bir ana, sevginin gözyaşlarıyla bir kız yok. Seni doğuran ölü, Morglan'ın kızı düştü.

Asasında kim bu? Kim, gözleri yaştan kızaran, bu ak başlı yaşlı? O senin baban, ey Morar! senden başka oğlu olmayan baba. Savaşta ününü işitti, darmadağın olan düşmanları duydu; Morar'ın şanını işitti! Ah! yarasından hiçbir şey? Ağla, Morar'ın babası! ağla! ama oğlun seni işitmiyor. Derindir ölülerin uykusu, alçaktır tozdan yastıkları. Hiçbir zaman kulak vermez artık sese, hiç uyanmaz senin çağrınla. Ey, ne zaman sabah olacak mezarda, uyuyana seslenmek için: Uyan!

Elveda! insanların en soylusu, meydan savaşı fatihi! Ama meydan seni hiç görmeyecek artık! Hiçbir zaman ışımayacak karanlık orman senin çeliğinle. Bir oğul bırakmadın ardında, ama şarkılar adını yaşatacak, gelecek zamanlar senin adını dinleyecek, düşen Morar'ın öyküsünü dinleyecek.

Yiğitlerin yası sesliydi, en sesli Armin'in patlayan ahı. Bu ona kendi oğlunun ölümünü anımsattı, gençlik günlerinde düştü o. Carmor kahramanın yakınında oturuyordu, inleyen Galmal'ın Prensi. Niçin hıçkırıyor Armin'in ahı? diye konuştu, ne var burada ağlayacak? Şarkı ve türkü, ruhu tatlı tatlı eritmek ve eğlendirmek için, tınlamıyor mu? gölden vadiye yükselirken püsküren hoş sis gibiler, ve açan çiçeklere doluyor nem; ama güneş yine gelir bütün gücüyle ve sis gitmiştir. Niçin böyle yürekler acısı haldesin, Armin, gölle çevrili Gorma'nın hükümdarı?

Yürekler acısı! Hoş, öyleyim, elemimin illeti de az değil. - Carmor, sen oğul yitirmedin, çiçek gibi açan bir kız evlât yitirmedin; Colgar, o yiğit yaşıyor, kızların en güzeli Annira da. Evinin dalları çiçekleniyor, ey Carmor; ama Armin soyunun sonuncusu. Karanlık yatağın, ey Daura! kördür uykun mezarda - Ne zaman uyanacaksın şarkılarınla, o uyumlu sesinle? Haydi! ey güz rüzgârları! haydi! esin fırtınayla karanlık fundalığın üstünden! Orman ırmakları, çağıldayın! uluyun fırtınalar, meşelerin ucunda! Dolan kopuk bulutlar arasında, ey ay, göster arada soluk benzini! Anımsat bana, çocuklarımın

öldüğü, Arindal'ın, o kudretlinin düştüğü, Daura'nın, o aşkın bittiği, o ürkünç geceyi.

Daura, kızım benim, güzeldin sen! Fura tepelerindeki ay gibi güzel, beyaz yağan kar gibi, soluyan hava gibi tatlı! Arindal, yayın güçlüydü senin, çevikti ciritin savaş alanında, bakışın sis gibiydi dalgada, kalkanın hücumda bir ateş bulutu!

Armar, savaşta ünlü, gelip talip oldu Daura'nın sevgisine; kız fazla direnmedi. Güzeldi umutları arkadaşlarının.

Erath, Odgal'ın oğlu, kızgındı, zira uzanmış yatıyordu Armar'ın vurduğu kardeşi. Sandalcı kılığında geldi. Güzeldi sandal dalgalarda, lüleleri ak yaşlılıktan, ciddi yüzü sakin. Kızların en güzeli, dedi, Armin'in sevimli kızı, orada kayalıkta, gölde, pek uzak değil, kızıl meyvanın ağaçtan parıldadığı yerde, Armar orada bekliyor Daura'yı; geliyorum, onun sevgisine dalgaları yuvarlanan denizde yol göstermeye.

Onu izledi ve Armar'a seslendi; kayalığın sesinden başka yanıt veren olmadı. Armar! benim sevdiğim! sevdiğim! niçin beni böyle korkuttun! Dinle, Arnath'ın oğlu! dinle! Daura, seni çağıran!

Erath, o hain, gülerek kaçtı karaya. Kız sesini yükseltti, babasına, kardeşine ünledi: Arindal! Armin! Daurasını kurtaracak kimse yok mu?

Sesi denizden geldi. Arindal, benim oğlum, tepeden aşağıya indi, avdan haşin, okları yanda şakırdadı, yayı elindeydi, beş karaboz köpeği etrafındaydı. Gözüpek Erath'ı kıyıda gördü, yakalayıp onu meşe ağacına bağladı, kalçalarından sımsıkı sardı, ipe vurulanının iniltisi rüzgârları doldurdu.

Arindal, kayığıyla dalgalara açılır, Daura'yı alıp getirmek için. Armar hiddetiyle gelip, boz tüylü okunu fırlattı, tınlayıp kalbine saplandı, ey Arindal, oğlum benim! Erath'ın, o satılmışın yerine sen öldün, kayık kayalığa ulaştı, orada yığılıp öldü. Ayaklarının dibinde kardeşinin kanı aktı, neydi o feryadın, ey Daura! Dalgalar kayığı parçaladı. Armar kendini denize attı, Daurasını kurtarmak, ya da ölmek için. Tepeden hemen esen şiddetli bir darbe dalgalara vurdu, o battı ve bir daha çıkmadı.

Denizin yıkadığı kayalıkta yalnız kızımın yakınılarını işittim. Çok ve tizdi bağrışı, ama babası onu kurtaramadı. Bütün gece kıyıda durdum, cılız ay ışığında onu görüyordum, bütün gece bağrışını dinledim, gürültülüydü rüzgâr ve yağmur dağın yamacını sertçe kamçılıyordu. Sesi, sabah çıkmadan, zayıfladı, kayaların otları arasındaki akşam havası gibi ölüp gitti. Feryatla yüklü ölerek, Armin'i yalnız bıraktı. Savaştaki gücüm yok oldu, kızların arasındaki gururum yerle bir.

Dağın fırtınaları çıkınca, yıldız yeli dalgaları kabartınca, çınlayan kıyıda oturup, ürkünç kayalığa bakıyorum. Çoğun batan ayda çocuklarımın ruhlarını

görüyorum, yarı alaca birlikte hüzünlü bir dirlikle yürüyorlar. - -

Lotte'nin gözlerinden bir yaş seli koptu ve sıkışan yüreği ferahladı, Werther'in söyleyişi aksadı. Kâğıdı atıp, ellerine sarıldı ve en acı gözyaşlarıyla ağladı. Lotte, ona yaslanıp, mendiliyle gözlerini gizledi. İkisinin de devinimleri ürkünçtü. Soyluların yazgısında kendi sefaletlerini duyumsadılar, birlikte duyumsadılar ve gözyaşları onları birleştirdi. Werther'in dudakları ve gözleri, Lotte'nin kollarında yandı; bir ürpertiyle sarsıldılar; Lotte uzaklaşmak istediyse de, acı ve şefkat, baygınlık veren kurşun gibi üstüne çöktü. Kendine gelmek için soluk aldı ve hıçkırarak ondan gitmesini rica etti, bütün tanrısal sesiyle yakardı! Werther titredi, kalbi çatlayacak gibi oldu, kâğıdı yerden alıp, yarı kırık okudu:

Niçin uyandırıyorsun beni, bahar havası? Ruhumu okşayıp konuşuyorsun: Göğün damlalarıyla çiğ düşerim! Ama solma zamanım yakın, yapraklarımı koparacak fırtına yakın! Yarın o yolcu gelecek, beni güzelliğimle gören gelecek, gözü tarlada çepçevre beni arayacak ve bulamayacak. -

Bu sözlerin bütün kudreti zavallının üstüne abandı. Tam bir çaresizlik içinde kendini Lotte'nin ayaklarına attı, ellerine sarılıp, onları gözlerine bastırdı, alnına götürdü ve ürkünç niyetinin sezgisi Lotte'nin ruhunda süzülür gibi oldu. Duyuları karmaşıklaştı, Werther'in ellerini alıp, göğsüne bastırdı, mahzun bir hareketle ona eğildi ve kızgın yanakları birbirine değdi. Dünyayı unuttular. Werther kollarını dolayıp, onu bağrına bastı ve Lotte'nin

titreyen, kekeleyen dudaklarını azgın öpüşlerle örttü. - Werther! diye bağırdı boğuk, geri çekilerek, Werther! - ve takatsız eliyle göğsünden itti; Werther! diye seslendi en soylu duygunun ölçülü sesiyle. - Werther direnmedi, onu kollarından saldı ve kendini anlamsız biçimde onun önüne attı. Lotte, kuvvetle kendini çekti ve ürkek bir telaşla, aşkla öfke arasında sarsılarak konuştu: Bu son! Werther! Beni artık hiç görmeyeceksiniz. - Ve aşk dolu bakışı bedbahtın üstünde, yan odaya koşup, ardından kapattı. Werther, arkasından kollarını uzattı, tutmaya cesaret edemedi. Başı kanepede, yerde uzanıyordu, ve bir sesle kendine gelinceye kadar, yarım saatten fazla bu durumda kaldı. Bu, sofrayı hazırlamak isteyen hizmetçi kızdı. Werther, odanın içinde bir oraya bir buraya yürüdü, yine yalnız olduğunu fark edince, küçük odanın kapısına yaklaşıp alçak sesle çağırdı: Lotte! Lotte! bir tek söz daha! bir elveda! - Lotte susuyordu. Bekledi, yalvardı, bekledi; sonra kopup seslendi: Elveda, Lotte, ebediyen elveda!

Kent kapısına geldi. Ona artık alışmış olan bekçiler, bir şey demeden bıraktılar, çıktı. Yağmurla kar arası serpinti vardı, ancak on bire doğru yine kendi kapısını çaldı. Werther eve gelince, hizmetkârı, efendisinin şapkasız olduğunu fark etti. Bir şey söylemeye cesaret edemedi, onun giysilerini çıkardı, her şey ıslaktı. Daha sonra şapka tepenin vadiye bakan yamacındaki bir kayanın üstünde bulundu; karanlık, ıslak bir gecede düşmeden oraya nasıl tırmandığı anlaşılmaz bir şey.

Yatağa girip, uzun uzun uyudu. Hizmetkâr, ertesi sabah çağrı üzerine kahveyi getirdiği zaman, onu yazı yazar buldu. Lotte'ye mektubunda şunları yazıyordu:

Son defa artık, son defa açıyorum bu gözleri. Ah, güneşi görmesinler, koyu sisli bir gün örtüyor onu. Böyle yas tut artık, doğa! oğlun, dostun, sevgilin sonuna yaklaşıyor. Lotte, bu benzersiz bir duygu, yine de kendi kendine söylemek için, ağaran düşe en yakın o: bu son sabah. Son! Lotte, bu sözün bir anlamı yok benim için: son! Şimdi bütün gücümle durmuyor muyum, yarın ise, yerde pörsük uzanmış olacağım. Ölmek! ne demek bu? Bak, ölümden söz ederken, düş görüyoruz. Ben kimilerini ölürken gördüm; ama insanlığın ufku öyle dar ki, varlığının başıyla sonu hakkında bir fikri yok. Daha benim şimdi, senin! senin, ey sevgili! Ve bir an - kopmuş, ayrılmış - belki ebediyen? - Hayır, Lotte hayır - Nasıl yok olabilirim ben? nasıl yok olabilirsin sen? - Biz varız ya! - Yok olmak! - Ne demek bu? Bu yine bir söz! boş bir seda! kalbim için hissiz. - - Ölü, Lotte! soğuk toprağa gömmek, dapdaracık! zifiri karanlık! - Umarsız gençliğimde her şeyim olan bir kız arkadaşım vardı; öldü ve cenazesinin peşinden tabutu indirip, urganları altından dızlatarak çektikleri mezarının başında durdum - nasıl da yine çabucak yukarda topladılar, sonra ilk kürek aşağıya topaklandı ve korkak sanduka boğuk bir ses yansıttı ve daha boğuk, hep daha boğuk derken sonunda örtüldü! - Mezarın yanıbaşında yere yıkıldım - müteessir, sarsılmış, ürkmüş, en içimden parçalanmış, ama ne olduğumu bilmedim - ne olacağımı - Ölmek! mezar! bu sözleri anlamıyorum!

Ah, affet beni! affet beni! Dün! Yaşamımın son anı olmalıydı. Ey, melek! ilk defa, ilk defa tamamen kuşkusuz canımın en içinde sonsuz haz duygusu beni kızgın kor haline getirdi: Beni seviyor! beni seviyor! Dudaklarımda, hâlâ seninkilerden akan kutsal ateş yanıyor; yeni sıcak sonsuz haz yüreğimde. Affet beni! affet beni!

Ah, biliyordum, beni sevdiğini, gönül dolu ilk bakışlarından biliyordum, ilk el sıkışmadan, yine de, ben gidince, Albert'i senin yanında görünce, yine ateşli bir şüpheyle ümitsizliğe kapılıyordum.

Benimle bir tek söz konuşamadığın, elini bile veremediğin o meşum topluluk yüzünden, bana gönderdiğin çiçekleri hatırlıyor musun? oh, yarı gece onların önünde diz çöktüm, bana olan sevgini mühürlüyordu onlar. Ama ah! bu izlenimler, gökler dolusu kutsal, gözle görülür işaretlerle kendisine sunulan Tanrı'nın lütfu duygusu ruhundan tekrar yavaş yavaş sıvışan dindar gibi, geçip gitti.

Bütün bunlar geçici, ama hiçbir sonsuzluk, dün dudaklarından tattığım, içimde hissettiğim, korlu yaşamı söndüremeyecek! Beni seviyor! Bu kol onu sardı, bu dudaklar onun dudaklarında titredi, bu dudak onunkinde kekeledi. O benim! sen benimsin! evet, Lotte, ebediyen.

Ve nedir bu, Albert'in kocan olması? Koca! Bu olsa olsa bu dünya için - ve seni sevmem, seni onun kollarından koparıp kendi kollarıma almak istemem, bu dünya için günah? günah? Peki, ben de bunun için

kendi kendimi cezalandırıyorum; bütün sonsuz kutsal hazzı, bu günahı, tattım, hayat iksirini ve gücünü kalbime emdim. Bu andan itibaren sen benimsin! benim, ey Lotte! Ben önden gidiyorum! Pederime gidiyorum, pederine. Ona yakınacağım, o da, sen gelinceye kadar beni teselli edecek, ve seni karşılamaya uçacağım, seni tutup, sonsuzluk karşısında, ebedi sarılışlarla senin yanında kalacağım.

Rüya görmüyorum, hayal görmüyorum! mezarın yakınında aydınlanıyorum. Biz var olacağız! birbirimizi tekrar göreceğiz! Anneni göreceğiz! onu göreceğim, onu bulacağım, ah, ona bütün kalbimi dökeceğim! Annen, senin benzerin. -

Saat on bire doğru Werther, acaba Albert döndü mü diye, hizmetkârına sorar? Hizmetkâr: evet, dedi, atını geçerken görmüş. Bunun üzerine bey kendisine açık bir kâğıt verir, içeriği şöyle:

Acaba bana niyet ettiğim bir yolculuk için tabancanızı ödünç verebilir misiniz? Hoşça kalınız!

Sevgili kadın son gece az uyudu; korktuğu gerçekleşmişti, ne sezinleyebildiği, ne de korktuğu biçimde gerçekleşmişti. Aslında öylesine arı ve rahat dolanan kanı hummalı bir infial içindeydi, güzel kalbini binbir çeşit duyumsama harap etti. Göğsünde hissettiği, Werther'in sarmalarının ateşi miydi? onun cüretkârlığına öfkeli tepki miydi? şimdiki durumunu, bir zamanlar tamamen bağsız özgür masumiyetiyle, tasasız özgüveniyle karşılaştırmasının sıkıntısı mı? Kocasının

karşısına nasıl çıkacaktı? pekâlâ itiraf edebileceği, yine de itiraf etmeye cesaret gösteremediği bir sahneyi ona nasıl açıklamalı? Bunca zaman karşılıklı susmuşlardı, şimdi o mu olmalıydı bu susmayı ilk bozan, uygunsuz bir vakitte kocasına işte böyle hiç beklenmeyen bir açıklamayı yapan? Werther'in sırf ziyaretinden söz etmenin bile, hoş olmayan bir etki yapacağından korkmaya başladı, ve hele bu beklenmedik facia! Kocasının onu salt doğru bir ışıkta göreceğini, salt önyargısız algılayacağını umabilir miydi? ve kocasının, onun ruhunu okumasını isteyebilir miydi? Ve yine de, karşısında hep kristal sırça gibi serbestçe durmuş olduğu ve hiçbir duygusunu ondan gizlemediği, gizleyemediği adam karşısında rol yapabilir miydi? O da, bu da sıkıntı yaratıyor ve onu çok zora sokuyordu; ve düşüncesi hep kaybettiği, bir türlü bırakmak istemeyip de, ne yazık! terk etmek zorunda kaldığı, ama Lotte'yi kaybedince, elinde hiçbir şeyi kalmayan Werther'e dönüyordu.

O an bir türlü anlayamadığı, aralarına yerleşen tutukluk, şimdi nasıl ağır üzerine binmişti! Böylesine anlayışlı, böylesine iyi insanlar bazı belli ayrılıklar yüzünden, aralarında susmaya başladılar, her biri kendisinin haklı, öbürünün haksız olduğunu düşünür oldu, böylece ilişkiler öyle karıştı ve kışkırtıldı ki, her şeyin pamuk ipliğiyle bağlı göründüğü tekinsiz bir anda düğümü çözmek imkânsız oldu. Eskiden olduğu gibi, mutlu bir samimiyet onları yeniden birbirine yakınlaştırıp, karşılıklı sevgi ve hoşgörü aralarında

hayat bulsa ve kalplerini açmış olsaydı, o zaman belki dostumuz da hâlâ kurtarılabilirdi.

Garip bir durum daha eklendi buna. Werther, mektuplarından öğrendiğimize göre, bu dünyayı terk etmek özlemini hiçbir zaman gizlememişti. Albert, bu yüzden onunla sık sık atışmıştı, Lotte ile kocası arasında da bu bazen söz konusu olmuştu. Bu eyleme karşı kesin bir tavır koyan kocası, aslında hiç de tabiatına uymayan bir çeşit duyarlılıkla, böyle bir girişimin gerekçesine ilişkin ciddiyetten duyduğu kuşkuyu belli eder, hatta bunun üzerine şakalar yapmaya yeltenir, buna inanmadığını Lotte'ye de bildirirdi. Gerçi bu Lotte'yi, düşünceleri o acıklı görüntüye kaydığı zaman, bir yandan sakinleştiriyordu, öte yandan ama, kocasına o anda kendisine eziyet veren sıkıntılarını anlatmaktan alıkoyduğunu hissediyordu.

Albert dönünce, Lotte onu tedirgin bir telâş içinde karşıladı; keyfi yoktu, işleri iyi gitmemişti, komşu yerin hukuk danışmanı, eğilmez bükülmez, dar ufuklu biriydi. Kötü yol da keyfini kaçırmıştı.

Bir şey olup olmadığını sordu, o da tezcanlı cevap verdi: Werther dün akşam buradaydı. Mektup geldi mi diye, sordu, bir mektupla paketlerin odasında olduğu yanıtını aldı. Oraya gidince, Lotte de yalnız kaldı. Sevip saydığı adamın varlığı, kalbinde yeni bir etki yarattı. Yüce gönlünün, sevgisinin ve iyiliğinin anısı onu daha sakinleştirdi, gizli bir çekimle ardından gitmek istedi, eline işini alıp, çokça yaptığı gibi, adamın odasına gitti.

Onu, paketleri açıp okur buldu. Bazılarının hoş şeyler içermediği anlaşılıyordu. Ona bazı sorular yöneltti, adam kısa yanıtlar vererek, yazı yazmak üzere, kürsünün başına geçti.

Bu şekilde bir saat birlikte oldular, ama Lotte'nin gönlü gittikçe daha çokkarardı. Kalbindekini, pek keyifli olsa bile, kocasına açmanın, ne kadar güç olacağını hissetti: Gizlemeye ve gözyaşlarını yutkunmaya çalıştıkça, daha korkulu olan bir elemin içine düştü.

Werther'in hizmetkârı görününce, Lotte'yi en büyük sıkıntıya boğdu; oğlan elindeki kâğıdı Albert'e uzattı, o da karısına dönüp: Tabancayı ver ona, dedi. - Ona mutlu yolculuklar dilediğimi ilet, dedi delikanlıya. - Bu, Lotte'yi bir gök gümbürtüsü gibi vurdu, kalkarken sersemledi, neye uğradığını bilmedi. Yavaş yavaş duvara yürüyüp, silahı indirdi, üstündeki tozu aldı, duraksadı, Albert sorgulayan bir bakışla onu sıkıştırmasaydı, belki de daha uzun süre tereddütte kalacaktı. Ağzından bir tek söz çıkaramadan, uğursuz aleti oğlana verdi, ve o evden çıkınca, işini toplayıp, hiç anlatılmaz bir belirsizlik içinde odasına çekildi. Kalbi, bütün dehşetleri önceden biliyordu. Hemen kocasının ayaklarına kapanıp, her şeyi, dün akşamın öyküsünü, kendi suçunu ve sezgilerini açıklamak istedi. Sonra yine bu girişiminden bir sonuç çıkmayacağını gördü, en az da kocasını Werther'e gitmeye iknayı umut edebiliyordu. Masa kurulmuştu ve sadece bir şey sormak için gelen iyi bir kız arkadaşı hemen gitmek istemesine karşın -

kaldı, masadaki sohbeti biraz çekilir kıldı; kendilerini zorladılar, konuştular, anlattılar, kendilerini unuttular.

Lotte'nin verdiğini öğrenince, Werther silâhı getiren oğlandan hayranlıkla aldı. Ekmekle şarap isteyip, oğlanı yemeğe gönderdikten sonra, yazmaya oturdu:

Senin ellerin değdi onlara, tozlarını aldın, bin defa öpüyorum onları, elin değdi: ey sen, göklerin ruhu, kararımı kolaylaştırıyorsun! ey sen, Lotte, bana aleti sunuyorsun, elinden ölümü arzuladığım sen, ve ah! şimdi bulduğum. Oh, oğlanı sorguya çektim. Bunları ona verirken ellerin titriyormuş, elveda demedin! Eyvah! eyvah! elvadasız! - Beni sana ebediyen bağlayan an yüzünden, kalbini bana kapatmış olabilir misin? Lotte, bin yıl bile o izlenimi silemez! ve hissediyorum, senin için böylesine yanan birinden nefret edemezsin.

Yemekten sonra, oğlana, her şeyi toplayıp paketlemesini buyurdu, pek çok kâğıdı yırttı, dışarı çıkıp ufak tefek borçlarını karşıladı. Yine eve geldi, yine çıktı, kapının önüne, yağmura aldırmaksızın, Kontun bahçesine gitti, çevrede dolanıp durdu ve gecenin sökünüyle dönüp yazdı:

Wilhelm, son bir defa tarlayı, ormanı ve gökyüzünü gördüm. Sana da elveda! Sevgili annem, beni bağışlayın! Onu teselli et, Wilhelm! Tanrı'ya emanet olun! İşlerimin hepsi tamam. Size elveda! Yine ve daha sevinçli görüşeceğiz.

Sana kötü davrandım, Albert, sense beni bağışlıyorsun. Evinin huzurunu bozdum, aranıza kuşkuyu soktum. Elveda! sonuna getirmek istiyorum. Ölümüm sayesinde mutlu olunuz! Albert! Albert! meleği mutlu et! O zaman Tanrı'nın lütfu üstüne olsun! Akşam kâğıtlarını daha çokça karıştırdı, bir çoğunu yırtıp sobaya attı, birkaç paketi de Wilhelm'in adresiyle mühürledi. Bazılarını gördüğüm küçük denemeleri, düşünce kırıntılarını kapsıyorlardı; ve saat onda ateşe baktırdıktan ve bir şişe şarap getirttikten sonra, bütün öbür ev çalışanlarının yatak odaları gibi, odası evin çok arkalarında olan hizmetkârı yatmaya gönderdi, oğlan da sabaha hemen hazır olmak için, giysileriyle uzandı; zira efendisi, posta atlarının altıdan önce evin önünde olacağını söylemişti.

On birden sonra.

Çevremde her şey öyle dingin, ruhum öyle huzurlu. Şükür sana, Tanrım, bu son anlara bu sıcaklığı, bu gücü bağışladığın için.

Pencereye geliyorum, biriciğim! bakıyorum ve hâlâ akın akın kaçıp giden bulutların arasından ebedi gökyüzünün tek tük yıldızlarını görüyorum! Hayır, siz düşmeyeceksiniz! ebedi varlık sizi kalbinde taşıyor ve beni. Takımyıldızlar arasında en sevdiğim Büyük Ayı'nın arış yıldızlarını görüyorum. Gece senden ayrılıp, kapından dışarıya çıkınca, karşımda duruyordu. Nasıl bir esriklikle onu sık sık seyrettim! ne çok ellerimi kaldırarak, onu kendi uğurumun işareti, kutsal alameti yaptım! bir de - Oh, Lotte, bana seni anımsatmayan bir

şey var mı! beni sarmıyor musun! ve her çeşit küçük şeyi doyumsuz bir çocuk gibi, ey kutsal kadın, elinin değdiği her şeyi kapmadım mı!

Sevgili gölge resim! Onu sana geri veriyorum, Lotte, ve ona değer vermeni diliyorum. Binlerce, binlerce öpücük kondurdum ona, evden çıkınca, eve gelince, bin selam verdim.

Bir notla babandan cesedimi korumasını diledim. Kilise avlusunda iki ıhlamur var, arka köşede tarla tarafında; orada yatmak istiyorum. Bunu dostu için yapabilir, yapmalıdır. Sen de rica et. Dini bütün Hristiyanlardan, vücutlarını bir zavallı bahtsızın yanına yatırmalarını bekleyemem. Ah, beni gelip geçen papazın, din adamının, mahut taşın önünden duayla geçtikleri, iyi yürekli insanın yaş döktüğü, bir yol kıyısında ya da ıssız bir vadide gömmenizi isterdim.

İşte, Lotte, ölümün baş dönmesini içeceğim, soğuk, ürkünç kupayı tutmaktan ürpermiyorum! Onu bana sen sundun, ben de tereddüt etmiyorum. Hep! hep! Böylece yaşamımda dilek ve umutların hepsi yerine geldi! Ölümün tunçtan kapısını öyle soğuk, öyle sert çalmak için.

Senin için ölmek mutluluğuna ermiş olmam! Lotte, senin için can vermek! Yaşamının huzurunu ve hazzını yine yaratabileceksem, senin için cesaretle, sevinçle ölmek istedim. Ama ah! sevdikleri için kanlarını akıtıp, ölümleriyle dostlarına daha yüz defa yeni bir hayat kıvılcımı vermek, ancak az sayıda soyluya bağışlanmış.

Bu giysiler içinde, Lotte, gömülmek istiyorum, onlara senin elin değdi, kutsandı; babandan da bunu istedim. Ruhum, tabutun üstünde süzülüyor. Ceplerim aranmasın. Seni ilk defa çocukların arasında gördüğüm zaman göğsünde taşıdığın bu soluk kırmızı fiyong - ah, çocukları bin defa öp ve onlara talihsiz arkadaşlarının yazgısını anlat. Sevimliler! çevremde fıkır fıkır kaynaşıyorlar. Ah, nasıl kilitlendim sana! ilk andan itibaren seni bırakamadım! - Bu fiyong benimle birlikte gömülsün. Doğum günümde onu bana armağan ettin! Bütün hepsini nasıl da içime çektim! - Ah, yolun beni buraya getireceğini düşünmedim! - - Sakin ol! yalvarıyorum, sakin ol! - Dolduruldular - On ikiyi vuruyor! Öyleyse tamam! - Lotte! Lotte, elveda! elveda! -

Bir komşu, barutun alevini gördü ve patlamayı işitti; her şey sakin kaldığı için, buna daha fazla aldırmadı.

Sabah altıda elinde ışıkla hizmetkâr içeriye girer. Yerde efendisini, tabancayı ve kan görür. Bağırır, ona yapışır; yanıt yok, yalnızca hırıldıyordu. Hekime, Albert'e koşar. Lotte, çıngırağın çekildiğini işitince, eli ayağı titrer. Kocasını uyandırır, kalkarlar, hizmetkâr uluya, kekeleye haberi verir, Lotte, bayılarak Albert'in önüne düşer.

Hekim, talihsizin yanına geldiğinde, onu kurtuluşsuz yerde bulur, nabzı vuruyordu, elleri ayakları kötürümdü. Sağ gözünün üstünden kafasına ateş etmişti, beyni dışarı çıkmıştı. Üstüne üstlük bir de kol damarından kan salındı, hâlâ soluk alıyordu. Koltuğun dirsekliğindeki kana bakıp, yazı masasının önünde oturarak, eylemi gerçekleştirdiği sonucunu çıkarmak mümkündü, sonra

yere yığılıp, koltuğun çevresinde çırpınmış. Pencere tarafında takatsız sırtüstü yatıyordu, çizmeleri ayağında, sarı yelekli mavi frakıyla baştan ayağa giyinikti.

Ev, komşular, kent ayağa kalktı. Albert girdi. Werther yatağa kaldırılmış, alnı sarılmıştı, yüzü ölü yüzü gibiydi, hiçbir üyesi kımıldamıyordu. Ciğeri hâlâ bazen güçlü, bazen zayıf ürkünç hırıldıyordu; sonunun gelmesi bekleniyordu.

Şaraptan yalnızca bir bardak içmişti. Kürsüde Emilia Galotti açılmış duruyordu.

Albert'in şaşkınlığını, Lotte'nin perişanlığını anlatmama gerek yok. Yaşlı danışman, haber üzerine, koşup geldi, sımsıcak gözyaşlarıyla ölmek üzere olanı öptü. En büyük oğulları da hemen onun arkasından yürüyerek geldiler, en bastırılmaz acının ifadesiyle yatağın kenarında çöktüler, ellerini, ağzını öptüler ve onun hep en çok sevdiği en büyük oğlan, canını teslim edinceye ve zorla çekilinceye kadar dudaklarına yapışık kaldı. Öğleyin on ikide öldü. Danışmanın orada olması ve düzenlemeleri bir koşuşmayı önledi. Gece on bire doğru, onu seçtiği yere gömdürdü. İhtiyarla oğulları cenazenin ardından yürüdüler, Albert ise buna dayanamadı. Lotte'nin yaşamından korkuluyordu. Hizmetkârlar onu taşıdılar. Hiçbir din adamı yoktu.

-SON-

"Başka bir kitapta yeniden birlikte olmak dileğiyle."
Oğuzhan Yağız - Nakkal Yayıncılık